

Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā

Andrejs Judins

CRIME
+ 8

Pētījums veikts Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta līdzfinansētā, Valsts probācijas dienesta individuālā projekta Nr.LV0024 „Latvijas probācijas un ieslodzījuma vietu sistēmas personāla kapacitātes celšana” ietvaros.

SOROSA
FONDS
LATVIJA

Publikācija tapusi ar Sorosa fonds - Latvija finansiālu atbalstu.

Pasūtītājs:

Valsts probācijas dienests

Izpildītājs:

Biedrība „Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS”

© Dr.iur. Andrejs Judins, teksts, 2011

© M.iur. Ilona Kronberga, teksts, 2011

Vāka foto - Seth Anderson, Flickr.com

Izdevums pieejams internetā www.politika.lv un www.probacija.lv

Šī pētījuma autoru personiskās tiesības pieder tā izstrādātājiem. Pētījuma autoru mantiskās tiesības pieder Valsts probācijas dienestam.

Pievienojot norādi uz pētījumu, atļauta pētījumā iekļautās informācijas citēšana.

**Recidīva rādītāji, to noteikšanas
kārtība un piemērošana Valsts
probācijas dienesta un ieslodzījumu
vietu pārvaldes darbā**

Andrejs Judins

Rīga, 2011

Saīsinājumi un lietoto terminu skaidrojums	4
Ievads.....	6
Pētījuma mērķi, uzdevumi, metodoloģija.....	9
Valsts un recidīvā noziedzība	11
Noziedzīga nodarījuma recidīvs un tā veidi.....	17
Noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis Latvijā.....	34
Dati par recidīvo noziedzību Latvijā	38
Tiesas.....	39
Prokuratūra	40
Tieslietu Ministrija	41
Tiesu administrācija	42
Valsts probācijas dienests	49
Ieslodzījuma vietu pārvalde	54
Iekšlietu ministrija	60
Iekšlietu Ministrijas Informācijas centrs	61
Valsts Policija	67
Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde.....	68
Noziedzīgo nodarījumu recidīva dati kā Kriminālās justīcijas rezultatīvie rādītāji	71
Datu par noziedzīgo nodarījumu recidīvu apkopošana citās valstīs	76
Secinājumi un rekomendācijas.....	94
Literatūra.....	104
Pielikumi	112

Saīsinājumi un lietoto terminu skaidrojums

IC – Informācijas centrs

IIS – Integrētā iekšlietu informācijas sistēma

IeM – Iekšlietu ministrija

KK – Kriminālkodekss

KL – Krimināllikums

KPL – Kriminālprocesa likums

LKK – Latvijas Kriminālkodekss

NNR – Noziedzīgo nodarījumu recidīvs

PLUS – Probācijas lietu uzskaites sistēma

RVN – Risku un vajadzību novērtējums

TIS – Tiesu informācijas sistēma

VPD – Valsts probācijas dienests

Kriminālās justīcijas rādītāji - dati, kas atspoguļo un raksturo noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, noziedzību, valsts reakciju uz izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un tās piemērošanas efektu. Kriminālās justīcijas rādītāji ir plašs jēdziens, kas ietver informāciju gan par personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, kriminogēniem faktoriem, kriminālsodiem un to saturu, gan ar kriminālsodiem nesaistīto tiesisko instrumentu piemērošanu un kriminālsoda izpildes organizēšanu. Kriminālās justīcijas rādītāji ietver gan kvantitatīvi mērāmu informāciju, kas izteikta skaitļu un proporciju veidā, gan arī kvalitatīvus novērtējumus, kas apraksta minētās parādības

Kriminālās justīcijas sistēma – valsts institūciju, tiesību normu, tiesisko instrumentu un to piemērošanas prakšu kopums, kas izveidots un realizējams nolūkā aizsargāt sabiedrību no kaitīgiem (noziedzīgiem) apdraudējumiem. Kriminālās justīcijas sistēma nav viengabalaina – tā sastāv no vairākiem saistītiem un savstarpēji nosacītiem elementiem. Pētījuma autora secinājumi par sistēmas nepilnībām, trūkumiem vai panākumiem ir vispārinājumi, kas atspoguļo dominējošo praksi un tendences

Kriminālsodu piemērošana – šis jēdziens tiek lietots plašā nozīmē, saprotot to gan kā KL 36. pantā paredzēto kriminālsodu piemērošanu, gan arī citas krimināltiesiskās intervences – nosacītas notiesāšanas piemērošanu, nosacītu atbrīvošanu no kriminālatbildības; nepilngadīgo atbrīvošanu no kriminālsoda, nosakot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus u.c.

Noziedzīgo nodarījumu daudzējādība – krimināltiesiskais jēdziens, kas nozīmē, ka persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus

Noziedzīgo nodarījumu recidīvs – fakts, ka krimināli sodāmu nodarījumu ir izdarījusi persona, kura agrāk jau ir izdarījusi kādu citu noziedzīgu nodarījumu (a), kas atklāts (b) un reaģējot uz to, valsts (tiesa) piespriedusi vainīgajam kriminālsodu vai nosacīti atbrīvojusi viņu no kriminālatbildības, vai piemērojusi nepilngadīgajam audzinošā rakstura piespiedu līdzekļus, vai arī izmantojusi citus krimināltiesību instrumentus (c)

Valsts – sabiedrības politiska organizācija, kas veidota, lai nodrošinātu un aizsargātu sabiedriskās intereses. Pēfījuma tekstā jēdziens „valsts” ietver ikvienu, kā arī visas Latvijas Republikas institūcijas, kas izveidotas vai kuras būtu jāizveido, lai garantētu sabiedrības un atsevišķu personu drošību. Tas ietver ne tikai tiesību aizsardzības sistēmas institūcijas, kas speciāli izveidotas nolūkā reaģēt uz noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu, bet arī citas institūcijas, kuru darbs ir svarīgs minēto mērķu sasniegšanai, piemēram, Saeimu, kuras pienākums ir radīt tiesisko regulējumu, kas sekmētu noziedzības novēršanu

levads

Recidīvā noziedzība nav vēlama, bet objektīva sociāla parādība. Tā pastāv visās valstīs - neatkarīgi no krimināltiesisko intervenču veidiem, piespriežamajiem kriminālsodiem, likumpārkāpēju resocializējošo un rehabilitējošo pasākumu esamības. Kaut gan par noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu paredzēti un tiek piemēroti kriminālsodi, cilvēki pārkāpj noteiktos aizliegumus, turklāt daļa no tiem to dara atkal un atkal. Ne valsts vārdā piespriežtie kriminālsodi, ne sabiedrības nosodījums, ne risks atkal saņemt sodu neattur viņus no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Noziedzīgo nodarījumu recidīva (NNR) jēdzienu likumdevējs ir definējis Krimināllikuma 27. pantā, skaidrojot to noziedzīgo nodarījumu daudzējādības kontekstā. NNR konstatējams, ja par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītā persona ir izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu.

Piespriežot un izpildot kriminālsodu, valsts deklarē vēlmi ne vien sodīt vainīgo par izdarīto, bet arī novērst jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Noziedzīgo nodarījumu recidīva fakts apliecina **valsts neveiksmi, reaģējot uz iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu**, tas demonstrē, ka valsts pūles kriminālsoda mērķa sasniegšanai nav devušas rezultātu. Šādas neveiksmes bieži vien cenšas skaidrot ar noziedznieku personības īpatnībām, viņu tieksmi uz kriminālnodarījumu izdarīšanu, personas nespēju dzīvot sabiedrībā saskaņā ar tajā pieņemtajiem noteikumiem. Šiem faktoriem nepārprotami ir nozīme, tomēr tie neizslēdz **valsts līdztbildību** par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Par pašu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no tā, vai tas izdarīts pirmo reizi vai veido recidīvu - jāatbild tā izdarītājam. Savukārt NNR gadījumā valstij būtu jāatzīst, kas tie tiesiskie instrumenti un paņēmieni, kas izmantoti, lai atturētu personu no jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, nav bijuši izraudzīti un/vai piemēroti pareizi, ka valstij nav izdevies radīt apstākļus, kas palīdzētu cilvēkam atrast savu vietu sabiedrībā un dzīvot, nepārkāpjot likumu.

Nav šaubu, ka par noziedzniekiem cilvēki kļūst dažādu iemeslu dēļ - pastāv virkne faktoru, kas ietekmē personu uzvedību, tādējādi novedot līdz jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanai. Piespriežot un izpildot kriminālsodu, tieši minētajiem faktoriem ir jābūt uzmanības fokusā. Latvijas kriminālajā justīcijā sods bieži vien ir represīvs instruments, kam nav cita mērķa („sodām, lai sodītu”), vai arī lūgums noziedzniekam vairs nepārkāpt likumu. Nedz represīvā pieeja, nedz atteikšanās no tās parasti tā arī nesasniedz pārkāpēja apziņu un neietekmē viņa nākotnes uzvedību. Nedz sods - *kā* - *attribution*, nedz sods – *kā atbrīvošana no atbildības* nav efektīvi NNR novēršanā.

Visnotaļ aplams ir viedoklis, ka ar *pareiza* (stingra) kriminālsoda piemērošanu personu var atturēt no jaunu pārkāpumu izdarīšanas, ka noziedzīga nodarījuma recidīva iemesls ir represijas trūkums, notiesājot personu par iepriekšējo noziedzīgo nodarījumu. Soda veidam un mēram ir ļoti liela nozīme, tomēr nav pierādījumu tam, ka tā efektivitāte ir atkarīga no krimināltiesiskās represijas apjoma. Nozīme ir tam, vai likumpārkāpēju tiesību ierobežošana ir saprotama kā soda mērķis vai, kā instruments, kas nodrošina iespēju strādāt ar personu, lai ietekmētu tās uzvedību nākotnē.

Noziedzīgu nodarījumu recidīva iemesli ir daudzveidīgi un nebūtu pareizi saistīt tos tikai ar kādu vienu no šiem faktoriem. Personas atkarība no alkohola, narkotikām, azartspēlēm, bezdarbs, profesionālo iemaņu un darba pieredzes trūkums, nepietiekama izglītība, zems empātijas līmenis, nespēja patstāvīgi risināt savas problēmas, *slikto draugu* ietekme u.c. faktoru kombinācija ir iemesls tam, ka cilvēks izvēlās noziedzīgu dzīves ceļu. Būdam sodīts par izdarīto, pārkāpējs bieži vien noliedz iekšējo problēmu esamību, attaisno savu uzvedību ar ārējiem (no viņa neatkarīgajiem) faktoriem, vaino notikušajā citus cilvēkus un apstākļus. Šī psiholoģiskā aizsardzība ir saprotama, un parasti ar sprieduma nolasišanu vien to salauzt nevar.

Valsts uzdevums, atzīstot atbildību par sabiedrisko drošību un personu interešu aizsardzību, ir rīkoties tā, lai identificētu noziedzīgo nodarījumu iemeslus (a), noskaidrotu likumpārkāpēja personības problēmas (b) un veiktu tādu intervenci (iejaukšanos) pārkāpēja dzīvē, kas novērstu vai vismaz mazinātu to faktoru ietekmi, kas vienreiz jau bijuši par iemeslu noziedzīga nodarījuma izdarīšanai. Kriminālsods jāizmanto, lai pozitīvi ietekmētu personu (a), deaktivētu notiesātā psiholoģisko aizsardzību, kas liedz viņam izprast ļaunumu, ko radījusi viņa noziedzīgā uzvedība (b), veicinātu izdarītā vaļsirdīgu nožēlošanu (c), sniegtu pārkāpējam palīdzību, lai viņš turpmāk spētu turēties pretī tiem apstākļiem un faktoriem, kas eventuāli var kļūt par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas iemeslu (d). Kriminālsodam jābūt orientētām uz likumpārkāpēja domāšanu un apziņu, nevis ķermeni.

Atzīstot recidīvo noziedzību par objektīvu parādību, ar to nevajadzētu samierināties. Recidīvās noziedzības līmenis ir atkarīgs arī no valstī īstenojamās kriminālpolitikas, tiesiskajiem instrumentiem, kas tiek izmantoti, reaģējot uz noziedzīgiem nodarījumiem, kriminālsodu izpildes darba kvalitātes. Valstij jāapkopo informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, jāanalizē tās iemesli, jāveic tādas stratēģijas izstrāde un iedzīvināšana, kas sekmētu recidīvās noziedzības līmeņa samazināšanos.

Analizējot NNR faktus un to atspoguļojošos statistikas datus, ir iespējams izdarīt secinājumus par piemēroto kriminālsodu un citu krimināltiesisko

instrumentu efektivitāti, kā arī veikt kriminālsodu izpildes institūciju darba kvalitātes vērtējumu.

Jāatzīst, ka izmantojot datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, vērtēt kriminālās justīcijas efektivitāti ir sarežģīti. Mūsu kriminālās justīcijas problēma ir principiāla – Latvijā tiek ignorēta noziedzīgo nodarījumu recidīva nozīme, tā netiek uztverta kā norāde vai signāls, kas liecina par krimināltiesību un kriminālsodu izpildes sistēmas problēmām. Primārais uzdevums Latvijas kriminālās justīcijas dienas kārtībā ir noziedzīga nodarījuma recidīva atzīšana par nozīmīgu rādītāju, kas jāanalizē, lai gādātu par lielāku sabiedrības drošību. Tomēr tas ir tikai principiāli pirmais, bet tai pat laikā visai vienkāršs solis tālāko taustāmo rezultātu sasniegšanā. M. Maltz savulaik pamatoti atzīmējis: „Pat ja mēs sāksim izmantot datus par NNR kā instrumentu, lai mērītu kriminālās justīcijas efektivitāti, būs jāatzīst, ka ir grūti to mērīt ar lielu precizitāti, ja precizitāte būs pietiekami liela, aktuāls tomēr paliks jautājums, kā salīdzināt iegūtos datus, bet salīdzinot datus nevar izslēgt interpretācijas problēmu.”¹

Šī pētījuma fokusā ir jautājumi par tādu datu vākšanu, kas raksturo noziedzīgo recidīvu, iegūtās informācijas apstrādi un praktisku izmantošanu nolūkā mazināt noziedzīgo nodarījumu līmeni.

Pārskats par īstenoto pētījumu iepazīstina ar tā gaitā iegūto informāciju, atspoguļo autora viedokli par atklātajām problēmām un ietver rekomendācijas to risināšanai.

¹ Sk. Maltz, Michael D. Recidivism, Orlando: Academic Press, 1984. p. 25

Pētījuma mērķi, uzdevumi, metodoloģija

Pētījums „Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā” īstenots pēc Valsts probācijas dienesta pasūtījuma Valsts probācijas dienesta Individuālā, Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta līdzfinansētā projekta Nr. LV0024 „Latvijas probācijas un ieslodzījumu vietu sistēmas personāla kapacitātes celšana” ietvaros.

Pētījuma veicēji: Sabiedriskās politikas centra PROVIDUS pētnieki Dr. iur Andrejs Judīns un M. iur Ilona Kronberga.

Pētījuma īstenošanas laiks: 2010. gada 20. augusts - 2010. gada 20. decembris.

Pētījuma mērķis: radīt analītisko bāzi un iegūt informāciju par recidīva noteikšanas pieejām citu valstu un Latvijas kriminālsodu izpildes un tiesu varas institūcijās (policijā, tiesās, Valsts probācijas dienestā (VPD), ieslodzījumu vietu pārvaldē (leVP)) un izstrādāt priekšlikumus recidīva noteikšanas pilnveidošanai, īpašu uzmanību pievēršot VPD un leVP atbildības jomām, kā arī sniegt atbildes uz šādiem jautājumiem:

- NNR: kā parādība un tā nozīme to valsts institūciju izpratnē, kas izpilda kriminālsodus, ka arī veic noziedzīgu nodarījumu prevenciju;
- NNR izpratne un ar to saistītās informācijas apstrādes nozīme citās valstīs;
- NNR rādītāju izmantošana citās valstīs un Latvijā kriminālsodu politikas plānošanā un īstenošanā, pievēršoties Valsts probācijas dienesta un ieslodzījumu vietu darbības jomām;
- Mūsdienu aktualitātes NNR rādītāju noteikšanā un izmantošanā, kriminālsodu politikas plānošanā un īstenošanā;
- NNR noteikšanas metodikas Latvijas tiesu varas un kriminālsodu izpildes institūcijās;
- Nepieciešamās izmaiņas un priekšlikumi NNR noteikšanas prakses pilnveidošanai Latvijas kriminālsodu izpildes institūcijās.

Pētījuma uzdevumi:

A) Attiecībā uz citu valstu pieredzi:

- apzināt dažādas recidīva definīcijas un recidīva rādītājus kriminālās justīcijas jomā;
- apzināt dažādu recidīva rādītāju noteikšanas praksi un analīzes griezumus kriminālsodu izpildes institūciju darba novērtēšanā;

- raksturot recidīva rādītāju izmantošanu kriminālsodu politikas plānošanā un īstenošanā (piemēram, aktualitātes un diskusijas par recidīva rādītāju izmantošanu kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitātes novērtēšanā);

B) Attiecībā uz Latvijas praksi:

- apzināt recidīva rādītājus, kādi tiek izmantoti tiesu varas un kriminālsoda izpildes institūciju darbā (policijā, tiesās, VPD un IeVP);
- apzināt recidīva noteikšanas metodikas tiesu varas un kriminālsodu izpildes institūcijās;
- analizēt pastāvošās problēmas recidīva noteikšanā un izmantošanā (piemēram, dažādu institūciju rīcībā esošu recidīva rādītāju salīdzināšana);
- izstrādāt priekšlikumus recidīva noteikšanas prakses pilnveidošanai Latvijas kriminālsodu politikas jomā, īpaši uzsverot VPD un IeVP lomu (piemēram, nepieciešamās izmaiņas likumdošanā, nepieciešamie dati un to vākšanas metodes);
- piedāvāt vairākus recidīva rādītāju veidus izmantošanai VPD un IeVP darbā, sniegt to aprakstu un nepieciešamības pamatojumu;

Datu ieguves un analīzes metodes:

- Latvijas un citu valstu teorētiskās literatūras, zinātnisko pētījumu, normatīvo aktu, politikas plānošanas dokumentu un pieejamo statistikas un citu datu analīze;
- ekspertu intervijas par esošo recidīva noteikšanas praksi Latvijā (problēmas un priekšlikumi pilnveidošanai).

Valsts un recidīvā noziedzība

Atbildīgo valsts institūciju, kā arī pētnieku rīcībā nav precīzu datu par recidīvo noziedzību Latvijā. **Valsts institūcijas nevāc, neapkopo un neapstrādā statistiskos datus par recidīvo noziedzību.** Atsevišķu valsts institūciju rīcībā esošie dati ir fragmentāri, metodoloģiski nepilnīgi, iegūti administratīviem nolūkiem, proti, lai raksturotu institūciju gada laikā izpildīto darbu, un tādēļ nav derīgi recidīvās noziedzības iemeslu atklāšanai.

Valsts institūciju amatpersonas neapzinās vai nevēlās atzīt Latvijas kriminālās justīcijas sistēmas līdzvainīgumu recidīvās noziedzības atražošanā. Nenoliedzot recidīvās noziedzības problēmu, valsts institūcijām nav skaidras un uz pierādījumiem balstītas stratēģijas NNR mazināšanai.

Valsts vājumam NNR novēršanā ir vairāki iemesli. **Idejiski** joprojām trūkst izpratnes, ka likumpārkāpēja mērķtiecīga represēšana nevar pasargāt sabiedrību no jauniem noziedzīgiem nodarījumiem, ka kriminālsodam bez personu uzvedību ierobežojošās formas ir nepieciešams saturs, kas atbalstītu notiesātā pozitīvās tieksmes un mazinātu to faktoru ietekmi, kas varētu kļūt par jauna likumpārkāpuma iemesliem. Savukārt **praktiski** ir ļoti ierobežots to tiesisko instrumentu loks, ko varētu izmantot, lai mainītu pārkāpēju attieksmi pret sabiedrības prasībām, bet Krimināllikumā paredzētos tiesiskos instrumentus bieži izmanto nemākulīgi. **Realizējamā valsts reakcija uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu rada noziedzības apkarošanas ilūziju, bet objektīvi uztur noziedzības līmeni noteiktās robežās.**

Noziedzīga uzvedība ir apliecinājums tam, ka persona nespēj apmierināt savas vajadzības, neradot kaitējumu citu cilvēku interesēm, kas aizsargātas ar likumu. Izdarītā likumpārkāpuma dēļ persona iekļūst tiesību aizsardzības institūciju redzeslokā; valsts reaģē uz noziedzīgo nodarījumu, piemērojot un izpildot likumpārkāpējam sodu.

Starp likumpārkāpēju un valsti pastāv noteikta veida attiecības, turklāt, kā jebkādas citās attiecībās, arī šajās, katrai iesaistītajai pusei ir zināmas tiesības un pienākumi.² Reaģējot uz noziedzīgu nodarījumu, valsts uzsver, ka tai ir tiesības iejaukties personas dzīvē, ierobežot tās tiesības un prasīt no šīs personas noteiktu uzvedības modeli. Bet šīs tiesības ir nesaraujami saistītas ar valsts atbildību par likumpārkāpēju, kas izpaužas ne vien pienākumā

² Piemēram, Y.Lee, analizējot iemeslus, kuru dēļ valsts pastiprina atbildību par nodarījumu, kas veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu, pamatoti ir nonācis pie secinājuma, ka valsts šajā gadījumā nav trešā (neiesaistītā persona) un tai arī jāuzņemas atbildība noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Sk. Lee Y., Recidivism as Omission: a Relational Account., Texas Law Review, February 2009, pages 573-622

nodrošināt tādus soda izpildes apstākļus, kas nerada risku notiesātā dzīvībai un veselībai, bet arī pienākumā palīdzēt - proti, atbalstīt viņu atgriežoties sabiedrībā, iekārtojot dzīvi tādā veidā, lai izslēgtu vai vismaz mazinātu jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas varbūtību.

Saskatot noziedzīgajā nodarījumā personas nespēju patstāvīgi risināt savas dzīves problēmas, valsts reakcijai uz izdarīto noziedzīgo nodarījumu jābūt tādai, kas ne vien represē, bet sniedz personai palīdzību. Represija jāpozicionē nevis kā pašpietiekama reakcija uz noziedzīgu nodarījumu, bet piespiešanas mehānisms, kas nodrošina likumpārkāpēja piedalīšanos atbalsta pasākumos, mazinot to faktoru ietekmi uz personu, kas rada vai var radīt jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku.

Lai ietekmētu personas uzvedību nākotnē, soda piemērošanas brīdī ir jāzina noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas iemesli (a), kriminālsodu un citu tiesisko instrumentu sistēmai jābūt daudzveidīgai un elastīgai, turklāt orientētai nevis uz represēšanu, bet jaunu noziedzīgo nodarījumu novēršanu (b), turklāt soda izpildes laikā jāveic pasākumi, lai mainītu notiesātā domāšanu un mazinātu to faktoru ietekmi, kas bijuši par iemeslu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanai – atreibība nav kriminālsoda mērķis (c).

Izpildot kriminālsodu vai pielietojot citus krimināltiesību instrumentus, jāveic personas izglītošana, kā arī tai jāsniedz psiholoģiskā palīdzība. Tam ir nepieciešami resursi - kompleksa pieeja personu problēmu risināšanā var būt diezgan dārga. Tomēr vēl dārgāk sabiedrībai izmaksā nenovērstais noziedzīgo nodarījumu recidīvs - ja pēc soda piespriešanas par noziedzīgu nodarījumu persona izdara jaunu kriminālnodarījumu, atkal tiek radīts kaitējums sabiedrībai un atsevišķām personām, atkal jātērē nauda noziedzīgu nodarījumu atklāšanai un izmeklēšanai, personas notiesāšanai un soda izpildei. **Neatzīstot nepieciešamību sniegt notiesātajām palīdzību un rīkoties tā, lai mazinātu noziedzīgo faktoru ietekmi uz personu, valsts pielauj gan jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, gan personas pārvēršanos recidīvistā.**

Sodu izpildes sistēmai jābūt orientētai uz to, lai palīdzētu cilvēkam, kurš izdarījis noziedzīgu nodarījumu. Represija un iebiedēšana nav līdzekļi, ar kuriem var efektīvi veikt personas uzvedības korekciju, „labot” personu un atturēt viņu no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Analizējot ikvienu izdarīto noziedzīgo nodarījumu un likumpārkāpēja personību, konstatējama virkne faktoru, kas tiešā vai netiešā veidā ietekmējuši šīs personas uzvedību, novedot līdz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai. Ja soda izpildes laikā šiem faktoriem netiek pievērsta uzmanība, ja pēc soda izpildes personai nav sniegta postpenitenciārā palīdzība, būtiski pieaug risks, ka neatrisināto problēmu dēļ šis cilvēks atkal izvēlēsies noziedzīga rakstura rīcību, lai apmierinātu savas vajadzības.

Svarīgi ievērot, ka noziedzīgs nodarījums, par kuru personai piespriež sodu, vienalga cik smags tas ir bijis, ir pagātnes fakts. Saprotais, ka valstij ir jāreaģē uz notikušo, tomēr kriminālsodu un krimināltiesību instrumentu piemērošanai nevajadzētu būt vien refleksijai uz izdarīto noziedzīgo nodarījumu – nepieciešams, lai šis process saturētu sevī arī proaktīvu komponenti, kuras mērķis ir novērst jaunu noziedzīgu nodarījuma izdarīšanu (mazināt jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas varbūtību). Kriminālsodu piemērošanas un izpildes praksē jāievēro, ka **kriminālsods nav valsts atbilde par izdarīto noziedzīgu nodarījumu, bet gan līdzeklis, lai atjaunotu taisnīgumu un pasargātu sabiedrību no jauniem noziedzīgiem nodarījumiem.**

Noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas iemeslu noskaidrošana, kā arī vainīgā personību raksturojošo ziņu analīze, ir svarīga visos gadījumos – gan reaģējot uz personas pirmo likumpārkāpumu, gan arī konstatējot vairākkārtēju recidīvu. NNR var nozīmēt, ka minētie fakti nav bijuši atklāti (a) vai, ka tie ignorēti, piespriežot sodu (b), vai kriminālsodu un citu krimināltiesisko instrumentu klāstā nav atrasts tāds, kas varētu pozitīvi ietekmēt notiesāto personu (c), vai arī piespriežot soda izpildi ir bijusi organizēta tādā veidā, ka NNR riski nav mazinājušies (d).

Recidīvā noziedzība prasa īpašu uzmanību tāpēc, ka persona pēc pirmā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas jau ir nonākusi valsts uzmanības lokā un valsts jau vismaz vienu reizi reaģējusi uz noziedzīgo uzvedību, piemērojot kriminālsodu vai citus krimināltiesiskus instrumentus. Tomēr tie nav bijuši tik efektīvi, lai spētu novērst jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir bieži sastopama parādība - tūkstošiem cilvēku atkal un atkal izdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, šādā veidā būtiski apdraudot sabiedrisko drošību. Tomēr nekas netiek darīts, lai saprastu, cik efektīvs ir atsevišķu valsts institūciju darbs ar likumpārkāpējiem, novēršot NNR gadījumus. Publiskajā telpā izskan virkne valsts amatpersonu viedokļu par to, kas tad īsti ir vainojams lielā NNR līmeņa sakarā, tomēr nav pierādījumu, kas šos apsvērumus apstiprinātu, kā arī netiek demonstrēta nedz vēlme, nedz politiskā griba pārbaudīt šos pieņēmumus, iegūstot datus, kas skaidri parādītu tiesību aizsardzības sistēmas (ne)efektivitāti.

Rūpējoties par sabiedrisko drošību, valstij ir jāmaina attieksme pret recidīvo noziedzību – tā vietā, lai atkārtotu ar faktiem nepierādītas tēzes par „nelabojamajiem” noziedzniekiem³ un Latvijas sociāli ekonomiskajiem

³ Viedoklis par „nelabojamajiem noziedzniekiem” balstīts pieņēmumā, ka recidīvista nākotnes uzvedību nevar ietekmēt ar sodu – to apliecina fakts, ka persona piecas, desmit vai vairāk reizi ir krimināli sodīta, bet neraugoties uz to atgriežas pie kriminālām nodarbēm. Šim viedoklim nevar piekrist. „Nelabojamie noziedznieki” ir klajš valsts mazspējas apliecinājums, reaģējot uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu; pierādījums tam, ka kompetentās valsts institūcijas nespēj izprast noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas iemeslus un izvēlās tādus tiesiskos instrumentus, kas

faktoriem, kas veicina noziedzību, uzmanība jāpievērš tiesību aizsardzības institūciju darba efektivitātei NNR novēršanā. Valsts institūciju darba kvalitāti nedrīkst mērit, ievērojot vien notiesāto, cietumos uzņemto un atbrīvoto personu skaitu. Lielāka nozīme ir tam, kas tieši tiek darīts ar personām kriminālsoda izpildes laikā, un, cik lielā mērā piemērojamās valsts intervences ietekmē notiesāto turpmāko uzvedību.

NNR ir kopējais kriminālās justīcijas brāķis un tā īpatsvaru var mazināt, noskaidrojot katras valsts institūcijas „ieguldījumu” tajā. Šis mērķis ir praktiski sasniedzams, analizējot korelācijas starp likumpārkāpēju raksturojošo informāciju, atsevišķo kriminālsodu un citu krimināltiesisko instrumentu piemērošanu, kriminālsodu izpildes organizāciju, resocializējošo un rehabilitējošo pasākumu veikšanu un noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

NNR ir daudzu faktoru un apstākļu mijiedarbības rezultāts, un tādēļ tā iemeslus nevar atklāt, izraujot no konteksta un salīdzinot kaut kādus atsevišķus rādītājus. Tomēr, analizējot datus savstarpējā saistībā, ir iespējams izvērtēt kriminālsodu, krimināltiesisko instrumentu un kriminālās justīcijas institūciju darba kvalitāti. **Pamatotu secinājumu izdarīšanai ir nepieciešami statistikas dati, kas detalizēti atspoguļotu informāciju par personām, kuras pārkāpušas likumu un viņu izdarītājiem noziedzīgiem nodarījumiem.**

Rūpējoties par sabiedrības drošību un noziedzības līmeņa mazināšanu, valsts institūcijām jāuzsāk svarīgu NNR rādītāju fiksēšana. Ticama un detalizēta informācija par NNR ir viela, kuru analizējot, varētu spriest par kriminālsodu politikas efektivitāti kopumā, vērtēt valsts reakciju uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kā arī kriminālsodu izpildes institūciju un darbinieku darba kvalitāti.

Īpaša uzmanība būtu jāpievērš tam, ka recidīvās noziedzības problēmai nevajadzētu pretstatīt nepieciešamību pētīt vispārīgās noziedzības faktoros un likumsakarības. Tomēr recidīvās noziedzības iemeslu vidū ir arī kompetentu valsts institūciju nespēja sasniegt definēto kriminālsoda mērķi – jaunu noziedzīgu nodarījumu novēršanu. Dati par recidīvo noziedzību ir tiesību aizsardzības institūciju darba kvalitātes rādītāji. Atklājot neefektīvās krimināltiesiskās prakses – kriminālsodus, krimināltiesiskos instrumentus, kriminālsodu izpildes organizēšanu – ir iespējams no tām atteikties, grozīt un aizstāt ar efektīvākām, šādi mazinot NNR varbūtību un garantējot sabiedrībai lielāku drošību.

Rūpējoties par sabiedrības drošību un recidīvās noziedzības līmeņa samazināšanu, valstij būtu jāīsteno pasākumi, kas radītu iespēju analizēt

nav vērsti uz efektīvu esošo problēmu risināšanu un NNR riska mazināšanu, bet drīzāk ir mēģinājums izvairīties no atbildības par savu kvalitatīvi nepaveikto darbu. Vairākkārt piemērojot un izpildot personai tādus kriminālsodus, kas neietekmē notiesātā attieksmi pret izdarīto, neveicina izdarītā nožēlošanu, nesekmē personas socializāciju un rehabilitāciju, valsts faktiski nostiprina noziedzīgas uzvedības modeli, „rada recidīvistu”

recidīvās noziedzības tendences, kriminogēno faktoru ietekmi uz personu, kriminālsodu izpildes institūciju darbības un kriminālās justīcijas efektivitāti.

Lai izdarītu pirmo soli pretī šim mērķim, **atbildīgajām valsts amatpersonām un politiķiem būtu jāatzīst, ka recidīvā noziedzība ir būtisks valsts un sabiedrības apdraudējums; ka valsts ir apņemas rīkoties, lai mazinātu recidīvo noziedzību.**

Tālāk, saprotot un atzīstot recidīvās noziedzības problēmu mērogu un to risināšanas nozīmīgumu, **valstij jāveic praktiski pasākumi, kas nodrošinātu iespēju vākt un apstrādāt statistisko informāciju un citus datus, kas raksturo recidīvo noziedzību.**

Vienlaikus **jādefinē mērķi, ko valsts vēlās sasniegt, analizējot datus, kas raksturo recidīvo noziedzību.** Dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu ir nepieciešami, lai:

- identificētu un raksturotu kriminogēnos faktorus, kas rada NNR risku;
- vērtētu piemērojamo kriminālsodu, krimināltiesisko instrumentu u.c. valsts intervenču efektivitāti;
- vērtētu kriminālsodu izpildes institūciju darba kvalitāti un tā efektivitāti;
- veiktu īstenojamās kriminālpolitikas efektivitātes un ekonomiskās rentabilitātes novērtējumu;
- prognozētu recidīvo noziedzību un izstrādātu stratēģijas tās mazināšanai.

Valsts līmenī jāizstrādā NNR raksturojošo datu iegūšanas un apstrādes metodoloģija. Šaura resoriskā pieeja nevar nodrošināt nepieciešamo datu iegūšanu, starpinistucionālo informācijas apmaiņu, recidīvās noziedzības problēmu risināšanu valsts līmenī. Svarīgi arī ievērot, ka nepieciešamība uzsākt tādu datu vākšanu un apkopošanu, kas raksturo noziedzīgo nodarījumu recidīvu, nenozīmē, ka jāfiksē un jāanalizē visi iespējamie rādītāji, kuriem ir **kauf minimālais sakars ar NNR. Patlaban būtiskākā problēma Latvijā - analizējamo datu neesamība.** Tai pat laikā jāvairās no otras galējības – resursu tērēšanas tādas informācijas ieguvei un analīzei, kas nemaz neatklāj recidīvās noziedzības būtību; ko nevar izmantot, lai vērtētu kriminālās justīcijas efektivitāti, vai prognozēt recidīvo noziedzību. Taisnība ir N. Kristi, kurš saistībā ar pārmērīgajiem centieniem skaitīt un rēķināt nenozīmīgus NNR rādītājus, rakstīja: „Nav tā, ka ir laiks pārtraukt skaitīšanu, bet ir laiks zināt vairāk *pirms* skaitīšanas, *skaitīšanas brīdi* un *pēc* skaitīšanas”.⁴

⁴ Christie, Nils (1976). "Is It Time to Stop Counting?" In Evaluation Research in Criminal Justice, 63-76. p.75.

Noziedzīga nodarījuma recidīvs un tā veidi

Plašā nozīmē noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir personas atgriešanās pie noziedzīgas uzvedības. M.D. Maltz, analizējot recidīvās noziedzības problemātiku, ir rakstījis: „Recidīvisms krimināltiesiskajā kontekstā var tikt definēts kā personas atgriešanās pie noziedzīgās uzvedības pēc tam, kad viņš vai viņa ir bijusi atzīta par vainīgu cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, notiesāta un (iespējami) labota.”⁵

Šāda koncepcija ir universāla un to var izmantot, analizējot recidīvās noziedzības jautājumus. Sarežģītāk ir ar noziedzīgo nodarījumu recidīva operacionālajām definīcijām.⁶ Objektīvi starp tām nav pretrunu – definīciju dažādība atspoguļo atšķirīgu metožu un kritēriju izmantošanu, lai apkopotu un analizētu datus par personas atgriešanos pie tāda uzvedības modeļa, kas aizliegts ar likumu. Daudzveidīgas noziedzīgo nodarījumu recidīva definīcijas prezentē šaurāku un plašāku skatu uz problēmu, tomēr tās nevar vērtēt tādās kategorijās kā „pareizas” un „nepareizas”. Konsenss par noziedzīgo nodarījumu recidīva kritērijiem atvieglotu datu par NNR salīdzināšanu, tomēr objektīvi traucētu recidīvās noziedzības zinātnisko izpēti un likumsakarību analīzi.

Rietumvalstīs, kur recidīvās noziedzības problēmu pētniecībai tiek veltītas lielas pūles un iegūtie rezultāti tiek izmantoti, lai vērtētu kriminālsodu sistēmas efektivitāti (a), identificētu kriminogēnos faktoros, kas palielina recidīva varbūtību (b), prognozētu recidīvu noziedzību (c), datu apkopošana un to pētniecība notiek, pielietojot atšķirīgas metodes, kas rada nepieciešamību katrā konkrētajā gadījumā skaidrot, ko nozīmē „noziedzīgo nodarījumu recidīvs”, „recidīvisms”, „recidīvis”. Neraugoties uz tehniska rakstura neērtībām, kā arī sarežģījumiem, salīdzinot pētījumu rezultātus, kas iegūti, izmantojot atšķirīgas metodes, bieži vien tas ļauj gūt vērtīgu informāciju, kas atbilst konkrētā izpētes objekta specifiskajiem mērķiem un uzdevumiem.

Latvijā nav domstarpību par to, kā pariezi definēt noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvismu. Pirmkārt, tas ir saistīts ar noziedzīga nodarījuma recidīva jēdziena definēšanu Krimināllikumā, kas ir atskaites punkts diskusijās par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Otrkārt, Latvijā neapkopo datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, neanalizē recidīvās noziedzības problēmas un noziedzīgo nodarījumu recidīva rādītājus neizmanto kriminālās justīcijas efektivitātes vērtēšanai – praktiskās nozīmes neesamības dēļ, teorētiskām nesaskaņām un viedokļu atšķirībai arī nav lielas nozīmes.

⁵Maltz, Michael D., *Recidivism*, Orlando: Academic Press, 1984., 240 p., p. 1

⁶ Operacionālā definīcija – definīcija, kas izmanojama, datu vākšanas un apstrādes procesā

Vienlaikus jāatzīst, ka Latvijas kriminoloģiskajā literatūrā nav sastopami mēģinājumi rast „pareizu” noziedzīgo nodarījumu recidīva definīciju un kritizēt tai neatbilstošus viedokļus. Latvijā izmantojamā noziedzīgo nodarījumu recidīva definīcija ir pietiekami plaša, savukārt gadījumos, ja ir nepieciešamība sašaurināt NNR rādītājus, pieņemts runāt nevis par alternatīvām noziedzīgo nodarījumu recidīva definīcijām, bet par atsevišķiem noziedzīgo nodarījumu recidīvā veidiem.

Latvijas krimināltiesības izšķir trīs noziedzīgo nodarījumu daudzējādības veidus - noziedzīgu nodarījumu kopību, noziedzīgu nodarījumu atkārtotību, noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Par noziedzīgo nodarījumu kopību atzīstami divi vai vairāki atšķirīgi kvalificējamie noziedzīgi nodarījumi, ja persona nav notiesāta ne par vienu no tiem, kā arī nav iestājies kriminālatbildības noilgums.

Noziedzīgu nodarījumu atkārtotība nozīmē divu vai vairāku līdzīgu⁷ noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Tieslietu Ministrijas izstrādātais likumprojekts „Grozījumi Krimināllikumā”⁸ paredz izslēgt no Krimināllikuma tiesību normas, kas definē noziedzīgu nodarījumu atkārtotību un turpmāk tādus gadījumus, kad viena persona izdara divus vai vairākus noziedzīgus nodarījumus, kas paredzēti vienā un tajā pašā Krimināllikuma pantā, atzīt par noziedzīgu nodarījumu kopību.⁹

Noziedzīga nodarījuma recidīvs nozīmē jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pēc notiesāšanas par agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu, ja sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta.

Lai saprastu noziedzības iemeslus un sekmētu izdarāmo noziedzīgo nodarījumu skaita samazināšanos, uzmanība jāpievērš visiem noziedzīgu nodarījumu daudzējādības gadījumiem. Tomēr starp noziedzīgo nodarījumu recidīvu un citiem daudzējādības veidiem ir principiālā atšķirība – NNR ir konstatējams pēc personas notiesāšanas par iepriekš izdarīto likumpārkāpumu, t.i. brīdī, kad notiesātais izcieš piespriesto sodu vai pēc tā izpildes. Tā iemesla dēļ dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu var tikt izmantoti, lai analizētu kriminālsodu un to izpildes institūciju darbības (ne)efektivitāti. Fakts, ka persona izdarījusi vairākus atšķirīgus noziedzīgus nodarījumus (noziedzīgo nodarījumu kopība) vai arī līdzīgus noziedzīgus nodarījumus (noziedzīgo nodarījumu

⁷ Līdzība šajā gadījumā nozīmē, ka nodarījumi kvalificējami saskaņā ar vienu un to pašu Krimināllikuma sevišķās daļas pantu; likumā paredzētajos gadījumos noziedzīgo nodarījumu atkārtotība konstatējama pēc atšķirīgi kvalificējamu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas (sk. KL 181. pantu)

⁸ Tieslietu ministrijā izstrādātais likumprojekts „Grozījumi Krimināllikumā” (uz pētījuma pabeigšanas brīdī vēl nav publicēts)

⁹ Par noziedzīgo nodarījumu atkārtotības problēmām sk. Krastiņš U., Noziedzīgu nodarījumu atkārtotības un kopības teorētiski praktiskie risinājumi// Jurista Vārds, 2010. gada 30. novembris; Judins A., Par atkārtotību Krimināllikumā// Jurista Vārds, 2008. gada 11. marts

atkārtotība) ir svarīgs, analizējot likumpārkāpēja personību, tomēr to nevar izmantot, vērtējot ieslodzījumu vietu, Valsts probācijas dienesta u.c. sodu izpildes institūciju darbību.¹⁰

Noziedzīga nodarījuma recidīvs ir jēdziens, kas atšķirīgi saprotams un interpretējams krimināltiesībās, kriminoloģijā, kriminālsodu izpildes jomā, kā arī atšķirīgi izprotams dažādās tiesību sistēmās.

Definīciju un skaidrojumu daudzveidība ir saistīta ar noziedzīga nodarījuma recidīva jēdziena sašaurināšanu, ievērojot atsevišķu tiesību nozaru un valsts institūciju intereses. Piemēram, Latvijas krimināltiesībās noziedzīga nodarījuma recidīva konstatāciju saista ar sodāmības esamību – ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, persona, pat būdama vairākkārt sodīta, nav atzīstama par recidīvistu, bet jaunais likumpārkāpums neveido noziedzīgu nodarījumu recidīvu. Latvijas ieslodzījumu vietu pārvalde apkopo datus par penitenciāro recidīvu, savukārt Valsts probācijas dienests pievērš uzmanību faktam, ka jaunus noziedzīgus nodarījumus izdara personas, kurām ir probācijas dienesta klienta statuss, tiesību aizsardzības institūcijas parasti operē ar datiem, kas atspoguļo krimināltiesisko recidīva līmeni.

Visplašākajā interpretācijā noziedzīgu nodarījumu recidīva fakts nozīmē, ka krimināli sodāmu nodarījumu ir izdarījusi persona, kura agrāk jau ir izdarījusi kādu citu noziedzīgu nodarījumu (a), kas atklāts (b) un uz to reaģējot, valsts piespriedusi vainīgajam kriminālsodu vai nosacīti atbrīvojusi viņu no kriminālatbildības, vai piemērojusi nepilngadīgajam audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, vai arī izmantojusi citus krimināltiesību instrumentus (c). Šī noziedzīgu nodarījumu recidīva definīcija ir plašāka par legālo noziedzīgu nodarījumu recidīva definīciju, kas formulēta KL 27. pantā.

S. Farels pamatoti norādījis, ka noziedzīgu nodarījumu recidīva definīcijas sasaistīšana ar jaunu personas notiesāšanu, nevis jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas faktu, ir pragmatiska nevis ideāla izvēle.¹¹ Ja valstij nav informācijas, ka iepriekš sodītā persona ir izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu, tā nevar nedz reaģēt uz šo notikumu, nedz to analizēt, lai noskaidrotu jauna likumpārkāpuma iemeslus un iepriekš piemērotā kriminālsoda neefektivitātes iemeslus.

¹⁰ Informācija par izdarīto noziedzīgu nodarījumu kopību un atkārtotību atsevišķos gadījumos ir nozīmīga arī analizējot kriminālsodu izpildes institūciju darbību. Tas ir gadījumā, ja vairākus noziedzīgus nodarījumus ir izdarījusi persona, kura iepriekš bijusi sodīta un nodarījumi, kas veido noziedzīgu nodarījumu kopību vai atkārtotību, vienlaikus atzīstami arī par noziedzīgu nodarījumu atkārtotību. Dati par noziedzīgu nodarījumu kopību un atkārtotību arī var tikt izmantoti, vērtējot, piemēram, policijas darba efektivitāti, tomēr tas nav šī pētījuma priekšmets

¹¹ Farrall S. J'accuse: Probation Evaluation-Research Epistemologies: Part One: The Critique, *Criminology & Criminal Justice*, May 2003, vol. 3, pages 161 - 179
<http://crj.sagepub.com/content/3/2/161.full.pdf+html>, p. 170

Noziedzīgo nodarījumu recidīvu, kas konstatējams neatkarīgi no tā, vai ir saglabājušās krimināltiesiskās sekas par iepriekš izdarīto nodarījumu, tiesību teorijā dēvē par **kriminoloģisko (faktisko) recidīvu**. Arī šo jēdzienu var tulkot šaurāk vai plašāk. Atbilstoši plašākajai interpretācijai, faktiskais noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir konstatējams, ja kāda kompetentā valsts institūcija reaģējusi uz likumpārkāpumu, nosodījusi to un noteiktā juridiskā formā, ir paudusi negatīvi vērtējumu par personas uzvedību. Šaurāk skatoties uz kriminoloģisko recidīvu, tas konstatējams vien tajos gadījumos, ja jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona, kura iepriekš jau bijusi krimināli sodīta par citu noziedzīgu nodarījumu. Tātad domstarpības ir par tādiem gadījumiem, kad par pirmo noziedzīgu nodarījumu personai nav bijis piespriests kriminālsods, bet valsts reakcija uz izdarīto izpaudusies citāda tiesiskā instrumenta piemērošanā, piemēram, nepilngadīgajam pārkāpējam kriminālsoda vietā bijis piemērots audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis; likumpārkāpējs, kurš izdarījis noziedzīgu nodarījumu, ir bijis atbrīvots no kriminālatbildības sakarā ar izlīgumu ar cietušo; ar prokurora lēmumu persona nosacīti atbrīvota no kriminālatbildības.

Salīdzinot minētos viedokļus par kriminoloģiskā recidīva jēdziena interpretāciju, nav nepieciešamības atbalstīt kādu no tiem, vienlaikus noliedzot pretējā viedokļa pamatotību. Jāatzīst, ka abas definīcijas ir loģiski pamatojamas un tās var izmantot praksē. Būtībā problēma ir vairāk terminoloģiska, nekā kriminoloģiska – definīciju konfrontēšana būtu novērsta, ja katram no minētajiem gadījumiem būtu paredzēts atbilstošs terminoloģisks apzīmējums. Savukārt pētnieciskos nolūkos kriminoloģiskā recidīva problēmas var analizēt, izmantojot gan plašāku, gan arī šaurāku šā jēdziena definīciju – par to jālemj pašam pētniekam, ievērojot pētījuma mērķus un uzdevumus.¹²

Savukārt noziedzīgu nodarījumu recidīva atšķirīgā izpratne Latvijas un citu valstu tiesību sistēmās saistīta ar pieeju dažādību, nosakot noziedzīgu nodarījumu loku. Vairāku Eiropas valstu publisko tiesību sistēmas nošķir kriminālo atbildību no administratīvās atbildības, attiecīgi nekonstatējot noziedzīgo

¹² Attiecībā uz kriminoloģiskā recidīva jēdzienu Latvijā dominē viedoklis, kā juridiski korektāka ir šaurā NNR interpretācija, jo par recidīvu nav pamata runāt, ja personai nav bijis piespriests kriminālsods. Tomēr, kā jau tika norādīts, šo viedokli nevar atzīt par vienīgo pareizo. Piemēram, 2006. gadā tika publicēts pētījums par nepilngadīgo personu recidīvismu Jaundienvidvēlsā (Austrālija), ko konstatēja pēc policijas brīdinājuma piemērošanas, kā arī to personu vidū, kuras piedalījušās izlīguma sanāksmē// sk. Vignaendra S., Fitzgerald J. Reoffending among young people cautioned by police or who participated in a youth justice conference, BOCSAR NSW Crime and Justice Bulletins, Nr 103, October, 2006. Sk. arī. Hayes H., Daly K., Youth Justice conferencing and reoffending.// Justice Quarterly : JQ; Dec 2003; 20, 4; Academic Research Library, 725-764 p.; Hayes H., Daly K., Conferencing and Re-offending in Queensland// The Australian and New Zealand Journal of Criminology, Volume 37, number 2, 2004., pp. 167-191

nodarījumu recidīvu gadījumos, ja noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona, kura iepriekš ir bijusi sodīta par administratīvo pārkāpumu izdarīšanu. Protams, arī šādās valstīs noziedzīgu nodarījumu un administratīvo pārkāpumu uzskaitījumi nesakrīt, un tādēļ noziedzīgu nodarījumu recidīva līmeņu salīdzināšana kļūst sarežģīta, un pat neiespējama. Savukārt valstīs, kur likumpārkāpumi netiek diferencēti noziedzīgos nodarījumos un administratīvos pārkāpumos, ikvienu sodāmu nodarījumu, ja to izdarījusi persona, kura iepriekš bijusi sodīta par cita nodarījuma izdarīšanu, objektīvi var vērtēt kā likumpārkāpumu recidīvu, kas būfībā liedz iespēju korekti salīdzināt šos datus ar informāciju par noziedzīgu nodarījumu recidīva līmeni.

Atbilstoši KL 27. pantam noziedzīga nodarījuma recidīvs ir viens no noziedzīgu nodarījumu daudzējādības veidiem, kas atspoguļo faktu, ka persona ir izdarījusi vairākus (vismaz divus) noziedzīgus nodarījumus. Noziedzīgais recidīvs ir konstatējams, ja likumpārkāpējs uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi jau ir bijis notiesāts par iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu un sodāmība par to nav bijusi dzēsta. Šo noziedzīgo nodarījumu recidīvu dēvē par **krimināltiesisko (legālo)**. Salīdzinājumā ar kriminoloģisko recidīvu, tas ir šaurāks, jo nav konstatējams šādos gadījumos:

- ja sodāmība par iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir dzēsta (KL 63. pants);
- ja sodāmība par iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir noņemta (KL 63. panta septītā daļa);
- ja persona nav bijusi sodīta par iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu, jo tikusi atbrīvota no kriminālatbildības vai soda sakarā ar to, ka ar nodarījumu nav bijis radīts tāds kaitējums, lai vajadzētu piespriest kriminālsodu (KL 58. panta pirmā daļa);
- ja persona, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, ir bijusi atbrīvota no kriminālatbildības vai soda sakarā ar izlīgumu ar cietušo vai viņa pārstāvi (KL 58. panta otrā daļa);
- ja persona atbrīvota no kriminālatbildības vai soda par iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu, jo viņa ir palīdzējusi atklāt smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kas ir smagāks vai bīstamāks par šīs personas pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu (KL 58. panta trešā daļa);
- ja persona bijusi atbrīvota no kriminālatbildības par noziedzīgu nodarījumu, jo izdarījusi to pirms pilngadības vecuma sasniegšanas un ir konstatēti noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas īpašie apstākļi, kā arī par nepilngadīgo personu iegūtas ziņas, kas mīkstina tās atbildību (KPL 379. panta pirmās daļas 3. punkts);

- ja persona atbrīvota no kriminālatbildības par iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu, nosūtot materiālus audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanai (KPL 379. panta otrā daļa);
- ja persona nosacīti atbrīvota no kriminālatbildības (KL 58.¹ pants, KPL 379. panta trešā daļa);
- ja persona atbrīvota no kriminālatbildības Krimināllikuma sevišķajā daļā īpaši paredzētajos gadījumos.¹³

Definējot noziedzīgā nodarījuma recidīva jēdzienu Krimināllikumā, likumdevējs ir vēlējis radīt tiesiskās sekas tādām faktam, ka persona, kura jau ir sodīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, atkal ir izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu. Praksē NNR fakts parasti tiek interpretēts kā nepieciešamība piemērot personai bargāku sodu, kaut gan objektīvi jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšana ir vien apliecinājums tam, ka iepriekš piemērotais sods nav bijis efektīvs. Savukārt „efektīvākais sods” ne vienmēr nozīmē „stingrākais/bargākais sods”. Jāievēro, ka soda bardzība negarantē noziedzīgu nodarījumu prevenciju, proti, pati par sevi bargu kriminālsodu piemērošana neattur nedz notiesātos, nedz citus cilvēkus no noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas.¹⁴

Krimināltiesību normas par noziedzīgu nodarījumu kopību ir konstruētas, lai nodrošinātu iespēju sodīt personu par visiem viņas izdarītajiem likumpārkāpumiem, savukārt noziedzīga nodarījuma recidīvs ir fakts, kas norāda, ka iepriekš piespriestā kriminālsoda mērķi nav sasniegti (a), ka valsts reakcija uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nav bijusi efektīva (b). Kaut gan noziedzīga nodarījuma recidīvs ir definēts, norādot uz vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas faktu, lielākā mērā tas attiecināms nevis uz noziedzīgiem nodarījumiem, bet uz to izdarītājiem. Noziedzīga nodarījuma recidīvs ir fakts, kas ietekmē valsts reakciju uz jaunizdarītu noziedzīgu nodarījumu – Latvijas krimināltiesībās tas ir atzīstams par atbildību pastiprinošu

¹³ Saskaņā ar KL 235. pantu no kriminālatbildības atbrīvo personu, kura labprātīgi nodevusi bez attiecīgas atļaujas izgatavotu, iegādātu, nēsātu vai glabātu šaujameroci, šaujamerocā munīciju, lielas enerģijas pneimatisko ieroci, sprāgstvielu vai spridzināšanas ietaisi vai bez attiecīgas atļaujas izgatavotu gāzes pistoli (revolveri) vai tās munīciju, ja viņas darbībā nav cita noziedzīga nodarījuma sastāva. Krimināllikums paredz personas atbrīvošanu no kriminālatbildības par narkotisko vai psihotropo vielu lietošanu, iegādāšanos, glabāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, ja persona labprātīgi nodevusi minētās vielas vai labprātīgi paziņojusi par to iegādāšanos, glabāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu (KL 254. pants); no kriminālatbildības atbrīvojams kukuļdevējs, ja kukulis viņam tika izspiests vai viņš pēc kukuļa došanas labprātīgi paziņojis par notikušo; no kriminālatbildības atbrīvojama arī persona, kura kukuli piedāvājusi, kukuļošanas starpnieks un atbalsītājs, ja viņš labprātīgi paziņojis par notikušo (KL 324. pants)

¹⁴ Sk. T. F. White Re-engineering probation towards greater public safety. A framework for recidivism reduction through evidence-based practice. State of Connecticut, 2005, 3.-5. lpp. http://nicic.org/downloads/pdf/misc/ReEngineeringProb_ct1105.pdf

apstākli (a), tas var veidot kvalificēto noziedzīgā nodarījuma sastāvu (b)¹⁵, tas ir vērtējams kā likumpārkāpēju raksturojoša informācija, kas ietekmē kriminālsoda veida un mēra izvēli (c); tas ir fakts, kas interpretējams kā nosacītas notiesāšanas (KL 55. pants), nosacītas atbrīvošanas no kriminālatbildības (KL 58¹. pants), nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no kriminālatbildības (KL 61. pants) nosacījumu pārkāpšana, kas ir pamats piespriestā reālā soda izpildei, kriminālvajāšanas turpināšanai, neizciestā soda daļa izpildei.

Noziedzīgo nodarījumu recidīva gadījumā var būt nepieciešamība noteikt galīgo sodu pēc vairākiem spriedumiem – saskaņā KL 51. pantu tas nosakāms, ja tiesa, piespriežot sodu par jaunu noziedzīgu nodarījumu, konstatē, ka persona nav izcietusi sodu, kas bijis piespriests ar iepriekšējo spriedumu. Ja recidīvists līdz jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdim jau ir izcietis iepriekš piespriesto sodu (a), vai izdarījis jaunu noziedzīgu nodarījumu brīdī, kad iepriekš piespriestais sods vēl nav bijis izpildīts, tas tomēr tiek izpildīts līdz jauna sprieduma taisīšanas dienai (b), nav pamata KL 51. panta piemērošanai un galīgā soda noteikšanai pēc vairākiem spriedumiem – noziedzīgo nodarījumu recidīvs attiecīgajos gadījumos ir vērtējams tikai kā atbildību pastiprinošs apstāklis, kas jāņem vērā, nosakot sodu par jaunu noziedzīgu nodarījumu.

Atkarībā no tā, vai noziedzīgo nodarījumu recidīvu veido vienveidīgi vai atšķirīgi noziedzīgi nodarījumi, izšķir **speciālo** un **vispārējo recidīvu**. Speciālais recidīvs ir konstatējams, ja persona, būdama sodīta par noteikta vieda noziedzīgu nodarījumu, izdara tādu pašu vai līdzīgu noziedzīgu nodarījumu.

Vispārējais noziedzīgo nodarījumu recidīvs konstatējams gadījumā, ja persona, kura ir sodīta par kādu noziedzīgu nodarījumu, izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, kas nav līdzīgs iepriekš izdarītajam likumpārkāpumam. Piemēram, par zādzības (KL 175. pants) izdarīšanu sodīta persona izdara huligānismu (KL 204. pants); par izvairīšanos no uzturēšanas (KL 170. pants) sodītā persona veic nelikumīgas darbības ar narkotiskām vielām (KL 253. pants).

Speciālais recidīvs ir konstatējams, ja iepriekš izdarītā un jaunā noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija neatšķiras. Piemēram, persona, būdama sodīta saskaņā ar KL 109. panta pirmo daļu par patvaļīgu koku ciršanu svešā mežā vai citā svešā zemes platībā, izdara tādu pašu darbību; persona, kura sodīta par zādzību, kas izdarīta, iekļūstot svešā dzīvoklī, izdara jaunu zādzību, iekļūstot svešā dzīvoklī (KL 175. panta trešā daļa).

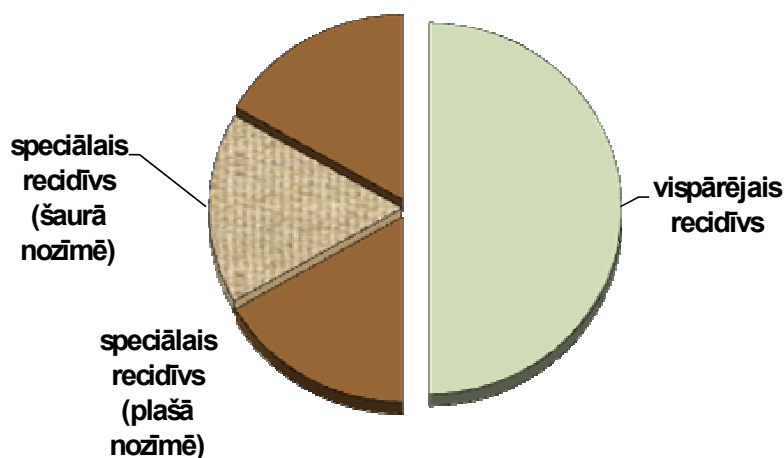
¹⁵ Krimināllikuma sevišķajā daļā nav pantu, kas atzītu noziedzīgo nodarījumu recidīvu par noziedzīga nodarījuma kvalificējošo pazīmi, tomēr vairākos pantos par kvalificējošo pazīmi atzīta noziedzīgu nodarījumu atkārtotība, kas konstatējama arī speciālā recidīva gadījumā

Speciālais recidīvs ir arī gadījumā, kad noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija atšķiras, tomēr tā iemesls ir kvalificējošo pazīmju esamība, bet objektīvi izdarītie likumpārkāpumi ir ļoti līdzīgi. Piemēram, atbilstoši Krimināllikumā noteiktajam, zādzība, kas veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu, ir atzīstama par izdarītu atkārtoti un tādēļ kvalificējama nevis saskaņā ar KL 175. panta pirmo daļu, bet saskaņā ar KL 175. panta otro daļu. Lai pareizi konstatētu speciālā recidīva esamību, svarīgi ir arī ievērot, ka atsevišķos gadījumos speciālo recidīvu veidojošie noziedzīgi nodarījumi ir definēti dažādos Krimināllikuma pantos, piemēram, kriminālatbildība par krāpšanu ir paredzēta KL 177. pantā, savukārt krāpšana nelielā apmērā ir sodāma saskaņā ar KL 180. pantu, datorkrāpšana – saskaņā ar KL 177¹. pantu, apdrošināšanas krāpšana – saskaņā ar KL 178. pantu, pircēju un pasūtītāju apkrāpšana – saskaņā ar KL 204. pantu.

Noziedzīgo nodarījumu recidīvu klasifikācija, izšķirot speciālo un vispārējo recidīvu, atspoguļo faktu, ka noziedznieku vidū ir tādi, kuri specializējas noteiktu likumpārkāpumu izdarīšanā (izdara vienveidīgus likumpārkāpumus) un tādi, kuri nav orientēti uz noteikta veida likumpārkāpumu izdarīšanu un apdraud dažādas sabiedriskās un personu intereses. Likumpārkāpēju „universalitāte un specializācija” ir svarīgi faktori, kas jāņem vērā, gan lemjot par vainīgajam piespriežamā soda veidu un mēru, gan arī organizējot to izpildi un rūpējoties par jaunu noziedzīgo recidīvu novēršanu.

Svarīgi arī ievērot, ka personas specializācijai noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā ir atšķirīgas pakāpes. Piemēram, persona var specializēties zādzību izdarīšanā no transportlīdzekļiem (KL 175. panta trešā daļā) (a), var specializēties dažādu veidu zādzību izdarīšanā (KL 175. panta otrā, trešā un ceturtā daļā, KL 180. pants) (b), var nodarboties ar svešas mantas nolaupīšanu, nesaistot to ar vardarbību (KL 175., 177., 179., 180., 193. panta otrā daļa u.c.) (c), var nodarboties ar dažāda veida noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kurus vieno kopīga apdraudētā interese – grupas objekts (noziedzīgi nodarījumi pret tīpašumu; dzimumnoziedzumi) vai kopīgais noziedzīgais mērķis vai motīvs (mantkārbība; tieksme uz vardarbību; huligāniskā tieksme). Šauri raugoties uz speciālo recidīvu un saistot tā esamību ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu analogu kvalifikāciju, uzmanība tiek novērsta no faktoriem, kas bijuši par iemeslu recidīvajai noziedzībai. Bez **vispārējā** (a) un **speciālā recidīva šaurā izpratnē** (b), svarīgi ir arī nošķirt **speciālo recidīvu plašā nozīmē** – t.i. noziedzīgo nodarījumu recidīvu, ko veido dažāda veida noziedzīgi nodarījumi, kas kvalificējami saskaņā ar dažādiem KL pantiem, bet kuriem ir kopīgas pazīmes, kas dod pamatu apvienot šos nodarījumus vienā noziedzīgu nodarījumu grupā, kā arī raksturot likumpārkāpēju specializāciju noteiktā viedā noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā (c).

Noziedzīgo nodarījumu recidīva klasifikācija, ievērojot pārkāpēja specializāciju vai universālumu

Speciālā recidīva (plašā nozīmē) konstatācija var būt sarežģīta, ievērojot izdarīto noziedzīgo nodarījumu atšķirīgo kvalifikāciju. To varētu atvieglot, izstrādājot metodisku materiālu, kas ietvertu norādījumus uz noziedzīgu nodarījumu kvalifikāciju (KL pants, daļa, punkts), pastāvot kurai, ir konstatējams minētais noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Piemēram, attiecībā uz speciālajiem noziedzīgo nodarījumu recidīvu veidiem, kas saistīti ar mantas nolaupīšanu, dzimumnoziegumiem, noziedzīgiem nodarījumiem pret personu, tas varētu būt šāds:

Noziedzīgo nodarījumu grupa	Noziedzīgo nodarījumu kvalifikācija, kas veido speciālo recidīvu
Mantas nolaupīšana	KL 175.-180., 182.-184., 193. panta otrā daļa (sveša finanšu instrumenta vai maksāšanas līdzekļa nolaupīšana), 204., 224., 228. panta trešā daļa (priekšmetu nolaupīšana), 265. panta otrā un trešā daļa (transportlīdzekļa reģistrācijas dokumenta vai reģistrācijas numura zīmes nolaupīšana), 274. pants (dokumenta, kas piešķir tiesības vai atbrīvo no pienākumiem, zīmoga vai spiedoga nolaupīšana), 153., 154. ¹
Dzimumnoziegumi	KL 159.-166., 231. (ja par huligānismu atzīts nodarījums, kas vērtējams kā ekshibicionisms, vuaerisms), 228. pants (ja līķa apgānīšana ir bijusi saistīta ar seksuāla rakstura darbību izdarīšanu), 230. (ja cietsirdība pret dzīvnieku ir bijusi saistīta ar seksuāla rakstura darbību izdarīšanu, kā arī zoofilijas aktu veikšanu); KL 117. panta 5. punkts

	pants (ja likuma apgānīšana ir bijusi saistīta ar seksuāla rakstura darbību izdarīšanu)
Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi pret personu	KL 116.-122., 124. (ja noziegums tika izdarīts ar nodomu); 125.-130., 132.-134, 153. (ja tika lietota vardarbība), 154., 159., 160., 174., 176., 183. (ja tika lietota vardarbība), 184. (ja tika lietota vardarbība), 224., 225. (ja tika lietota vardarbība), 231. (ja tika lietota vardarbība), 252, 269., 270., 272. ¹ panta otrā daļa, 279. panta otrā daļa, 294. panta otrā daļa; 301. panta otrā daļa, 311., 317. panta otrā daļa, 338., 340.
Datornoziegumi	KL 241., 243.-245., 177 ¹ ., 182. ¹ (ja nodarījums tika saistīts ar programmatūras izgatavošanu, pielāgošanu, izplatīšanu vai uzstādīšanu), 193 ¹ . panta otrā un trešā daļa (ja tika izdarītas nelikumīgas darbības ar programmatūru)

Šādu pieeju realizē arī Lielbritānijas kriminologi, apkopojot datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Noziedzīgie nodarījumi, ievērojot apdraudējumu līdzīgo raksturu, ir iedalīti divpadsmit grupās un statistikas pārskatos tiek apkopota informācija par jaunu, noteiktajā grupā iekļauto, noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu¹⁶. Šādā veidā tiek novērsts juridiska rakstura šķērslis (vienas grupas noziedzīgo nodarījumu atšķirīga kvalifikācija), kas traucētu recidīvās noziedzības likumsakarību analīzei.

Klasificējot noziedzīgo nodarījumu recidīvu veidus, nozīme ir arī kaitīgumam, ko radījuši personas izdarītie likumpārkāpumi ar likumu aizsargātajām interesēm. Ņemot vērā, ka katra izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīgums (bīstamība) ir atšķirīga un grūti salīdzināma ar citu noziedzīgu nodarījumu kaitīgumu (bīstamību), noziedzīgo nodarījumu recidīva struktūru var raksturot, ievērojot izdarīto noziedzīgo nodarījumu klasifikāciju, kas ietverta KL 7. pantā, proti, pievēršot uzmanību tam, vai persona ir izdarījusi kriminālpārkāpumus, mazāk smagus, smagus vai sevišķi smagus noziegumus. Piemērojot šo metodoloģiju, vislielākais kaitīgums ir sevišķi smaga nozieguma recidīvam, kas izdarīts pēc cita sevišķi smaga nozieguma, savukārt minimālais kaitīgums ir kriminālpārkāpuma recidīvam, kas ticis izdarīts pēc cita kriminālpārkāpuma. Attiecīgajos gadījumos atsevišķu noziedzīgu nodarījumu kaitīgumu var novērtēt ar koeficientiem no 1 līdz 4, bet noziedzīgo nodarījumu recidīvu – ar koeficientiem no 2 līdz 8, kur 1 nozīmē minimālo kaitīgumu, bet 8 – maksimālo.

¹⁶ Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf> p. 142

Otrais noziedzīgais nodarījums \ Pirmais noziedzīgais nodarījums	Krimināl-pārkāpums (1)	Mazāk smags noziegums (2)	Smags Noziegums (3)	Sevišķi smags noziegums (4)
Kriminālpārkāpums (1)	2	3	4	5
Mazāk smags noziegums (2)	3	4	5	6
Smags noziegums (3)	4	5	6	7
Sevišķi smags noziegums (4)	5	6	7	8

Rietumvalstu kriminologi nošķir **vispārējo** noziedzīgo nodarījumu recidīvu (*General recidivism*) un **smagu noziegumu** recidīvu (*Serious recidivism*). Par smagu noziegumu recidīvu atzīstama tāda jauna nozieguma izdarīšana, kas rada lielu kaitējumu sabiedriskajām interesēm un kura izdarīšanas dēļ personai piemēro brīvības atņemšanas sodu.¹⁷ Salīdzinājumā ar penitenciāro noziedzīgo nodarījumu recidīvu, smagu noziegumu recidīvu konstatē neatkarīgi no tā, vai par iepriekšējo noziedzīgo nodarījumu persona bijusi sodīta ar brīvības atņemšanu vai ar kādu citu kriminālsodu.

Ārvalstu pētījumos par recidīvismu bieži tiek atrunāts, ka tiek apkopoti dati par **pierādītu noziedzīgo nodarījumu recidīvu**.¹⁸ Par pierādītu pētnieki atzīst tādu noziedzīgo nodarījumu recidīvu, kas konstatēts ar notiesājošu tiesas spriedumu.¹⁹ Savukārt izmantojot citu pētniecisko metodoloģiju, recidīvo noziedzību analizē, apstrādājot arī datus par gadījumiem, kad personas tiek turētas aizdomās vai apsūdzētas jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, pirms likumā noteiktajā kārtībā tās atzītas par vainīgām.²⁰ Šāda pētniecības metode nerada apsūdzētajām un aizdomās turētajām personām nekādas nelabvēlīgas tiesiskās sekas, bet nodrošina iespēju ātrāk, tas ir negaidot tiesas spriedumu spēkā stāšanos, identificēt neefektīvos kriminālās justīcijas instrumentus. Protams, apstrādājot datus par nepierādītu NNR, svarīgi ievērot, ka tiesas vēlāk var arī nekonstatēt noziedzīgo nodarījumu recidīvu, atzīt personu par nevainīgu un attaisnot.

Metodoloģija par NNR rādītāju fiksēšanu un apstrādi, var paredzēt vēl rūpīgāku pieeju, pievēršot uzmanību atsevišķu noziedzīgu nodarījumu veidiem un to saiknēm ar recidīvo noziedzību. Piemēram, gan recidīvās noziedzības

¹⁷ sk. Morales L.A., Garrido V., Sánchez-Meca J. Treatment Effectiveness in Secure Corrections of Serious (Violent or Chronic) Juvenile Offenders, Stockholm, 2010, p. 19

¹⁸ Angļu valodā - Proven re-offending

¹⁹ Sk., piemēram, Cunliffe J., Shepherd A. Re-offending of adults: results from the 2004 cohort, March 2007, p. 6

²⁰ Šāda pieeja, piemēram tika izmantota 2010. gada publikotajā pētījumā par recidīvismu Igaunijā (Ahven A., Salla J., Vahtrus S. Retsidiivsus Eestis, Tallinn, 2010, 217 pages). Pētījuma autori ir uzsvēruši, ka no juridiskā viedokļa šāda pieeja nav korekta, tomēr tā sekmē pētījuma mērķu sasniegšanu

problēmu analīzei, gan sodu izpildes institūciju darba kvalitātes vērtēšanai noderētu informācija par saikni starp dzimumnoziedzumiem un vardarbīgiem noziedzumiem pret personas veselību un dzīvību, kā arī par saikni starp noziedzumiem pret tautsaimniecību un noziedzumiem pret īpašumu.

Diskutabls ir jautājums par subjektīvās puses nozīmi, konstatējot noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Atbilstoši KL 27. pantam noziedzīgo nodarījumu recidīva esamību neietekmē fakts, vai persona izdarījusi noziedzīgus nodarījumus tīši vai aiz neuzmanības. Noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir konstatējams gan tad, kad persona, būdama sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu izdara jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu (a), gan tad, kad par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītā persona izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības (b); tad, kad abi noziedzīgie nodarījumi izdarīti aiz neuzmanības (c), gan tad, kad pirmais noziedzīgais nodarījums izdarīts aiz neuzmanības, bet otrais – ar nodomu (d). Minētie gadījumi atšķirīgi raksturo personas attieksmi pret piespriesto kriminālsodu un valsts prasībām ievērot normatīvajos aktos paredzētos ierobežojumus. Situācija, kad par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītā persona izdara jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu, prasa lielāku valsts uzmanību nekā atkārtota likumpārkāpuma izdarīšanas aiz neuzmanības. Tāpat kā iepriekšējā noziedzīgu nodarījumu recidīva klasifikācijā, arī šajā gadījumā ir iespējams ar koeficientiem vērtēt noteikta veida noziedzīgo nodarījumu recidīva bīstamību, proti, kā visbīstamāko - ar koeficientu 4 - vērtējot tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pēc cita tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, ar koeficientu 3 – tīša likumpārkāpuma izdarīšanu pēc notiesāšanas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības, ar koeficientu 2 – jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības, ja iepriekš persona bijusi sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ar koeficientu 1 – ja abi noziedzīgie nodarījumi izdarīti aiz neuzmanības.

Krimināllikuma reformas ietvaros ir paredzēts grozīt noziedzīgā nodarījuma recidīva jēdzienu, atzīstot, ka noziedzīga nodarījuma recidīvu var veidot tikai personas tīšs noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts pēc šīs personas notiesāšanas par agrāk izdarītu tīšu noziedzīgu nodarījumu, ja sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta likumā noteiktajā kārtībā²¹. Atbalstot krimināltiesiskā (legālā) recidīva jēdziena sašaurināšanu, jāņem vērā, ka raksturojot personu un vērtējot izdarīto nodarījumu, nebūtu pareizi ignorēt aiz neuzmanības izdarītos noziedzīgus nodarījumus.

Ņemot vērā personas iepriekšējo sodāmību skaitu, izšķir **vienreizējo** un **vairākkārtējo** noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Vienreizējais recidīvs ir gadījumā,

²¹ Sk. Tieslietu ministrijā izstrādātais likumprojekts „Grozījumi Krimināllikumā” (uz pētījumā pabeigšanas brīdī vēl nav publicēts)

ja jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona, kura iepriekš ir bijusi sodīta vienu reizi, savukārt vairākkārtējais recidīvs nozīmē, ka persona ir bijusi sodīta divas vai vairākas reizes.

Norobežojot minētos noziedzīgo nodarījumu recidīva veidus, svarīgi ievērot, ka šī klasifikācija ir piemērojama, raksturojot krimināltiesisko (legālo) recidīvu un tādēļ, nosakot sodāmību skaitu, nozīme piešķirama vienīgi nedzēstām (nenonemtām) sodāmībām. Papildus tam jāņem vērā, ka sodāmību skaits ne vienmēr sakrīt ar personas notiesāšanas reižu skaitu. Ja persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus, sodu par tiem ne vienmēr piespriež viena tiesa vienas krimināllietas ietvaros. Nav retums, kad pēc personas notiesāšanas par vienu noziedzīgu nodarījumu, tiek atklāts un pierādīts, ka viņa vainīga arī citu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā. Ja pēc tiesas sprieduma taisīšanas tiek konstatēts, ka notiesātais vainīgs vēl citā noziedzīgā nodarījumā, ko viņš izdarījis pirms sprieduma taisīšanas pirmajā lietā, tiesa piespriež sodu par jauno (jaunajiem)²² noziedzīgu nodarījumu un nosaka galīgo sodu saskaņā ar KL 50. panta piekto daļu.

Detalizētāk klasificējot vairākkārtējo recidīvu, var ievērot tādas kritērijus, kā izdarīto noziedzīgu nodarījumu, kas veido recidīvu, tā arī personas sodāmību skaitu.

Penitenciārais recidīvs ir konstatējams tajā gadījumā, ja persona, kura jau bijusi sodīta ar brīvības atņemšanas sodu (ko tā izcietusi vai sākusi izciest) izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu. Jaunais noziedzīgais nodarījums var būt izdarīts gan ieslodzījuma vietā (iepriekš piespriežot kriminālsoda izpildes laikā), gan arī pēc personas atbrīvošanas pēc brīvības atņemšanas soda izpildes, vai arī pēc nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda izpildes. Penitenciāro recidīvu var konstatēt neatkarīgi no piespriežotā un faktiski izciestā brīvības atņemšanas laika – nozīme ir tādā faktam, ka personai ir bijusi uzsākta brīvības atņemšanas soda izpilde. Penitenciārā recidīva nav, ja personai iepriekš ir bijusi piespriežota brīvības atņemšana, bet šis sods nav bijis izpildīts, jo tiesa piemērojusi nosacītu notiesāšanu vai, atbrīvojusi nepilngadīgo no soda, piemērojot viņam audzinoša rakstura piespiedu līdzekli.

Par penitenciāro recidīvu var runāt gan saistībā ar faktisko (kriminoloģisko), gan arī legālo (krimināltiesisko) recidīvu. Pirmajā gadījumā penitenciārais recidīvs ir konstatējams, ja persona iepriekš ir bijusi sodīta ar brīvības atņemšanas sodu, neatkarīgi no tā, vai attiecīgā sodāmība ir/nav bijusi dzēsta vai noņemta brīdī, kad persona ir izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu. Savukārt legālais penitenciārais recidīvs ir konstatējams vien tad,

²² Likumpārkāpējus ne vienmēr notiesā tādā pašā secībā, kādā viņi ir izdarījuši noziedzīgus nodarījumus. „Jaunu” noziedzīgu nodarījumu var izdarīt arī pirms persona ir izdarījusi citu likumpārkāpumu, par kuru viņai jau piespriežots sods ar citu tiesas spriedumu

ja brīdī, kad tika izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums, personai nav bijusi dzēsta (noņemta) sodāmība, ar kuru personai iepriekš piespriesta brīvības atņemšana.

Nevar piekrist viedoklim, ka penitenciārais recidīvs ir vien tajā gadījumā, ja ar brīvības atņemšanu notiesātā persona pēc jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas atkal sodīta ar brīvības atņemšanas sodu.²³ Šis gadījums ir atzīstams par penitenciāro recidīvu, tomēr minētais noziedzīgo nodarījumu recidīva veids konstatējams arī tad, ja par jauno noziedzīgo nodarījumu personai tiek piemērots sods, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu.

Penitenciārā recidīva jēdziena lietošana sākusies laikā, kad vienīgais sods, kas saistīts ar personas izolāciju no sabiedrības, bija brīvības atņemšana. Patlaban krimināllikumā blakus brīvības atņemšanai ir definēts arī arests, kas saprotams kā personas īslaicīga piespiedu turēšana ieslodzījumā. Aresta ieviešana praksē ir atlikta līdz 2015. gadam, tomēr to jau tagad piespiež karavīriem, kuri izcieš arestu virssardzē, kā arī ar to aizstāj naudas sodu un piespiedu darbu, gadījumos, ja notiesātais izvairās no minētajiem kriminālsodiem. Atklāts ir jautājums, vai penitenciārais recidīvs ir konstatējams, ja persona, kurai tiek (tika) izpildīts kriminālsods – arests, izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu. Nav šaubu, ka, lemjot par attiecīgajai personai piespriežamo sodu, kā arī sastādot resocializācijas darba plānu, nevajadzētu ignorēt faktu, ka personai iepriekš jau bijis piemērots sods, kas saistīts ar izolāciju no sabiedrības. Tomēr svarīgi arī ievērot, ka maksimālais aresta ilgums ir trīs mēneši, savukārt ar brīvības atņemšanu vainīgo var sodīt uz laiku līdz 25 gadiem, bet likumā paredzētajos gadījumos – arī uz mūžu. Faktam, ka persona dažus mēnešus ir bijusi arestēta, nevajadzētu piešķirt tādu pašu nozīmi, kā tādām faktam, ka persona vairākus gadus ir bijusi ieslodzījumā.

Piešķirot nozīmi penitenciārajam recidīvam, atzīstot to par personu raksturojošu faktu, kas jāņem vērā, organizējot darbu ar notiesāto personu, nopietni būtu jādomā par penitenciārā recidīva detalizētāku klasificēšanu. Klasifikāciju varētu veikt, ievērojot ieslodzījuma vietā faktiski pavadīto laiku (a), kā arī ieslodzījuma vietas veidu un soda izpildes režīmu (b).

Nemot vērā to, ka reāla brīvības atņemšana parasti tiek piespriesta apmēram vienai ceturtajai daļai notiesāto, bet citos gadījumos valsts reakcija uz noziedzīgo nodarījumu nav saistīta ar personas brīvības ierobežošanu, svarīgi ir arī analizēt ar brīvības atņemšanu nesaistīto kriminālsodu efektivitāti, apkopojot datus par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu pēc tam, kad personai bijis piespriests piespiedu darbs, naudas sods vai arī tai piemērota nosacīta notiesāšana. Kriminoloģijā nav speciālu nosaukumu, lai apzīmētu jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu pēc minēto kriminālsodu un

²³ Sk. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga, 2008, 298. lpp.

krimināltiesību instrumentu piemērošanas. Objektīvi nav arī lielas nepieciešamības pēc jauniem terminiem, tomēr ir svarīgi, lai analizējot recidīvās noziedzības problēmas, būtu ņemti vērā personai iepriekš piemēroto sodu veidi, mēri un saturs.

Ievērojot praktisko nepieciešamību pēc informācijas, kas raksturotu recidīvo noziedzību, nošķirami un analizējami vairāki citi noziedzīgo nodarījumu recidīva veidi. Piemēram, Anglijā apkopo un analizē informāciju par recidīvistu īpatsvaru no ieslodzījumu vietām atbrīvoto personu vidū, recidīvistu īpatsvaru notiesāto vidū, smagu noziegumu recidīva līmeni, recidīva līmeni bijušo probācijas klientu un no cietumiem atbrīvoto personu vidū, recidīva līmeni, ievērojot personām piemēroto tiesisko instrumentu, programmu un noteikto pienākumu kombinācijas utt.²⁴

Virknē valstu, ievērojot praktiskus apsvērumus, pievērš uzmanību un analizē kā NNR tikai tādus gadījumus, kad jauns noziedzīgs nodarījums izdarīts izciešot jau piespriesto sodu, vai noteiktā laika posmā pēc soda izpildes, piemēram, viena un trīs gadu laikā. Šāda pieeja ir loģiska un to ir vērts ievērot, izstrādājot jaunu NNR raksturojošo datu vākšanas kārtību. No teorijas viedokļa NNR fakts ir konstatējams neatkarīgi no tā, pirms kāda laika iepriekšējais noziedzīgais nodarījums ir bijis izdarīts. Tomēr, izmantojot datus par NNR, lai vērtētu kriminālsodu un to izpildes kvalitāti, jāievēro, ka izpildītā kriminālsoda ietekme uz personu ir atkarīga no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laika. Jo ilgāks laiks ir pagājis kopš dienas, kas personai ticis izpildīts piespriestais sods, jo mazāka sasaiste ir starp sodu izpildes institūciju darbību un nodarījumu, kas veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Sodū izpildes institūcijām jāorganizē darbs ar personām tā, lai absolūti atturētu viņas no jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas, savukārt institūciju darba kvalitātes analīzei jāizmanto vien dati par personām, kas izdarījušas jaunus noziedzīgus nodarījumus relatīvi īsā laikā kopš dienas, kad tām izpildīts piespriestais sods. Ievērojot citu valstu praksi, kā arī vērtējot mūsu valsts institūciju kapacitāti veicot analītisko darbību, viens gads kopš soda izpildes pabeigšanas dienas ir vērtējams kā saprātīgs un praktiski piemērojams laika periods datu vākšanai un analīzei.

Pētījumos par recidīvismu atšķirīgi vērtējams jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas fakts brīvībā atņemšanas soda izpildes laikā. Formāli juridiski²⁵ attiecīgais gadījums ir atzīstams par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Tomēr šai pieejai ir veltīta arī pamatota kritika. Pirmkārt jāievēro, ka tajā gadījumā, kad sods vēl nav pilnībā izpildīts, jauna noziedzīga nodarījuma

²⁴Sk. Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf>

²⁵ Vismaz saskaņā ar Latvijas krimināltiesībām

izdarīšanas faktu nebūtu pareizi saistīt ar neefektīvu soda izpildi kopumā, kaut gan ir iespējams analizēt atsevišķu kriminālsoda izpildes komponentu ietekmi uz personu. Otrkārt, ieslodzījuma vietās personu rīcības brīvība ir būtiski ierobežota – fakts, ka soda izpildes laikā daudzi ieslodzītie neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, ne vienmēr liecinās par soda mērķa sasniegšanu un soda izpildes efektivitāti. Krantz & Lindsten pamatoti norāda, ka sajaucot statistikas datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma ar datiem par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu cietumos, recidīvās noziedzības aina tiek attēlota nepatiesi.²⁶ Ievērojot šo apstākli, Britu kriminologi dažreiz izmanto kombinētu pieeju, proti, ja persona bijusi sodīta ar brīvības atņemšanas sodu, par NNR atzīst jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda izpildes, savukārt, ja personai piemērots sods, kas izciešams sabiedrībā, laika periods, kurā monitorē jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu, ietver arī soda izpildes laiku.²⁷

Prezumējot, ka personas uzvedību ietekmē gan kriminālsoda vai citu krimināltiesisko instrumentu piemērošanas fakts, gan arī to izpildes process, par kopējo valsts reakcijas efektivitāti var spriest, kad piespriestais sods, programmas un citi tiesiskie instrumenti ir pilnīgi izpildīti, noziedzīgo nodarījumu recidīvu var klasificēt, ievērojot laiku, kad jaunais noziedzīgais nodarījums ticis izdarīts - izšķirot NNR, **pirms kriminālsoda izpildes uzsākšanas, soda (krimināltiesisko instrumentu) izpildes laikā, kā arī pēc tam.**

Faktu, ka persona ir izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu dažas dienas pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes, nevar pielīdzināt tam, ka penitenciāro recidīvu veido noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts pēc vairākiem gadiem.

Nolūkā iegūt kriminālsodu politikas rezultatīvos rādītājus, uzmanība jāpievērš noziedzīgo nodarījumu recidīva intensitātei, t.i. tam, cik ātri un bieži pēc notiesāšanas personas izdara jaunus noziedzīgus nodarījumus. Arī šādai NNR klasifikācijai nav speciālo terminoloģisko apzīmējumu, tomēr tas nevarētu būt šķērslis attiecīgo rādītāju fiksēšanai.

Informācija par noziedzīgo recidīvu ir cieši saistīta ar piemērojamo kriminālsodu, citu krimināltiesību instrumentu, kriminālsodu izpildes un īstenojamās kriminālsodu politikas efektivitāti. Atzīstot to, tomēr nav pamata vienkāršot problēmu un secināt, ka relatīvi liels noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis nozīmē kriminālās justīcijas zemo efektivitāti, bet mazāks recidīvās

²⁶ Sk. Krantz, L., Lindsten K. Recidivism statistics for imprisonment and probation. All sentences 1994-1999 followed up until 2000., Norrköping, 2002., p. 37

²⁷ Sk. Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010 <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf>

noziedzības īpatsvars nozīmē pareizāku politikas realizāciju noziedzības samazināšanai.

Noziedzība, tai skaita recidīvā noziedzība, ir kompleksa parādība, kas atkarīga no vairākiem faktoriem un to mijiedarbības. Latvijā netiek pētītas saiknes starp atsevišķiem recidīvās noziedzības rādītājiem (a), piespriežamajiem kriminālsodu veidiem un mēru (b) un piesprieztā kriminālsoda izpildes organizāciju (c). Nav nedz teorētiskā pamatojuma, nedz empīrisko datu par to, kāda ir saistība un nozīme starp minētajiem rādītājiem. Publiskajā diskusijā par recidīvo noziedzību šādas saiknes tiek ignorētas vai pavirši interpretētas.

Noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis Latvijā

Latvijā nav precīzas informācijas par NNR faktiem, recidīvās noziedzības dinamiku, tās tendencēm un faktoriem, kas to ietekmē. Pieejamie statistikas dati neļauj izdarīt secinājumus par faktisko NNR līmeni un vispusīgi raksturot recidīvās noziedzības fenomenu.

Šo objektīvo apstākļu dēļ nav iespējams iegūt pilnīgu informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Tiesību aizsardzības institūcijas reģistrē tikai daļu no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem nav informācijas, jo to izdarīšana netiek pamanīta (piemēram, kontrabanda, narkotisko vielu nelikumīga aprīte, koruptīvie pārkāpumi). Virkne cietušo, neuzticoties tiesību aizsardzības institūcijām vai skeptiski vērtējot to spēju atklāt un izmeklēt izdarītos noziedzīgos nodarījumus, vispār neziņo par izdarītajiem likumpārkāpumiem. Par daudziem noziedzīgiem nodarījumiem, kas radījuši salīdzinoši nelielu kaitējumu, policija vispār nesauņem informāciju, jo cietušo prāt iespējamais ieguvums, ja zaudējumi tiks atlīdzināti, nekompensēs laiku un emocionālos pārdzīvojumus, kurus prasītu piedalīšanās kriminālprocesā. Precīzu neregistrēto noziedzīgo nodarījumu skaitu nav iespējams noskaidrot, tomēr Latvijā nav arī veikts pētnieciskais darbs, lai novērtētu reālo apdraudējumu, ko sabiedrībai rada noziedzīgo nodarījumu izdarīšana.

Noziedzīgo nodarījumu reģistrēšana negarantē to atklāšanu. Lielākā Latvijā reģistrēto noziedzīgo nodarījumu daļa paliek neatklāta. Piemēram, 2009. gadā Valsts policijā atklāto noziedzīgo nodarījumu īpatsvars ir bijis – 31,3 %, 2006 – 22 %.²⁸ Objektīvi nav iespējams noskaidrot, kādu daļu no neatklātajiem noziedzīgiem nodarījumiem izdara iepriekš sodītās personas (recidīvisi), tomēr nav pamata uzskatīt, ka to īpatsvars varētu būt mazāks salīdzinājumā ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu to noziegumu starpā, kas atklāti. Ņemot vērā, ka iepriekš sodītām personām jau ir zināma kriminālā pieredze un zināšanas, ko viņas izmanto, izdarot jaunus noziedzīgus nodarījumus, to atklāšana ir sarežģītāka, salīdzinājumā ar tādu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu, ko izdarījušas personas, kuras pirmo reizi pārkāpj likumu. Ievērojot to, ir pamats uzskatīt, ka neatklāto noziedzīgo nodarījumu vidū recidīvās noziedzības līmenis ir augstāks salīdzinājumā NNR līmeni atklātajos noziedzīgajos nodarījumos. Kaut gan datus par NNR līmeni neatklātajos

²⁸ Sk. Iekšlietu ministrijas Valsts policijas publiskais pārskats 2009. http://www.vp.gov.lv/doc_upl/publ_parsk_2009.doc; Iekšlietu ministrijas Valsts policijas 2006. gada publiskais pārskats http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/publ_parskats_2006.doc

noziedzīgos nodarījumos arī turpmāk nebūs iespējams iegūt, svarīgi ievērot, ka korekti secinājumi par NNR iemesliem un iespējām to mazināt ar efektīvāku kriminālsodu izpildes organizēšanu sekmēs kopējā NNR skaita samazināšanos – runājot gan par atklātajiem, gan neatklātajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Statistikas dati, kas satur informāciju par NNR ietver sevī krimināltiesiskā (legālā) NNR faktus, savukārt jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšana pēc tam, kad personām sodāmība dzēsta vai noņemta, netiek skaitīta kā noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Virknē gadījumu sodāmības dzēšanas laiks ir relatīvi īss. Piemēram, nosacīti notiesātas personas nodarījums veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu, ja tas izdarīts gada laikā pēc pārbaudes laika beigām. Tāpat arī pēc piespiedu darba vai naudas soda piemērošanas persona atzīstama par sodītu tikai viena gada laikā kopš soda izpildīšanas dienas. Saskaņā ar KL 65. panta piekto daļu uzreiz pēc soda izciešanas par nesodītu atzīstama persona, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas. No krimināltiesiskā viedokļa ir loģiski un pareizi, ka pēc noteikta laika pārkāpējs ir atzīstams par nesodītu. Tomēr, izmantojot NNR radītājus, lai vērtētu kriminālsodu izpildes institūciju darba kvalitāti, sodāmības dzēšanas fakts ierobežo iespēju gūt pareizu priekšstatu par sodu izpildes institūciju darba kvalitāti. Lai iegūtu pilnīgāku informāciju par recidīvo noziedzību, nav nepieciešams grozīt sodāmības dzēšanas kārtību, bet ir vēlams pievērst uzmanību un analizēt arī tos gadījumos, kad sodāmība ir dzēsta, bet jauns noziedzīgs nodarījums ir izdarīts salīdzinoši īsā laikā pēc iepriekš piespriestā kriminālsoda izpildes.

NNR raksturojošo statistisko datu iegūšanas procesā liela nozīme ir cilvēka faktoram – procesa virzītāju pareizai izpratnei par noziedzīgo nodarījumu recidīva būtību, attiecīgās informācijas fiksēšanai un nodošanai tām iestādēm (amatpersonām), kas to apkopo. Salīdzinoši viegli konstatēt krimināltiesiskā recidīva esamību, ja persona saukta pie kriminālatbildības otro reizi. Savukārt gadījumā, ja persona ir sodīta vairākkārt, tai skaitā nosakot galīgo sodu saskaņā ar KL 50. un 51. pantu, pareizu secinājumu par krimināltiesiskā recidīva esamību vai neesamību var izdarīt, rūpīgi izanalizējot informāciju par to: kad personai tika piespriests kriminālsods; kad notiesājošie spriedumi ir stājušies spēkā; kad piespriestie sodi izpildīti. Pieļaujot kļūdu datu apstrādes laikā, statistikas pārskatos nekorekti atspoguļojas informācija, kam ir nozīme, vērtējot īstenojamo kriminālsodu politiku un kriminālsodu izpildes institūciju darba kvalitāti.

Jāievēro, ka NNR konstatācija nav procesa virzītāja prioritārais darbības uzdevums. **Valstī nav institūcijas, kas būtu ieinteresēta patiesas informācijas iegūšanā par recidīvo noziedzību.** Gan dokumenti, kas skar kriminālsodu

politiku, gan jauni tiesību akti, kas izstrādāti kriminālās justīcijas ietvaros, gan spēkā esošo normatīvo aktu grozīšana notiek, rūpīgi neizvērtējot situāciju saistībā ar noziedzīgo recidīvu un ignorējot faktu, ka atsevišķi recidīvo noziedzību raksturojošie dati ir tieši saistīti ar kriminālsodu, citu krimināltiesību instrumentu, kā arī īstenojamās kriminālsodu politikas (ne)efektivitāti.

Valsts nefinansē recidīvās noziedzības problēmu izpēti un informācija par situāciju ar recidīvo noziedzību ir iegūstama, apvienojot fragmentārus datus no dažādiem avotiem, kas iegūti, izmantojot atšķirīgu metodoloģiju un kuras ticamība lielākā vai mazākā mērā ir apšaubāma.

Šī pētījuma ietvaros aptaujātie speciālisti ir norādījuši, ka informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu ir svarīga, tomēr viņu pārstāvētās institūcijas un iestādes šādu informāciju neapkopo vai apkopo tikai atsevišķus datus, ievērojot institucionālās intereses un izmantojot informācijas apstrādes metodoloģiju, kas neļauj iegūt plašu priekšstatu par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Aptaujātie speciālisti, atzīstot faktu, ka viņu rīcībā nav plašas informācijas par recidīvo noziedzību un tās iemesliem, vienlaikus pauda viedokli, ka viņu pārstāvētās iestādes plašāku informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu **nepieciešamības gadījumā** var pieprasīt un iegūt no Iekšlietu Ministrijas Informācijas centra. Tomēr ir konstatēts, ka arī IeM Informācijas centrs neveic šāda veida informācijas apkopošanu un apstrādi. Netiešā veidā tas apliecina, ka minētā **nepieciešamība Latvijas kriminālās justīcijas institūcijās joprojām nav apzināta**, kas ir galvenais iemesls, kura dēļ dati par NNR netiek izmantoti kā rezultatīvais rādītājs, vērtējot valsts institūciju darba kvalitāti.

Kaut gan respondenti atzinuši, ka informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu ir svarīga, ir skaidri redzams, ka praktiķiem nav pilnībā saprotams, kāpēc šāda informācija vispār ir nepieciešama un kā tā varētu sekmēt iestādes/institūcijas darba mērķu sasniegšanu. **Latvijas problēma ir ne tikai tajā apstākļi, ka dati par recidīvo noziedzību neatspoguļo reālo situāciju šīs parādības sakarā, bet arī ieinteresētības trūkumā iegūt šādu informāciju un izmantot to institūciju darba kvalitātes uzlabošanai. Latvijā nav nedz pieprasījuma pēc detalizētas informācijas par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, nedz tādas informācijas piedāvājuma.** Akadēmiskā personāla un studentu jautājumi par to, kāda ir situācija ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu, nesatur tik spēcīgu impulsu, lai tas varētu ietekmēt sistēmu, mudinot praktiķus mainīt datu apstrādi attiecībā uz recidīvo noziedzību.

Nav noliedzams arī fakts, ka detalizētākas informācijas iegūšana par jebkādu parādību, tai skaitā par recidīvo noziedzību, prasa papildus cilvēkresursus un finansējumu, ko šodienas apstākļos lēmumu pieņēmēji nevēlās atbalsēt. Tas tomēr nenozīmē, ka minēto datu iegūšanas, apstrādes un

analīzes pilnveidošana nav iespējama. Iegūstamās informācijas kvalitāti var uzlabot arī neieguldot papildus finanšu līdzekļus.

Dati par recidīvo noziedzību Latvijā

Personai piespriestais kriminālsods, noteiktie krimināltiesiskie pienākumi, kriminālsoda izpildes organizēšana un tās saturs var atšķirīgi ietekmēt likumpārkāpēja uzvedību – mazināt noziedzīgo nodarījumu recidīva varbūtību (a), neietekmēt to (b), un pat palielināt jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku²⁹ (c). Kriminālās justīcijas mērķis ir sekmēt noziedzīgo nodarījumu novēršanu, tai skaitā atturēt iepriekš sodīto personu no jaunu likumpārkāpumu izdarīšanas. Tāpēc ir svarīgi, lai valsts intervenci – kriminālsoda, citu krimināltiesisko instrumentu piemērošanu un izpildi – notiesātais neuztvertu vienaldzīgi vai ar niknumu.

Lai datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu varētu izmantot kriminālsodu izpildes institūciju darba analīzei, tiem jābūt pietiekami detalizētiem. NNR rādītāji ir tieši atkarīgi no kriminālsodu izpildes organizēšanas (ne)efektivitātes, tomēr noziedzīga nodarījuma recidīva fakts pats par sevi, neanalizējot to raksturojošo informāciju un neatklājot tā iemeslus, neidentificē kriminālsodu izpildē konkrētas problēmas. NNR iemesli var būt dažādi - to var saistīt ar valsts reakcijas nepietiekamību, tās neatbilstību notiesātā vajadzībām, recidīva risku ignorēšanu un likumpārkāpēja personības īpatnībām u.c.

Latvijas kriminālās justīcijas iestādēm tieši nav noteikts uzdevums vākt, apkopot un analizēt informāciju par recidīvo noziedzību. Dažu valsts institūciju rīcībā ir statistikas dati, kas saistīti ar noziedzīgo recidīvu un recidīvo noziedzību. Tomēr attiecīgā informācija ir fragmentāra un nepietiekami detalizēta, kas neļauj pilnvērtīgi analizēt kriminālās justīcijas, it īpaši kriminālsodu izpildes institūciju, darba kvalitāti.

Valsts institūcijās apkopotos datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu uztver un pasniedz kā tādus, kas raksturo kriminālo pasauli – cilvēkus, kuriem noziedzīgo nodarījumu izdarīšana ir kļuvusi par regulāru nodarbi, ignorējot faktu, ka noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir rādītājs, kas būtu izmantojams, vērtējot kriminālsodu izpildes institūciju darbību un kriminālsodu politikas efektivitāti.

²⁹ Neviens kriminālsods vai cits krimināltiesību instruments netiek piemērots, lai mudinātu personu pārkāpt Krimināllikumā ietvertās tiesību normas. Tomēr, ja sodu izraugās un piemēro, neievērojot riskus un personas vajadzības, pastāv iespēja, ka kriminālsoda mērķi netiks sasniegti. Piemēram, ja personai, kura nav nožēlojusi izdarīto noziedzīgo nodarījumu, tiek piemērots kriminālsods, kas neparedz konkrētajai personai svarīgus uzvedības ierobežojumus, neuzliek pienākumus, notiesātais to var interpretēt kā atbrīvošanu no kriminālatbildības (soda), radot priekšstatu, ka noziedzīgajai uzvedībai neseko nelabvēlīgas sekas. Tāpat nesamērīgi bargā reakcija uz noziedzīgu nodarījumu arī var radīt nevēlamu efektu – saniknot personu un radīt viņam pārlicību, ka viņam ir tiesības atriebties sabiedrībai un atsevišķiem cilvēkiem par netaisnīgi piemērotajiem ierobežojumiem

Iepazīstoties ar normatīvajiem aktiem, kas regulē tiesību aizsardzības sistēmas institūciju kompetenci, analizējot publiskotos, kā arī dienesta lietošanai paredzētos statistikas datus, intervējot valsts institūciju amatpersonas, tika iegūta informācija par NNR rādītājiem, kas ir atsevišķu valsts institūciju rīcībā, kā arī noskaidrots amatpersonu viedoklis par jautājumiem, kas attiecas uz veicamo pētījumu.

Tiesas

Tiesu vara Latvijas Republikā pieder rajonu (pilsētu) tiesām, apgabaltiesām, Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai.

Likums „Par tiesu varu” neparedz tiesām un tiesnešiem pienākumu pievērst uzmanību recidīvās noziedzības problēmām, kā arī apkopot datus par noziedzīgo recidīvu. Tomēr noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir fakts, kuram ir nozīme kriminālprocesā un tādēļ, lemjot par noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju un pārkāpējiem piespriežamajiem sodiem, šis fakts tiek ņemts vērā.

Detalizētāka informācija par recidīvo noziedzību, tās ietekmējošajiem faktoriem, piespriežamo kriminālsodu un citu krimināltiesisko instrumentu ietekmi uz notiesāto personu nākotnes uzvedību nepieciešama tiesnešiem, lemjot par pārkāpējam piespriežamo kriminālsodu un tā mēru. Papildus minētajai informācija ir svarīgi, lai tiesneša rīcībā būtu apsūdzēto personu raksturojošie dati, personas vajadzību un risku izvērtējums. Risku un vajadzību novērtējumam (RVN) jāklūst par obligātu procedūru pirms kriminālsoda piemērošanas.

Informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, sasaistot to ar kriminālsodu vai citu krimināltiesisko instrumentu piemērošanu, varētu tikt izmantota, vērtējot kriminālsodu politikas, ko īsteno Latvijas tiesas, efektivitāti. Secinājumu izdarīšanai svarīgi zināt, kā likumpārkāpējiem piespriežamie sodi, krimināltiesiskie līdzekļi un nosakāmie pienākumi ietekmē personas uzvedību un proti - vai tie attur personas no jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas. Nedz TIS, nedz citas informācijas sistēmas nesniedz atbildi uz šo jautājumu. Iepazīstoties ar TIS datiem, ir iespējams noskaidrot recidīvistu īpatsvaru notiesāto personu vidū, bet nav iespējams uzzināt, cik daudz cilvēku, kuriem, piemēram, 2007. vai 2008. gadā piesprieda sodu, ir izdarījuši jaunus noziedzīgus nodarījumus soda izpildes laikā vai pēc tā. Tāpat arī nav detalizētākas statistiskās informācijas par to, kā likumpārkāpēju uzvedību ietekmējusi piespiedu darba vai naudas soda piespriešana, vai arī nosacītas notiesāšanas piemērošana.

TIS dati neļauj arī spriest par to, kā noziedzīgo nodarījumu recidīva fakts ietekmē kriminālsoda un tā mēra izvēli.

Tiesnešu rīcībā nav informācijas par recidīvo noziedzību un kriminālsodu efektivitāti jaunu noziedzīgu nodarījumu novēršanā. **Piespriežamo kriminālsodu veidu un mēru izvēles kritērijs nav ziņas par to efektivitāti un iespēju sasniegt kriminālsodu mērķus, bet intuitīvā nojausma un pieredzē balstītā pārliecība, ka piespriežamais sods konkrētajā gadījumā varētu būt efektīvs.**

Prokuratūra

Prokuratūra ir tiesu varas institūcija, kas patstāvīgi veic uzraudzību pār likumības ievērošanu normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros.³⁰

Uzraugot pirmstiesas izmeklēšanas procesus un operatīvās darbības norisi, veicot pirmstiesas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, uzturot valsts apsūdzību, uzraugot sodu izpildi, prokuratūras uzmanības fokusā ir konkrētas personas un notikumi. Likumdevējs nav uzdevis prokuratūrai veikt zinātniski pētniecisko darbu, analizēt noziedzības, tai skaitā recidīvās noziedzības, iemeslus un faktoros, kā arī izstrādāt stratēģiju to mazināšanai. Administratīvajos nolūkos **Ģenerālprokuratūra** apkopo datus par veiktajām procesuālajām darbībām un kriminālprocesiem, tomēr **līdz šim nav izmantojusi datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, lai analizētu piemērojamo kriminālsodu, krimināltiesisko instrumentu, īpašu kriminālprocesa veidu efektivitāti.**

Pārskatā „Latvijas Republikas Prokuratūras darba rezultāti par 2009. gadu”, kā arī Ģenerālprokurora pārskatā par prokuratūras darbu 2009. gadā³¹ nav datu par noziedzīgo recidīvu un personām, kuras iepriekš bijušas sodītas.

Prokurori kā procesa virzītāji, katrā konkrētajā krimināllietā iegūst un fiksē informāciju par apsūdzēto personu kriminālo pagātņi, kā arī nodod statistisko informāciju Iekšlietu ministrijas Informācijas centram. Arī pieprasot informāciju no IeM IC, prokuroram svarīgi nevis iegūt priekšstatu par recidīvo noziedzību Latvijā, bet noskaidrot, vai konkrētās personas ir vai nav bijušas iepriekš sodītas.

Aptaujātie prokuratūras darbinieki ir norādījuši, ka viņu rīcībā nav statistikas datu par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, bet šādu informāciju nepieciešamības gadījumā var pieprasīt un saņemt no IeM Informācijas centra. Līdz šim Ģenerālprokuratūra nav prasījusi no IeM IC šādu informāciju. Ja no IeM Informācijas centra būtu pieprasīts statistiskais pārskats par recidīvo

³⁰ Prokuratūras likums, Latvijas Republikas likums, pieņemts 1994. gada 19. maijā
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=57276>

³¹ Latvijas Republikas Prokuratūras darba rezultāti par 2009. gadu
http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/2009_gads.pdf; Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša pārskats par prokuratūras darbu 2009. gadā
http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/Generalprokurora_Jana_Maizisa_parskats_par_2009_gadu.pdf

noziedzību Latvijā, IeM IC būtu jāatzīst šādas informācijas neesamība vai manuāli jāapstrādā uzkrātie dati, lai šādu pārskatu sagatavotu.

Informācija par recidīvo noziedzību, tās faktoriem un tendencēm, dati par atsevišķu kriminālsodu piemērošanas preventīvo efektu, palīdzētu prokuroriem izvēlēties kriminālprocesa veidu un ierosināt piemērošanu vai arī piemērot likumpārkāpējiem tādus kriminālsodus, kas maksimāli sekmētu jaunu noziedzīgo nodarījumu novēršanu.

Prokuroru darba kvalitātes vērtēšanu būtiski sekmētu Prokuratūras Informācijas sistēmas izveidošana, kas fiksētu informāciju par kriminālprocesa gaitu, aizdomās turētajām un apsūdzētajām personām. Nodrošinot šādas sistēmas savienojumu ar TIS, PLUS, IeM IC sistēmām, kā arī vēl neizveidoto, bet objektīvi nepieciešamo leslodzījuma vietu Informācijas sistēmu, būtu iespējams gūt informāciju, kas ir nepieciešama, lai izstrādātu efektīvu stratēģiju noziedzības mazināšanai, kā arī lai iegūtu patiesu informāciju par kriminālās justīcijas institūciju darba efektivitāti.

Prokuratūras informācijas sistēmas izveidošana ir nākotnes jautājums - tas prasīs gan laiku, gan arī materiālus resursus, kuras prokuratūras rīcībā patlaban nav. Tomēr jau tagad prokuratūras amatpersonas varētu atzīt šādas sistēmas izveidošanas nepieciešamību, kā arī paziņot par nolūku tādu izveidot.

Rūpējoties par sabiedrības drošību, būtu svarīgi zināt, kā likumpārkāpējus ietekmē nosacīta atbrīvošana no kriminālatbildības, vienošanās par vainas atzīšanu un sodu, priekšraksts par sodu, atbrīvošana no kriminālatbildības sakarā ar izlīgumu ar cietušo. Nedz prokuratūras, nedz citu institūciju rīcībā nav informācijas par to, kāds ir NNR līmenis minētajos gadījumos; vai tas ir lielāks vai mazāks salīdzinājumā ar citām krimināltiesiskām intervencēm un kriminālprocesa veidiem. **Uzsākto un uz tiesu nosūtīto krimināllietu skaits, dati par atsevišķiem kriminālprocesa veidiem ir svarīga informācija, kas ilustrē prokuratūras darba slodzi, tomēr tā nav derīga, lai vērtētu prokuratūras darbības efektivitāti.**

Statistikas datus par noziedzīgo recidīvu, ja tie ir pietiekami detalizēti, var izmantot, vērtējot prokuratūras darba kvalitāti, šādi sekmējot efektīvāku krimināltiesisko instrumentu piemērošanu un kriminālās justīcijas mērķu sasniegšanu. Informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu jau tagad var iegūt, statistiski apstrādājot datus, kas uzkrāti IeM Informācijas centra datu bāzēs. IeM IC neveic šo darbu, jo no valsts institūcijām, tai skaitā prokuratūras, nav signālu, ka šāda informācija ir nepieciešama, lai labāk pildītu institūcijas uzdevumus, kā arī vērtētu paveikto darbību kvalitāti.

Tieslietu Ministrija

Tieslietu ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde tieslietu (tiesību politikas un tiesu administrēšanas) nozarēs, kā arī citās Ministru kabineta noteikumos Nr. 243 minētajās valsts politikas jomās³². Ministrija izstrādā un īsteno valsts politiku krimināltiesību jomā (Tieslietu Ministrijas nolikuma 5.1.1. punkts), organizē kriminālsodu izpildi un probācijas sistēmas darbību (Tieslietu Ministrijas nolikuma 5.3.2. punkts).

Saskaņā ar likumu „Par tiesu varu” 107. panta otrās daļas 4. punktu Tieslietu Ministrija ir Tiesu informatīvās sistēmas pārzine. Tieslietu ministrijas padotībā atrodas Ieslodzījuma vietu pārvalde, Tieslietu ministra padotībā - Tiesu administrācija, pārraudzībā – Valsts probācijas dienests.

Izstrādājot un īstenojot politiku kriminālās justīcijas jomā, Tieslietu ministrijai objektīvi jābūt ieinteresētai informācijas iegūšanā par recidīvo noziedzību Latvijā, kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti, resursu lietderīgu izmantošanu. Tomēr Tieslietu ministrijas pozīcija šajā jautājumā ir diezgan neitrāla – nenoliedzot šādas informācijas un tās analīzes svarīgumu, Ministrija nav uzņēmusies līdera lomu, neveic darbības, lai mainītu esošo kārtību un uzsāktu detalizētāku informācijas vākšanu. Vienlaikus aptaujātās ministrijas amatpersonas uzsver informācijas par recidīvās noziedzības nozīmi, norādot, ka tā ir nepieciešama, izstrādājot politikas plānošanas dokumentus, ka arī normatīvo aktu grozījumu projektus.

Tiesu administrācija

Atbilstoši likuma Par tiesu varu 107¹. panta pirmajai daļai Tiesu administrācija ir tieslietu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas organizē un nodrošina rajonu (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu administratīvo darbu.

Nosakot Tiesu administrācijas kompetenci, likuma par tiesu varu 107¹. panta otrās daļas 14. punktā ir paredzēts, ka Tiesu administrācija apkopo tiesu un zemesgrāmatu nodaļu statistikas datus par to darbu, analizē apkopotos datus un sniedz priekšlikumus par nepieciešamajām izmaiņām statistikas pārskatos.

Atbildīgā Tiesu administrācijas amatpersona ir atzinusi, ka iestāde neapkopo statistikas datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvo noziedzību un šāda informācija tai nav nepieciešama.

Tiesu administrācija ir Tiesu informatīvās sistēmas turētāja (Likuma „Par tiesu varu”, 28⁶. panta trešā daļa). Kopš 2004. gada dati par krimināllietu tiesvedības gaitu tiek reģistrēti un apstrādāti Tiesu informācijas sistēmā (TIS), kas

³² Tieslietu ministrijas nolikums, Ministru kabineta noteikumi Nr. 243, pieņemti 2003.gada 29.aprīlī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=74748>

veidota kā centralizēta sistēma, kurai lietotāji pieslēdzas, izmantojot internetu. Izmantojot TIS ievietotos datus, Tiesu administrācija sagatavo pārskatus par lietu izskatīšanu tiesās, kā arī informāciju par notiesātājām personām. Pārskati par gada laikā notiesātājām personām tiek publiskoti Tiesu administrācijas mājas lapā.³³

Tiesu administrācijas sagatavotajos pārskatos nav tādas sadaļas kā „noziedzīgo nodarījumu recidīvs”, tomēr informācija par krimināltiesisko (legālo) recidīvu tajos atspoguļojas 3. ailē, kuras nosaukums ir „Notiesātās personas. T.sk. ar iepriekšējo sodāmību”.

Tiesu Administrācijas pārskats par notiesāto personu skaitu tiek sastādīts, izmantojot TIS 78. pārskata datus, savukārt par notiesātājiem bērniem – izmantojot TIS 79. pārskata datus. Tomēr Tiesu administrācijas TIS publiskojamie statistikas dati nedaudz atšķiras. Tas ir saistīts ar faktu, ka TIS ir dinamiska sistēma – tās lietotājiem ievadot sistēmā jaunus datus, mainās arī statistikas dati, savukārt Tiesu Administrācijas pārskati atspoguļo situāciju uz to sagatavošanas dienu un tiek saglabāti .xlm faila formātā, kas vairs nav atkarīgs no izmaiņām TIS. Piemēram, atbilstoši TIS 78. pārskata datiem, kas iegūti 2010. gada 2. decembrī, 2009. gadā Latvijas tiesas notiesāja 10 879 personas, no viņām 3 930 personas iepriekš ir bijušas sodītas, tātad legālā recidīva līmenis ir 36,1 %, savukārt Tiesu administrācijas sagatavotais pārskats atspoguļo situāciju atbilstoši datiem, kas bijuši ievadīti līdz 2010. gada 8. martam, norādot, ka 2009. gadā tiesas notiesāja 10 855 personas, no tām 3 921 – ar iepriekšējo sodāmību (krimināltiesiskā recidīva līmenis – 36,1 %).

Tiesu informācijas sistēma sevī ietver vienotu tiesu lietvedības programmatūru un tiesvedības datu bāzi tiesu darba vajadzībām, kā arī judikatūras datu bāzi. Atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr. 582, TIS izveidošanas un izmantošanas mērķis ir automatizēt tiesu lietvedības ciklu, nodrošinot lietu datu reģistrēšanu, apstrādi, glabāšanu, pārraidīšanu un pieejamību, radot iespēju operatīvi kontrolēt lietu virzību procesa gaitā, efektīvu nepieciešamās informācijas (datu) apmaiņu starp tiesām un tieslietu sistēmas iestādēm, automatizētu statistikas pārskatu sagatavošanu, kā arī datu apmaiņu automatizētā režīmā ar citām valsts informācijas sistēmām.³⁴

Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 28⁶. panta ceturtajai daļai, Tiesu informatīvās sistēmas ietvaros Augstākā tiesa veido judikatūras datubāzi, kas izmantojama, lai veidotu viena veida tiesu praksi, attīstītu nacionālās tiesības un juridisko zinātņi.

³³ Notiesāto personu skaits <http://www.ta.gov.lv/index.php/lv/29/58/243/index.html>

³⁴ Par tiesu informatīvās sistēmas izveidošanas, uzturēšanas un izmantošanas kārtību un minimālo iekļaujamās informācijas apjomu, Ministru kabineta noteikumi Nr.582, pieņemti 2007.gada 28.augustā <http://www.likumi.lv/doc.php?id=162608&from=off>

TIS pārskata „Notiesāto personu skaits Valsts probācijas dienestam (20)”, 4. aile ietver datus par notiesātajām personām, kuras iepriekš bijušas sodītas. Izmantojot šī pārskata datus, ir iespējams noskaidrot legālā recidīva līmeni to personu vidū, kurām sodu piemēro tiesa.³⁵ Tiek atspoguļota informācija par notiesāto skaitu, izdarīto noziedzīgu nodarījumu kvalifikāciju, iepriekš sodīto personu skaitu.

Pārskatā ir arī informācija par notiesāto personu vecumu, piespriestajiem sodiem, nosacītas notiesāšanas pārbaudes laikiem, tomēr tā attiecināma uz visām notiesātajām personām, neatspoguļojot situāciju tieši ar recidīvistiem.

Līdzīga informācija tiek atspoguļota TIS 80. pārskatā „Notiesāto personu skaits”, kaut gan dati nedaudz atšķiras no tiem, kas ir iekļauti 20. pārskatā.

Notiesāto personu skaits ar iepriekšējo sodāmību³⁶

Gads	Notiesāto kopskaits	Personu skaits ar iepriekšējo sodāmību	Personu skaits ar iepriekšējo sodāmību, %
2005.	11 459	3 841	34 %
2006.	10 207	3 447	34 %
2007.	10 427	3 415	33 %
2008.	10 979	3 736	34 %
2009.	10 888	3 933	36 %

Noziedzīgu nodarījumu veidi, kas veidoja noziedzīgu nodarījumu recidīvu 2009. gadā (izvilks)³⁷

Latvijas KK un KL pantī	Notiesāto kopskaits	t.sk. ar iepriekšējo sodāmību	Noziedzīgo nodarījumu recidīva īpatsvars, %	Latvijas KK un KL pantī	Notiesāto kopskaits	t.sk. ar iepriekšējo sodāmību	Noziedzīgo nodarījumu recidīva īpatsvars, %
LKK 139.p.2.d.	1	0		KL 190-1.p.	22	0	
LKK 139.p.4.d.	2	1		KL 192.p.	31	9	
LKK 139.p.5.d.	2	0		KL 193.p.	322	80	25 %
LKK 141.p.	1	0		KL 193-1.p.	5	1	
LKK 142.p.	1	0		KL 195.p.	3	0	
LKK 143.p.	1	0		KL 200.p.	1	0	

³⁵ Jāievēro, ka pārskatā nav iekļauti dati par personām, kurām sods tika piemērots ar prokurora priekšrakstu par sodu, kuras pirmstiesas izmeklēšanas laikā nosacīti atbrīvotas no kriminālatbildības; atbrīvotas no atbildības, jo izlīgušas ar cietušo, kā arī noziedzīgā nodarījuma mazsvarīguma dēļ u.c. gadījumos

³⁶ Izmantojot TIS pārskata „Notiesāto personu skaits Valsts probācijas dienestam (20)” datus

³⁷ Izmantojot TIS pārskata „Notiesāto personu skaits Valsts probācijas dienestam (20)” datus

LKK 144.p.	2	1		KL 207.p.	9	0	
LKK 161-7.p.	1	0		KL 208.p.	2	0	
LKK 162.p.	7	0		KL 210.p.	60	6	10 %
LKK 213.p.	1	0		KL 214.p.	87	7	
LKK 222-6.p.	2	0		KL 215.p.	9	3	
KL 78.p.	6	0		KL 216.p.	1	0	
KL 93.p.	3	0		KL 217.p.	1	0	
KL 109.p.	41	4		KL 218.p.	29	1	
KL 110.p.	25	3		KL 219.p.	10	1	
KL 111.p.	2	0		KL 221.p.	30	6	
KL 112.p.	11	2		KL 221- 1.p.	82	17	
KL 116.p.	33	10		KL 221- 2.p.	44	7	
KL 117.p.	33	15		KL 221- 3.p.	9	0	
KL 118.p.	13	8		KL 228.p.	11	2	
KL 121.p.	2	0		KL 230.p.	10	0	
KL 123.p.	4	0		KL 230- 1.p.	32	1	
KL 125.p.	181	58	32 %	KL 231.p.	441	98	22 %
KL 126.p.	139	37	27 %	KL 231- 1.p.	6	3	
KL 128.p.	5	2		KL 233.p.	150	22	
KL 130.p.	79	16	20 %	KL 236.p.	6	0	
KL 131.p.	8	2		KL 238.p.	2	0	
KL 132.p.	11	4		KL 251.p.	3	1	
KL 141.p.	4	2		KL 253.p.	299	107	
KL 143.p.	16	3		KL 253- 1.p.	246	85	
KL 146.p.	2	0		KL 253- 2.p.	462	304	66 %
KL 149.p.	4	1		KL 258.p.	3	0	
KL 152.p.	3	2		KL 260.p.	283	20	
KL 154-1.p.	1	0		KL 262.p.	1401	389	28 %
KL 156.p.	3	0		KL 262- 1.p.	4	1	
KL 157.p.	4	0		KL 264.p.	1	0	
KL 159.p.	38	14	37 %	KL 265.p.	17	3	
KL 160.p.	17	8	47 %	KL 269.p.	26	8	
KL 161.p.	15	4		KL 270.p.	29	4	
KL 162.p.	29	6		KL 273.p.	1	0	
KL 162-1.p.	1	0		KL 274.p.	5	2	
KL 165.p.	1	0		KL 275.p.	72	15	
KL 165-1.p.	14	1		KL 279.p.	11	3	
KL 166.p.	7	1		KL 281.p.	2	0	
KL 170.p.	55	11		KL 285.p.	7	0	

KL 172.p.	5	2		KL 296.p.	1	1	
KL 173.p.	1	0		KL 297.p.	1	0	
KL 174.p.	64	15		KL 298.p.	2	1	
KL 175.p.1.d.	172	43	25 %	KL 300.p.	25	3	
KL 175.p.2.d.	514	281	55 %	KL 301.p.	2	2	
KL 175.p.3.d.	1793	731	41 %	KL 306.p.	1	0	
KL 175.p.4.d.	79	44	56 %	KL 309.p.	4	0	
KL 176.p.	494	240	49 %	KL 310.p.	8	7	
KL 177.p.	179	48	27 %	KL 312.p.	212	194	92 % ³⁸
KL 177-1.p.	5	1		KL 313.p.	11	3	
KL 178.p.	2	1		KL 314.p.	59	16	
KL 179.p.	129	24		KL 315.p.	24	9	
KL 180.p.	1446	696	48 %	KL 317.p.	6	0	
KL 182.p.	2	1		KL 318.p.	4	0	
KL 183.p.	21	6		KL 319.p.	4	0	
KL 182-1.p.	2	0		KL 320.p.	21	0	
KL 185.p.	439	137	31 %	KL 322.p.	1	0	
KL 186.p.	8	1		KL 323.p.	22	3	
KL 187.p.	1	1		KL 327.p.	2	0	
KL 190.p.	4	0		Kopā	10888	3933	36,1 %

Notiesāto personu skaits ar iepriekšējo sodāmību³⁹

Gads	Notiesāto kopskaits	Personu skaits ar iepriekšējo sodāmību	Personu skaits ar iepriekšējo sodāmību, %
2005.	11 385	3 829	33,6 %
2006.	10 175	3 434	33,7 %
2007.	10 410	3 408	32,7 %
2008.	10 977	3 734	34,0 %
2009.	10 879	3 930	36,1 %
2010.	9 473	3 585	37,8 %

TIS statistiskie pārskati ietver informāciju, kas sniedz vispārējo priekšstatu par notiesātājām personām, tai skaitā par recidīvistu īpatsvaru notiesāto personu vidū. Tomēr svarīgi ievērot, ka TIS dati atspoguļo nevis reāla (kriminoloģiskā), bet krimināltiesiskā NNR līmeni, turklāt pārskatos nav iekļauti dati par personām, kurām sods tiek piemērots ar prokuroru priekšrakstiem par

³⁸ Ievērojot KL 312. panta konstrukciju, par šo noziedzīgo nodarījumu var sodīt tikai recidīvistus. Tomēr TIS pārskatā noziedzīgo nodarījumu recidīvs veido 92 % - 8 % - kļūdas, ievadot informāciju sistēmā

³⁹ Izmantojot TIS pārskata „Notiesāto personu skaits (80)” datus

sodu, kā arī personām, kuras atbrīvotas no kriminālatbildības pirmstiesas izmeklēšanas laikā.

Tiesu informācijas sistēmā apkopotos statistikas datus var izmantot, lai raksturotu personas, kuras apsūdzētas noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā. No TIS iegūstāmā informācija sniedz kriminālsodu izpildes institūcijām vispārēji raksturojošu informāciju par jaunpienācējiem – personām, kurām jāuzsāk kriminālsoda izpilde. Šī informācija sniedz vispārējo priekšstatu par Latvijas kriminālās justīcijas efektivitāti, bet to tomēr nevar izmantot, lai vērtētu policijas, prokuratūras, Valsts probācijas dienesta un ieslodzījuma vietu darba efektivitāti. Lai vērtētu likumpārkāpējiem piespriesto kriminālsodu un to izpildes efektivitāti, jāanalizē nevis recidīvistu īpatsvars notiesāto personu vidū, bet to personu uzvedība, kurām kriminālsods tiek izpildīts un kurām soda izpilde pabeigta.

Notiesāto personu skaits un nosacīti piespriestais sods 2005. - 2010. gadā (86)⁴⁰

Gads	Nosacīti notiesāto kopskaits	Tai skaitā ar iepriekšējo sodāmību	Personu skaits ar iepriekšējo sodāmību, %
2005.	5 156	910	17,6 %
2006.	3 848	621	16,1 %
2007.	3 761	591	15,7 %
2008.	3 694	528	14,3 %
2009.	3 224	367	11,4 %
2010.	2 733	286	10,5 %

Vērtējot nosacītās notiesāšanas piemērošanas tendences, tai skaitā personām, kuras agrāk izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, par kuriem sodāmības nav noņemtas un dzēstas, svarīgi ievērot, ka likumdevējs ir grozījis Krimināllikumu, sašaurinot iespējas piemērot nosacītu notiesāšanu (agrāk - likums pieļāva personu nosacītu notiesāšanu ar naudas sodu un piespiedu darbu; nav bijuši ierobežojumi nosacītās notiesāšanas piemērošanai ievērojot piesprietās brīvības atņemšanas ilgumu; sodāmība nav bijis šķērslis personas nosacītai notiesāšanai⁴¹). Nosacītās notiesāšanas piemērošanas sašaurināšana

⁴⁰ Izmantojot TIS pārskata „Notiesāto personu skaits un nosacīti piespriestais sods (86)” datus

⁴¹ Saskaņā ar KL 55. panta pirmo daļu nosacītu notiesāšanu drīkst piemērot, ja personai ir piesprieda brīvības atņemšana uz laiku, kas nav ilgāks par pieciem gadiem. Saskaņā ar KL 55. panta vienpadsmito daļu nosacīta notiesāšana nav nosakāma personai par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ja persona agrāk bijusi notiesāta ar brīvības atņemšanu vai arestu un sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta. Šādi, nosacītās notiesāšanas piemērošanu ierobežojoši, grozījumi ir spēkā kopš 2008. gada 1. septembra, tomēr, ievērojot KL 5. panta otro

ir saistāma arī ar plašāku piespiedu darba piemērošanu. Grozījumi KL 55. panta vienpadsmitajā daļā, kas aizliedz nosacītas notiesāšanas piemērošanu par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu personām, kuras iepriekš bijušas sodītas ar brīvības atņemšanu vai arestu, ja sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta, vēl vairāk samazinās recidīvistu skaitu nosacīti notiesāto personu vidū.

Saistībā ar KL 55. panta grozījumiem svarīgi ievērot, ka nosacītas notiesāšanas piemērošanas samazinājums, kas konstatējams pēdējos gados, un, kas turpināsies arī tuvākajos gados, objektīvi nenozīmē efektīvāku recidīvās noziedzības apkarošanu. Recidīvisti, kuriem agrāk tiesas varēja piemērot nosacītu notiesāšanu tagad tiek sodīti ar reālu brīvības atņemšanu vai piespiedu darbu, kas nav vērtējams kā faktors, kas nākotnē varētu atturēt šos cilvēkus no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Tiesu informācijas sistēmā tiek sagatavots arī pārskats par to iepriekš sodīto personu skaitu, kuras notiesātas ar brīvības atņemšanu.

Ar brīvības atņemšanu notiesātu personu, kuras agrāk bijušas notiesātas, īpatsvars (%) no notiesāto personu kopējā skaita 2005. - 2010. gadā⁴²

Gads	Kopējais notiesāto personu skaits	Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu skaits, kuras agrāk bijušas notiesātas	Ar brīvības atņemšanu notiesāto personu skaits, kuras agrāk bijušas notiesātas īpatsvars (%)
2005.	11 268	2 054	18,2 %
2006.	10 119	2 061	20,4 %
2007.	10 380	1 963	18,9 %
2008.	10 937	2 150	19,7 %
2009.	10 850	2 480	22,9 %
2010.	9 453	2 315	24,5 %

Nedaudz plašāku informāciju par recidīvo noziedzību sniedz 79. pārskats „Notiesāto nepilngadīgo personu skaits”. Tas ne tikai ietver informāciju par nepilngadīgo notiesāto skaitu un izdarīto noziedzīgu nodarījumu veidiem, iepriekš sodīto personu skaitu, bet arī atspoguļo situāciju gan ar krimināltiesisko (legālo), gan arī kriminoloģisko (faktisko) recidīvu nepilngadīgo vidū. Lai raksturotu nepilngadīgo notiesāto personu sodāmības, pārskatā ir iekļautas šādas ailes: nav tiesāti (8), atbrīvoti no kriminālatbildības (9), tiesāti, bet sodāmība noņemta (dzēsta) (10), tiesāti, ir nenoņemta sodāmība(11).

daļu, likuma grozījumi ir saistoši, notiesājot par nodarījumiem, kas izdarīti pēc 2008. gada 1. septembra;

⁴² Avots: TIS statistika

https://tis.lursoft.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=68433898&id=212&topmenuid=151 ;

79. pārskats ietver arī informāciju par notiesāto nepilngadīgo dzimumu, vecumu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu personu grupā, bērnu audzināšanu ģimenē un ārpus tās, piespriestajiem sodiem, tomēr minētā informācija netiek saistīta ar datiem par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Nepilngadīgo notiesāto personu skaits 2005. - 2010. gadā ⁴³

Gads	Iepriekšējā sodāmība				
	Notiesāto nepilngadīgo kopskaits	Nav tiesāti	Atbrīvoti no kriminālatbildības	Tiesāti, bet sodāmība noņemta	Tiesāti, ir nenonemta sodāmība
2005.	1 435	1 068	5	57	303
2006.	1 384	1 042	7	40	295
2007.	1 248	942	1	41	264
2008.	1 155	847	6	28	274
2009.	931	688	2	23	218
2010.	741	556	2	31	151

Tiesu informācijas sistēma tiek veidota kā instruments, kam ir uzdevums sekmēt informācijas apmaiņu starp tiesām. Tomēr tās potenciāls ir daudz lielāks – sistēmā uzkrāto informāciju var izmantot, vērtējot valstī realizējamo kriminālsodu politiku, kā arī atsevišķu kriminālsodu efektivitāti. Šāda informācija, kā arī recidīvo noziedzību raksturojošo svarīgo rādītāju korelācijas, patlaban neparādās TIS pārskatos. Valsts interesēs ir veidot jaunus statistikas pārskatus, kas maksimāli detalizēti atspoguļotu informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvo noziedzību.

TIS neklūs par centrālo elementu datu apstrādes sistēmā, kas apkopos svarīgāko informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, tomēr TIS ir svarīga loma šajā sistēmā. Rūpējoties par informāciju, kas raksturo NNR apkopšanu un apstrādi, būtiski, lai TIS būtu savienojama ar PLUS un IeM IC sistēmām.

Attiecībā uz pašu TIS ir vēlams, lai tā plašāk atspoguļotu informāciju attiecībā uz kriminālsodu un citu krimināltiesisko instrumentu piemērošanu, fiksējot gan krimināltiesiskos, gan arī kriminoloģiskos noziedzīgo nodarījumu recidīva faktus.

Valsts probācijas dienests

⁴³ Izmantojot TIS pārskata „Notiesāto nepilngadīgo personu skaits (79)” datus

Valsts probācijas dienests ir tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku kriminālsoda — piespiedu darbs — un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa — sabiedriskais darbs — izpildē, kā arī probācijas klientu uzraudzībā un sociālās uzvedības korekcijā.⁴⁴

Valsts probācijas dienests ir kriminālsodu un citu kriminālās justīcijas instrumentu izpildes institūcija, kas papildus tam veic arī citas darbības, kurām ir būtiska loma kriminālprocesā - sniedz izvērtēšanas ziņojumus, izstrādā un īsteno probācijas programmas, organizē un vada izlīgumus kriminālprocesā, organizē audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa — sabiedriskais darbs — izpildi.

2009. gadā Valsts probācijas dienesta uzraudzībā ir bijuši 13 580 klienti, vēl 4 290 cilvēki ir kļuvuši par VPD klientiem sakarā ar kriminālsoda – piespiedu darbs - piespriešanu, 212 jaunas klientu lietas tika iekārtotas sakarā ar audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs – izpildi nepilngadīgajiem, tika organizētas 745 izlīguma procedūras, 654 cilvēkiem sniegta postpenitenciārā palīdzība⁴⁵, 1317 klienti iesaistīti probācijas programmās.⁴⁶

Valsts probācijas dienests neveic ar NNR saistītās informācijas mērķtiecīgu apkopošanu un apstrādi, tomēr izmanto atsevišķus datus par krimināltiesisko recidīvu, raksturojot VPD klientus un VPD darba apjomu. Saskaņā ar VPD gada pārskatu no 4290 klientiem, kuriem 2009. gadā tika uzsākta piespiedu darba izpilde, 1196 personas (28 %) iepriekš bijušas sodītas, 370 uzraudzības lietas tika izbeigtas sakarā ar klientu notiesāšanu par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu uzraudzības laikā, bet uzraugot personas, kuras ar prokurora lēmumiem nosacīti atbrīvotas no kriminālatbildības, NNR gadījumi nav konstatēti.⁴⁷ Informācija par NNR nav sistematizēta un tā nav izmantojama VPD darba kvalitātes vērtēšanai.

Valsts probācijas dienesta filozofijas pamatā ir atziņa, ka soda izpilde nav pašmērķis, bet gan instruments, kas var sekmēt personas resocializāciju. Strādājot ar klientiem, Valsts probācijas dienesta darbinieki cenšas identificēt apstākļus, kuru dēļ tika izdarīts noziedzīgs nodarījums, iemācīt notiesātajām personām patstāvīgi risināt problēmas, mazināt to faktoru ietekmi, kas rada vai var radīt jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku. Valsts probācijas dienesta darbinieki atzīst, ka viens no rādītājiem, kas ilustrē dienesta darba efektivitāti izvirzīto mērķu sasniegšanā ir noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis

⁴⁴ Valsts probācijas dienesta likums, Latvijas Republikas likums, pieņemts 2003. gada 18. decembra <http://www.likumi.lv/doc.php?id=82551>

⁴⁵ Līdz 2009. gada 1. jūlijam, kad saskaņā ar grozījumiem Valsts probācijas dienesta likumā tika pārtraukta postpenitenciārā palīdzības sniegšana

⁴⁶ Valsts probācijas dienests. 2009. gada publiskais pārskats http://www.probacija.lv/upload/gada_parskati/2009_vpd_publicais_parskats.pdf

⁴⁷ Valsts probācijas dienests. 2009. gada publiskais pārskats http://www.probacija.lv/upload/gada_parskati/2009_vpd_publicais_parskats.pdf

Valsts probācijas dienesta realizējamās intervences laikā, kā arī pēc tās pabeigšanas. Sasaistot sava darba kvalitāti ar NNR līmeņa samazināšanu, vairāki aptaujātie dienesta darbinieki atzina, ka šī mērķa sasniegšana ir ļoti sarežģīta un bieži vien – pat neiespējama. Nav retums, ka strādājot ar klientiem, probācijas dienesta darbinieki negūst pārliecību, ka NNR novēršana konkrētajā gadījumā ir iespējama, tādā gadījumā šo mērķi aizstāj daudz pieticīgāks – panākt, lai persona neizdarītu jaunu noziedzīgu nodarījumu īstenojamās uzraudzības laikā.

Valsts probācijas dienesta darbinieki, kuri strādā tiešā saskarsmē ar klientiem, atzīst, ka viņiem ir svarīgi zināt katra konkrēta klienta kriminālo biogrāfiju, jo tam ir liela nozīme, nosakot uzraudzības intensitāti un tās veidus. Statistiskā informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvo noziedzību šiem darbiniekiem nav nepieciešama, lai pildītu dienesta pienākumus.

Nepieciešamību uzkrāt un analizēt NNR raksturojošo informāciju uzsvēra aptaujātās Valsts probācijas dienesta pārvaldes amatpersonas. Šāda informācija ir nepieciešama, lai vērtētu Valsts probācijas dienesta īstenojamā darba kvalitāti, mēritu VPD īstenojamo intervenču efektivitāti kriminālsodu mērķu sasniegšanā, izstrādātu Valsts probācijas dienesta attīstības stratēģiju.

Valsts probācijas dienests nevar uzņemties atbildību par visiem NNR gadījumiem, kuros vainojami esošie vai bijušie dienesta klienti. Tomēr **ikviens noziedzīga nodarījuma recidīva gadījums ir fakts, kas norāda, ka dienesta darbiniekiem nav izdevies atrast un piemērot tādus instrumentus, kas atturētu personu no jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.** Nav šaubu, ka katru NNR gadījumu būtu svarīgi analizēt, lai saprastu, kāpēc persona izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu. Tomēr Valsts probācijas dienesta rīcībā nav resursu, lai šādu darbību veiktu. Tomēr VPD speciālisti pamatoti uzskata, ka apkopojot un analizējot datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un saistot iegūstamo informāciju ar datiem par personai piespriesto sodu, tā izpildes organizāciju, sodu izpildes saturu, ir iespējams gūt uz pierādījumiem balstītu informāciju par atsevišķu kriminālsodu un to izpildes institūciju darba kvalitāti.

Valsts probācijas dienesta pārvalde un VPD struktūrvienības fiksē datus par veiktajām darbībām, nodrošinot iespēju iegūt informāciju par probācijas klientu skaitu, izpildītajām piespiedu darba stundām, uzsāktajiem un īstenotajiem izlīgumiem, uzraudzībā esošo personu skaitu u.c. Apkopojamā informācija ir svarīga un tā tieši norāda, ka Valsts probācijas dienests funkcionē un veic liela apjoma darbu. Šādi iegūstamie dati ļauj spriest par dienesta darba apjomu, bet **nenodrošina iespēju izdarīt secinājumus par paveiktā darba kvalitāti.**

Valsts probācijas 2009. gada pārskatā ir uzsvērts, ka 2004. gadā, izveidojot Valsts probācijas dienestu, "Latvijā tika uzsākta jauna, kvalitatīva pieeja sabiedrībā izciešamo kriminālsodu izpildei, pievēršoties recidīvu veicinošo faktoru novēršanai un sabiedrībai nodarītā kaitējuma atļidzināšana"⁴⁸. Lai izstrādātu efektīvu stratēģiju recidīvās noziedzības līmeņa mazināšanai, svarīgi gūt zināšanas NNR veicinošajiem faktoriem (a), kā arī identificēt tādas krimināltiesiskās intervences veidus, kas ietekmētu personu uzvedību, atturot tās no jaunu likumpārkāpumu izdarīšanas (b). VPD iespējas pielāgot likumpārkāpējam piespriesto kriminālsodu vai citu krimināltiesisko instrumentu ir ļoti ierobežotas. Tomēr, strādājot ar klientu, pastāv iespēja fiksēt informāciju par pielietotajām metodēm un paņēmienu. Šādu informāciju, ja to sasaista ar datiem par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, var izmantot, lai veiktu dienesta darba vispusīgu analīzi, tai skaitā izdarot secinājumus par atsevišķu darbību efektivitāti NNR novēršanā.

2009. gadā aprobētā, bet kopš 2010. gada izmantojamā Probācijas lietu uzskaites sistēma (PLUS), ir paredzēta Valsts probācijas dienesta darbiniekiem un nodrošina sistēmas lietotājiem šādas iespējas:

- vajadzīgās klienta lietas meklēšanu;
- darbu ar klientu lietām un lietu sadaļām;
- dokumentu, komentāru un uzdevumu piesaisti klienta lietai;
- darbu ar dokumentiem, kuri ir saņemti no lietvedības sistēmas (DocLogix);
- darbu ar partneriem un darba devējiem, partneru sniegtajiem pakalpojumiem un darba devēju piedāvātājām darba vietām;
- darbu ar lietotāja uzdevumiem, to izveidošanu, uzdošanu, izpildi, atcelšanu, pārvirzīšanu;
- izmantojot e-pakalpojumus, reģistrēt ieslodzījuma vietu darbiniekiem drīzumā atbrīvojamās personas, darba devējiem un partneriem ievadīt piedāvājumus par vakancēm un pakalpojumiem;
- atskaišu veidošanu;
- lietotājus, lomas, sistēmas parametrus žurnālus u.t.t. administrēšanu.⁴⁹

PLUS nodrošina iespēju Valsts probācijas dienesta darbiniekiem gūt informāciju par atsevišķiem dienesta klientiem, kā arī pārskatāmā veidā saņemt informāciju par kriminālsoda izpildi un uzraudzības organizēšanu pār

⁴⁸ Valsts probācijas dienests. 2009. gada publiskais pārskats

http://www.probacija.lv/upload/gada_parskati/2009_vpd_publicais_parskats.pdf

⁴⁹ PLUS v1.0 Probācijas lietu uzskaites informācijas sistēma. Lietotāju un administratora rokasgrāmata

probācijas klientiem. Atzinīgi vērtējot PLUS izveidi, jāatzīst, ka patlaban tas vēl nenodrošina iespēju efektīvi apstrādāt tajā iekļaujamo informāciju un radīt saikni starp noziedzīgo nodarījumu recidīvu un Valsts probācijas dienesta darba organizēšanu ar klientiem, klientu vajadzībām un riskiem.

Attīstot PLUS sistēmu, svarīgi nodrošināt iespēju ģenerēt statistiskos pārskatus, kas detalizēti atspoguļotu depersonificēto informāciju par VPD klientiem, viņu vajadzībām, atklātajiem riskiem un probācijas dienesta intervencēm, kas izmantotas šo risku mazināšanai.

Patlaban VPD konstatē noziedzīgo nodarījumu recidīvu faktus, ja klients izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu laikā, kad Valsts probācijas dienests izpilda viņam piespriesto sodu vai viņš ir dienesta uzraudzībā. VPD pievērš uzmanību šādiem noziedzīgo nodarījumu recidīva gadījumiem, turklāt vērtē to kā profesionālo neveiksmi. Tomēr šāda informācija tikai daļēji atspoguļo situāciju ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu VPD klientu vidū, jo minētais tiek fiksēts tikai tad, ja noziedzīgais nodarījums ir atklāts laikā, kad VPD turpina soda izpildi vai persona joprojām ir dienesta uzraudzībā. Lai izmantotu statistiskos datus par NNR kā rezultatīvo rādītāju, kas raksturotu Valsts probācijas dienesta darba kvalitāti, to recidīvistu loks, kuru uzvedība būtu analizējama, ir jāpaplašina.

Vērtējot VPD darba kvalitāti, nozīme ir nevis tam, kad noziedzīgais nodarījums atklāts, bet tam, kad tas ticis izdarīts. Ja Valsts probācijas dienesta klients satiekas ar probācijas darbiniekiem, piedalās probācijas programmās, bet tajā pašā laikā plāno un izdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, būtu jāatzīst, ka probācijas aktivitātes pamatmērķi nav sasniegušas. VPD jāzina par šādiem gadījumiem un jāanalizē tie neatkarīgi no tā, vai noziedzīgais nodarījums tiek atklāts uzreiz pēc tā izdarīšanas vai pēc dažiem gadiem.

Tāpat VPD darba kvalitātes vērtēšanai ir nozīmīga informācija par bijušo klientu noziedzīgajiem nodarījumiem, kas izdarīti īsā laikā pēc kriminālsoda izpildes vai VPD uzraudzības pabeigšanas. Ja jauns noziedzīgs nodarījums izdarīts laikā, kad VPD darbinieki ir sākuši strādāt ar klientu, dienesta atbildība par NNR faktu varētu būt mazāka, jo vēl nav īstenotas visas aktivitātes, ko probācijas speciālisti atzinuši par nepieciešamām, lai pozitīvi ietekmētu personas uzvedību. Savukārt soda izpildes vai uzraudzības pabeigšana nozīmē, ka valsts pilnā mērā īstenojusi darbības, kurām bija jābūt pietiekamām, lai novērstu jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet vēlmais rezultāts nav sasniegts. **Valsts probācijas dienestam jāiegūst, jāapkopo un jāanalizē informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīva gadījumiem, ja jauns noziedzīgs nodarījums izdarīts laikā, kad persona ir bijusi VPD klients, kā arī vismaz viena gada laikā pēc soda izpildes vai uzraudzības pabeigšanas.**

Atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem VPD darbiniekiem nav tiesiskā pamata pieprasīt un saņemt informāciju par bijušajiem VPD klientiem.

Šāds regulējums nav pareizs un atspoguļo valstiskas domāšanas trūkumu par NNR novēršanu un sabiedrības drošību. Valsts probācijas dienesta darbiniekiem jābūt nevis **tiesībām** iegūt informāciju par bijušo klientu jauniem noziedzīgiem nodarījumiem, bet gan **pienākumam** šādu informāciju vākt un analizēt, nolūkā pilnveidot darbu ar notiesātajām personām. **Problēmu būtu vēlams risināt, nevis piešķirot VPD darbiniekiem tiesības gūt šādu informāciju, bet nodrošinot informācijas automātisku apstrādi, proti, Sodū reģistrā esošās informācijas automātisku lejupielādi par VPD bijušajiem klientiem PLUS sistēmā ar iespēju vēlāk iegūt statistisko informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni.**

Ieslodzījuma vietu pārvalde

Ieslodzījuma vietu pārvalde ir Tieslietu ministrijas padotībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku apcietinājuma kā drošības līdzekļa un brīvības atņemšanas kā kriminālsoda izpildes jomā.⁵⁰

Organizējot brīvības atņemšanas soda izpildi Latvijas Republikā, IeVP neveic mērķtiecīgu NNR raksturojošās statistiskās informācijas vākšanu un analīzi. Kaut gan viena no atbildīgajām IeVP amatpersonām intervijas laikā ir uzsvērusi, ka noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir rādītājs, kas raksturo Ieslodzījuma vietu darba kvalitāti, pētījuma gaitā netika iegūti pierādījumi tam, ka attiecīgās informācijas nozīme un piemērošanas iespējas ir atbilstīgi novērtētas Ieslodzījuma vietu pārvaldē. **Informācija par NNR netiek izmantota, lai vērtētu penitenciārās sistēmas darba kvalitāti un brīvības atņemšanas soda efektivitāti, novēršot jaunus noziedzīgus nodarījumus.**

IeVP veic statistikas datu apkopošanu, bet tas notiek administratīvos nolūkos – lai veidotu institūcijas budžetu, plānotu notiesāto izvietošanu, nodrošinātu iespēju sniegt datus citām institūcijām, piemēram, Tieslietu Ministrijai, Saeimai, Valdībai, Statistikai pārvaldei. IeVP darbu raksturojošie statistikas rādītāji publiskojami pārvaldes gada pārskatos, savukārt pētnieciskajiem nolūkiem ir iespējams iegūt statistikas datus par īsākiem laika posmiem – nedēļām, mēnešiem, ceturkšņiem.

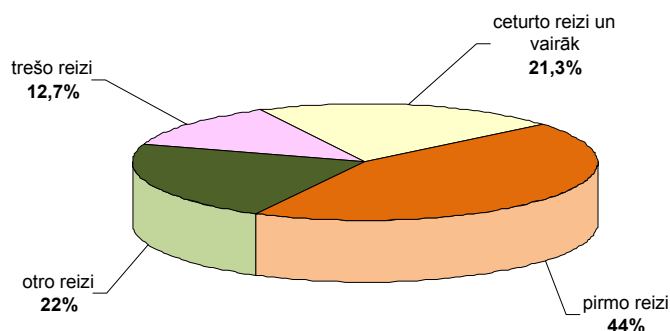
Noziedzīga nodarījuma recidīva fakti netiek ignorēti Ieslodzījuma vietās – tos ievēro, organizējot darbu ar konkrētiem notiesātajiem, kā arī lemjot par iespēju nosacīti pirms termiņa atbrīvot notiesātos no soda izpildes brīvības atņemšanas iestādē. Attiecībā uz konkrētu notiesāto NNR fakts, it īpaši

⁵⁰ Ieslodzījuma vietu pārvaldes likums, pieņemts Saeimā 2002. gada 31. oktobrī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68492>

gadījumos, kad persona bijusi sodīta vairākkārt, interpretējams kā jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska faktors. Tomēr cietumiem nav nedz resursu, nedz uzdevuma analizēt ar recidīvo noziedzību saistītās problēmas, vērtēt efektu, ko rada soda izpildes režīmi un darba organizācija ar ieslodzītajiem. Penitenciārās sistēmas ietvaros analītisko darbu varētu veikt ieslodzījuma vietu pārvalde, tomēr patlaban tas nenotiek.

IeVP gada pārskatā tiek iekļauti dati par notiesāto, kā arī nepilngadīgo notiesāto īpatsvaru, ievērojot kriminālsoda izpildes reizi. Atbilstoši IeVP 2009. gada pārskatam 44 % personu, kuras sodītas ar brīvības atņemšanu, notiesātas ar brīvības atņemšanu pirmo reizi, savukārt 56 % šis sods piemērots divas vai vairākas reizes.⁵¹

Notiesātie izcieš sodu (2009)⁵²

Atbilstoši IeVP datiem iepriekš sodīto bērnu īpatsvars 2009. gadā bija 74 %. Kaut gan brīvības atņemšanu izcieš relatīvi neliels nepilngadīgo skaits (2010. gada 1. janvārī – 96 bērni, 2011. gada 10. janvārī – 46 bērni⁵³), bet IeVP apkopotie statistikas dati neļauj izdarīt secinājumus par NNR līmeni pēc iepriekš piesprietā kriminālsoda izpildes, nepilngadīgo noziedzīgo nodarījumu recidīva problēmām jāpievērš īpaša uzmanība. Ieslodzījuma vietu pārvaldei, kā arī iestādēm, kas izpilda nepilngadīgajiem brīvības atņemšanas sodu, lai kvalitatīvi

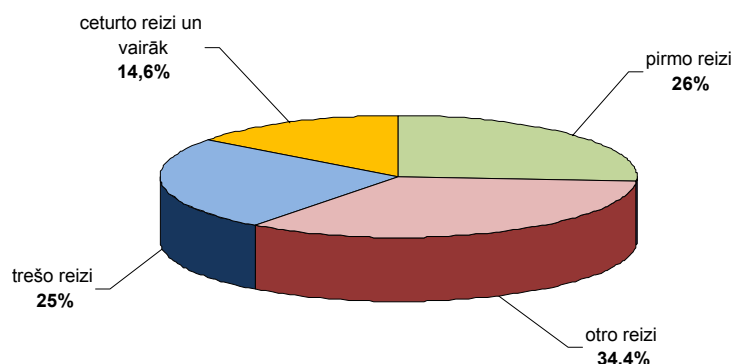
⁵¹ IeVP gada pārskatā nav norādīts, tomēr aptaujātās IeVP amatpersonas atzina, ka jēdziens „iepriekš sodītās personas” lietojams šaurā nozīmē, saprotot to kā „personas, kuras iepriekš bijušas sodītās ar brīvības atņemšanu”

⁵² Dati no Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2009. gada publiskā pārskata http://www.ievp.gov.lv/images/stories/faili/IeVP_2009gada_publiskais_parskats.zip

⁵³ atbilstoši IeVP datiem

pildītu funkcionālos uzdevumus, objektīvi nepieciešams ir zināt, vai soda izpildes laikā izmantojamās metodes, programmas un aktivitātes sasniedz mērķi un mazina jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas gadījumus, vai soda izpildei atvelētie resursi tiek izmantoti nelietderīgi.

Nepilngadīgie notiesātie izcieš sodu (2009)⁵⁴

leslodzījuma vietu pārvalde regulāri apkopo informāciju par penitenciārā recidīva līmeni, atspoguļojot to atskaitē „Par notiesāto skaitu, pārvietošanu un sastāvu”. Atbilstoši IeVP datiem 2010. gada 1. jūlijā ar brīvības atņemšanu notiesāto skaits, kuriem brīvības atņemšanas sods tika izpildīts pirmo reizi, bija 44 %, savukārt 56 % notiesāto iepriekš jau ir bijuši sodīti ar brīvības atņemšanu.

Ar brīvības atņemšanu notiesāto sadalīšana, ievērojot brīvības atņemšanas izciešanas reizi (uz 2010. gada 1. jūliju un 1. oktobri)⁵⁵

⁵⁴ Dati no Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2009. gada publiskā pārskata http://www.ievp.gov.lv/images/stories/faili/IeVP_2009gada_publicais_parskats.zip

⁵⁵ Avots: IeVP atskaite Par notiesāto skaitu, pārvietošanu un sastāvu 2010. gada 2. ceturksnī (uz 2010. gada 1. jūliju); IeVP atskaite Par notiesāto skaitu, pārvietošanu un sastāvu 2010. gada 3. ceturksnī (uz 2010. gada 1. oktobri)

	2010. gada 1. jūlijā		2010. gada 1. oktobrī	
	Notiesāto skaits	%	Notiesāto skaits	%
Izcieš brīvības atņemšanas sodu				
Pirmo reizi	2235	44 %	2128	44 %
Otro reizi	1121	22 %	1066	22 %
Trešo reizi	663	13 %	641	13 %
Ceturto reizi un vairāk	1044	21 %	1007	21 %

Ieslodzījuma vietu pārvaldes gada pārskatā netiek lietoti tādi jēdzieni kā „noziedzīgo nodarījumu recidīvs” vai „recidīvistī”, tomēr pārvalde apkopo informāciju par personām, kuras ir vairākkārt sodītas.⁵⁶

Ņemot vērā, ka vairākkārt var tikt sodītas arī personas, kuras nav atzīstamas par recidīvistiem⁵⁷, apkopotos datus nevar pilnībā attiecināt uz recidīvo noziedzību. Papildus problēma ir saistīta ar „noziedzīgo nodarījumu recidīva” un „sodīto personu” jēdzienu izpratni. Nav arī skaidrs, vai apkopojot informāciju par sodītajām personām, tiek ievērotas faktiskās sodāmības, vai sodāmības, kas nav noņemtas un dzēstas. Intervētā IeVP amatpersona ir atzinusi, ka pārvaldes uzmanības lokā ir tikai tās personas, kuras atkārtoti ir sodītas ar brīvības atņemšanu. Ņemot vērā, ka IeVP nav normatīvā akta, kas definētu statistiskās informācijas apkopošanas kārtību, nevar izslēgt arī citu jēdziena „vairākkārt sodītās personas” interpretācijas esamību ieslodzījuma vietās, kas vāc sākotnējos statistikas datus un nodod tos pārvaldei.

Nepietiekamās detalizācijas dēļ apkopotos datus par vairākkārt sodītām personām var izmantot vienīgi administratīvos nolūkos - kā ilustrāciju iestādes gada pārskatam, bez iespējām vērtēt iestādes darbības efektivitāti.

IeVP nav juridiskā pienākuma vākt un analizēt informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Vienlaikus ieslodzījuma vietu darbinieki pārsvarā gadījumu nesaskata penitenciārās sistēmas vainu faktā, ka tik daudz cilvēku, būdami jau sodīti ar brīvības atņemšanu, pēc atbrīvošanas no cietuma atkal izdara jaunus noziedzīgus nodarījumus. Vairāki cietumu un IeVP darbinieki kā brīvības atņemšanas soda primāro mērķi atzīst notiesāto izolāciju, bet mērķa sasniegšanu saista ar piespriedē soda izpildi visa tiesas piespriedē termiņa garumā. **Ieslodzījumu vietu sistēma neļū atbildību par personu uzvedību pēc viņu atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādēm.** Noliezdot vai nesaskatot saikni starp brīvības atņemšanas soda izpildes organizēšanu un penitenciāro

⁵⁶ Ieslodzījuma vietu pārvalde 2009. gada publiskais pārskats
http://www.ievp.gov.lv/images/stories/faili/IeVP_2009gada_publicais_parskats.zip

⁵⁷ Gadījumā, ja persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus, kas veido kopību, bet sods par noziedzīgiem nodarījumiem tiek piesprieds ar vairākiem spriedumiem, nosakot galīgo sodu saskaņā ar KL 50. panta piekto daļu

recidīvu, leVP amatpersonas neredz nepieciešamību apkopot un analizēt datus, kas raksturo recidīvo noziedzību un noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Viens no aptaujātajiem leVP darbiniekiem norādīja, ka statistisko informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu var pieprasīt un iegūt no leM IC. Ņemot vērā, ka leM IC neapkopo statistikas datus par recidīvo noziedzību, ir pamats apšaubīt šādu iespēju. Turklāt jāievēro, ka aptaujātie leM IC darbinieki nevarēja atcerēties gadījumus, kad ieslodzījuma vietu pārvaldes speciālisti būtu interesējušies par statistikas datiem, kas raksturo noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Uzmanību un analīzi prasa kriminālsoda izpildes organizēšana ikvienai personai – nav nozīmes tam, vai persona sodīta pirmo reizi vai tiesāta vairakkārt. Tomēr noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir nepārprotams indikators, ka attiecībā uz konkrētu personu iepriekš piemērotais kriminālsods nav bijis efektīvs, ka valsts ir „izgāzusies” soda mērķa sasniegšanā. Izdarot secinājumus no notikušā, valsts institūcijas var koriģēt savu reakciju uz šo personu, kā arī uz citiem likumpārkāpējiem, šādi mazinot negatīvo faktoru ietekmi, kas rada jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku. **Statistikas datus par NNR var izmantot, vērtējot brīvības atņemšanas soda izpildes kvalitāti. leVP ir institūcija, kas organizē brīvības atņemšanas soda izpildi, un tādēļ tās darbiniekiem jābūt ieinteresētiem to šķēršļu novēršanā, kas traucē kriminālsoda mērķu sasniegšanai. Ievērojot ieslodzījuma vietu darbības sfēru, uzmanība jāpievērš penitenciārā recidīva radītājiem, jo tieši tajos var saskatīt cietumu darbinieku neizdarības, kad NNR riski ignorēti vai pat palielinājušies.**

Dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, it īpaši penitenciāro recidīvu, ir svarīgs rādītājs, kas būtu ņemams vērā, analizējot brīvības atņemšanas piemērošanas un izpildes efektivitāti. Detalizētie statistikas dati par recidīvo noziedzību ir nepieciešami, lai efektīvi īstenotu valsts politiku brīvības atņemšanas soda izpildes jomā.

Statistiskie dati par penitenciāro recidīvu un to analīze ir nepieciešami vēl jo vairāk, ievērojot kardināli atšķirīgās domas par iespēju ietekmēt personas nākotnes uzvedību, izolējot viņu no sabiedrības. Atbilstoši viedoklim, ko atbalsta arī šī pētījuma autors, brīvības atņemšana, ja tās laiks nav izmantots, lai veiktu ar personu resocializējošos, rehabilitējošos, izglītojošos u.c. pasākumus, bieži vien nevar nodrošināt kriminālsoda mērķu sasniegšanu; izolācija no sabiedrības jāizmanto, lai pozitīvi ietekmētu personu un mainītu viņas attieksmi pret citiem cilvēkiem un sabiedrību. Saskaņā ar otru viedokli nav lietderīgi tērēt resursus, lai sniegtu atbalstu notiesātajām personām – ieslodzījuma vietas uzdevums ir paturēt notiesāto izolācijā visā tiesas spriedumā noteiktajā laika periodā un novērst notiesāto bēgšanu no ieslodzījuma vietas, bet noziedzīgo nodarījumu

recidīvs ir atkarīgs tikai no pašas personas un vides, kurā persona iekļūst pēc brīvības atņemšanas soda izpildes – ar resocializējošajiem un rehabilitējošajiem pasākumiem un programmām nevar novērst jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu.

Šo viedokļu kolīziju nevar atrisināt citādāk, kā salīdzinot un analizējot datus par personām, kuras pēc kriminālsoda izpildes ir turpinājušas noziedzīgo karjeru (a) vai dzīvojušas, nepārkāpjot ar Krimināllikumu noteiktos aizliegumus (b).

Recidīvo noziedzību raksturojošo statistikas datu apkopošana un to rūpīga analīze nepieciešama, lai korekti definētu brīvības atņemšanas soda lomu mūsdienu kriminālajā justīcijā, kā arī, lai noteiktu ieslodzījuma vietu darbības prioritāros un tiem pakārtotos uzdevumus.

Nepieciešamo statistisko datu uzkrāšanu un apkopošanu sekmētu ieslodzījuma vietu Informatīvās sistēmas izveide, kas būtu analoga Valsts probācijas dienestā izveidotajai sistēmai PLUS. Ņemot vērā, ka tuvākajā laikā leVP nav iecerējusi šādas sistēmas izveidošanu, uzmanība būtu jāpievērš tam, kā un kādu statistisko informāciju leVP apkopo, kādi ir informācijas apkopšanas mērķi, iegūšanas un apstrādes metodoloģija.

Lai nodrošinātu kvalitatīvu statistisko datu iegūšanu, leVP būtu vēlams izstrādāt un apstiprināt noteikumus, kas skaidri definētu depersonificētās informācijas apstrādes kārtību un mazinātu tādu kļūdu skaitu, kas saistītas ar neskaidri norādītajiem pieprasāmās informācijas kritērijiem. Patlaban, piemēram, attiecībā uz leVP apstiprināto atskaiti „Par notiesāto skaitu, pārvietošanu un sastāvu” tiek prezumēts, ka atskaites ailu nosaukumi ir pietiekami precīzi un norāda uz informāciju, kas tajās ir jāievada, turklāt atskaites aizpildīšanai palīdz atskaites formai pievienotie paskaidrojumi. Var piekrist tam, ka vairākos gadījumos ailes nosaukums tiešām ir saprotams un ieslodzījuma vietu darbiniekiem būtu jāsaprot, kāda informācija ir jāievada. Tomēr ir arī gadījumi, kad atskaites ailu nosaukumi neļauj izdarīt viennozīmīgus secinājumus par apkopojamo informāciju. Piemēram, attiecībā uz atskaites 188. - 191. pozīcijām, nav saprotams, kā skaitīt brīvības atņemšanas reizes, ja pastāv vairāki personu notiesājošie spriedumi, tomēr otrajā un citos spriedumos galīgais sods ir noteikts, piemērojot KL 50. panta 5. daļu, proti, nav noziedzīgu nodarījumu recidīva. Atskaitē pievienotie paskaidrojumi zināmā mērā nodrošina kontroli par ievadāmo informāciju, paredzot, ka atsevišķo ailu informācijai jābūt vienādai, tomēr tas tikai palīdz nepazaudēt datus, bet nekādi nav saistīts ar atsevišķu datu metodoloģiski pareizu ievadīšanu.

Lai izmantotu datus par noziedzīgu nodarījumu recidīvu kā penitenciārās sistēmas rezultatīvo rādītāju, svarīgi apkopot detalizētāku informāciju par notiesātajām personām, viņu uzvedību soda izpildes laikā, piedalīšanos

resocializējošos un rehabilitējošos pasākumus, attieksmi pret darbu, citām personām, vēlmi gūt izglītību utt. Šāda depersonificēta informācija jāsaista ar noziedzīgu nodarījumu recidīva faktiem, kas konstatējami pēc personas atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes. Lai izdarītu secinājumus par penitenciārās sistēmas efektivitāti, jāapkopo statistiskie dati par noziedzīgu nodarījumu recidīvu, kas izdarīts salīdzinoši īsā laikā – piemēram, viena gada periodā - pēc personas atbrīvošanas no cietuma.

Iekšlietu ministrija

Iekšlietu ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde iekšlietu nozarē, kas ietver noziedzības apkarošanas, sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzības, personas tiesību un likumīgo interešu aizsardzības, valsts robežas drošības, ugunsdrošības, ugunsdzēsības, glābšanas, civilās aizsardzības, iedzīvotāju uzskaites un dokumentēšanas, kā arī migrācijas un pilsonības jautājumu apakšnozares.⁵⁸

Kā norādīja intervētā atbildīgā IeM amatpersona, pati ministrija nenodarbojas ar informācijas apkopošanu, jo tas neietilpst ministrijas funkcijās. Šādu darbu veic Iekšlietu ministrijas (IeM) padoģības iestāde Informācijas Centrs (IC). Ik mēnesi IeM no IC iegūst **visu nepieciešamo** informāciju, tai skaitā IC rģcģbģ esošos datus par NNR, lai varģtu veikt tai likumģ noteiktģs funkcģjas. No IeM IC saģemto informģciju ministrija izmanto šģdiem mģrģkiem:

- a) tģ saucamģjiem "ad hoc" gadģjumiem, lai izvģrtģtu jaunas sistģmas izveides nepieciešamģbu un iespģjas. Piemģram, IC dati tģka izmantoti, debatģjot par pedofģlu reģģstru;
- b) attģstģības plģnošanas dokumentu izstrģdģ. Piemģram, veģcot plģnotus pasģkumus cilvģktirdzniecģbas novģrģšanai, narkotģsko vielu aprģtes ierobeģoģšanai, nozieģumu novģrģšanai pret bģrģniem. Katram no šģiem jautģjumiem tiek veģdota sava valsts programma, tģpģc jģplģno rezultatģvie rģdģtģģji un NNR ir viens no plģnoto pasģkumu efektivģtģtes rģdģtģģjiem un tie ir vajadzģģi, lai saprastu, vai konkrģtais risģnģjums, ko piedģvģ programma strģdģ vai nģ.

Ministrija saģem datus no IC tabulģrģ formģ par visģm pozģcijģm, ko apkopo IC un kam nav uzlikts ģpaģsas aizsardģģības statuss – bģzģ vispģrģģa rakstura informģcija. Saģemto statistģsko informģciju ministrija izmanto pģc vajadzģģbas; ministrija neveģc nekģdu regulģru sistģmanģlģzi, jo tas neietilpst IeM funkcģjģs. Šģm ziģģm lielģkoties ir informatģvs raksturs un tģs tiek izmantota mģrģģtģecģģģ nolģkģ.

⁵⁸ Iekšlietu ministrijas nolikums, Ministru kabineta noteikumi Nr. 240, pieģņemti 2003. gada 29. aprģģi, <http://www.likumi.lv/doc.php?id=74751&from=off>

Ņemot vērā, ka leM IC neapkopo statistisko informāciju par recidīvo noziedzību, nav skaidrs, kādu informāciju par NNR lekšlietu ministrija ik mēnesī saņem no leM IC. Kā vadošajai valsts pārvaldes iestādei iekšlietu nozarē, lekšlietu ministrijai jābūt ieinteresētai tādu datu iegūšanā, kas atspoguļotu recidīvās noziedzības rādītājus un to sasaisti ar valstī īstenojamajiem pasākumiem noziedzības līmeņa mazināšanai. Ir saprotams, ka ministrijai pašai nav jāvāc informācija par noziedzīgo recidīvu; statistisko datu analīzes veikšana var tikt uzticēta leM padošanās esošajām institūcijām, vai tās veikšanai var tikt piesaistīti ārējas organizācijas (*outsourcing*). Tomēr lekšlietu ministrija nav tāds dzinējspēks, kas aktīvi rīkotos šajā jomā; ministrijai būtu jādemonstrē ieinteresētībā šādu datu iegūšanā un jāuzsver, ka pastāv objektīva nepieciešamība izmantot zinātniskas metodes noziedzības apkarošanas jomā.

lekšlietu Ministrijas Informācijas centrs

Informācijas centrs ir lekšlietu ministrijas pakļautībā esoša tiešās pārvaldes iestāde. Centra darbības mērķis ir veicināt noziedzības novēršanu un apkarošanu, sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzību, izmantojot informācijas apstrādes un analīzes līdzekļus, kā arī nodrošināt ministriju un tās padošanās esošās iestādes ar Eiropas Savienības prasībām atbilstošām operatīvo radiosakaru un privāto elektronisko sakaru tīklu sistēmām.⁵⁹

leM IC neapkopo un neanalizē informāciju, kas raksturo noziedzīgo recidīvu un recidīvo noziedzību; nav arī ieceres to uzsākt darīt tuvākajā nākotnē. Intervētā leM IC amatpersona ir norādījusi, ka tehniski ir iespējams dabūt atsevišķus datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, strādājot ar Soda reģistru un Noziedzīgo nodarījumu reģistru, tomēr speciālie moduļi statistisko datu pieprasīšanai un saņemšanai nav izveidoti un to izveidošana nav dienas kārtībā. Patlaban leM IC nevar atbildēt uz jautājumu, kāds ir Latvijas noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis, cik daudz ir personu, kuras izdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, būdamas notiesātas par citu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu. Tomēr, kā norādīja intervētā IC amatpersona, ja statistiskās informācijas pieprasījums nav plaši definēts, t.i. skar kādu konkrētu likumpārkāpēju grupu, leM IC darbinieki, manuāli atlasot un pārstrādājot viņu rīcībā esošo informāciju, var sagatavot pieprasīto statistisko pārskatu. Protams, arī šajā gadījumā atbildes saturs tiks ierobežots ar rādītājiem, ko IC ir ieguvis no procesa virzītājiem un citām normatīvajos aktos minētajām personām. Tas, protams, nenodrošina sistēmisku pieeju datu apstrādei, turklāt leM IC kapacitāte ir ierobežota un tas nav spējīgs sagatavot statistiskos pārskatus, lai atbildētu uz visiem iespējamajiem informācijas pieprasījumiem.

⁵⁹ Sk. lekšlietu ministrijas Informācijas centra nolikums, MK noteikumi Nr. 526, pieņemti 2004. gada 8. jūnijā

Aptaujātie leM IC darbinieki neuzskata, ka Centram būtu jānodarbojas ar iegūto datu analīzi – viņuprāt IC nav jābūt uzkrāto datu „patērētājam” – IC uzdevums iegūt, uzkrāt informāciju un nodrošināt tai piekļuvi tām personām un institūcijām, kurām noteiktā veida informācija ir nepieciešama, proti, leM IC uzdevums ir nodrošināt informācijas cirkulāciju. Vienlaikus tiek norādīts, ka leM IC ir interesēts, lai tam būtu iespēja ātri un kvalitatīvi sniegt pieprasāmo informāciju, tomēr iegūstāmās informācijas apjomu nosaka normatīvie akti un leM IC var sniegt vien tos datus, kas ir tā rīcībā.

Informācijas centrs ir Sodū reģistra pārzinis un turētājs.

Sodū reģistrā tiek apkopota, apstrādāta un glabāta informācija par fiziskajām personām, kuras Latvijas Republikā ir aizturētas, tiek turētas aizdomās, ir apsūdzētas, notiesātas, attaisnotas noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, pret kurām ir izbeigts kriminālprocess, kā arī par personām, kurām piemēroti administratīvie sodi Latvijas Republikā; kā arī ar Latvijas Republiku saistītajām personām (pilsoņi; pastāvīgie iedzīvotāji; personas, kuras Latvijā ir saņēmušas pastāvīgas uzturēšanās atļaujas, bezvalstnieki un bēgļi, kuri ir izdarījuši noziedzīgus nodarījumus un administratīvos pārkāpumus citās valstīs).

Sodū reģistrs tiek veidots, ievērojot nepieciešamību nodrošināt kriminālprocesam un administratīvās atbildības noteikšanai nepieciešamās informācijas apriti.⁶⁰ Šī pieeja faktiski arī nosaka no Sodū reģistra iegūstāmās informācijas veidu un apjomu, proti, tas nodrošina iespēju pārbaudīt, vai konkrētās personas ir bijušas iepriekš sodītas, tomēr nesniedz informāciju par recidīvo noziedzību, recidīvās noziedzības īpatsvāru, noziedzīgo nodarījumu recidīvu veidiem.

Informācijas apjomu un tās iesniegšanas kārtību Sodū reģistram nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr. 687. „Kārtība un apjoms, kādā iesniedzamas ziņas Sodū reģistram un izsniedzamas Sodū reģistrā iekļautās ziņas”.⁶¹ Saīdzinājumā ar datu vākšanas kārtību Noziedzīgo nodarījumu reģistram, kas pastāvēja līdz 2005. gada 1. oktobrim, procesa virzītājiem, kā arī citām amatpersonām vairs nav jāievada sistēmā dati, kas saistīti ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu un iepriekšējām sodāmībām. Tas nenozīmē atteikšanos no būtisku datu apkopošanas – izmaiņas ir vērstas uz informācijas aprites optimizēšanu.

Līdz 2005. gada 1. oktobrim leM Informācijas Centram iesniedzamā

⁶⁰ Sk. Sodū reģistra likuma 4. pantu

⁶¹ Kārtība un apjoms, kādā iesniedzamas ziņas Sodū reģistram un izsniedzamas Sodū reģistrā iekļautās ziņas, Ministru kabineta noteikumi Nr. 687, pieņemti 2006. gada 22. augustā <http://www.likumi.lv/doc.php?id=142521>

informācija par personu, kas raksturoja noziedzīgu nodarījumu recidīvu⁶²

Noteikumu punkts	Iesniedzamā informācija par personu
26.	Persona, kura agrāk ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu: 1. būdama nepilngadīga; 2. divas reizes; 3. trīs vai vairāk reizes; 4. grupā; 5. bet tikusi atbrīvota no kriminālatbildības, piemērojot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli; 6. pēc amnestijas; 7. pēc apžēlošanas; 8. vienveidīgus noziedzīgus nodarījumus; 9. citus; 10. un tikusi izraidīta no valsts; 11. un kurai agrāk piespriests papildsods – policijas kontrole; 12. un kurai agrāk piespriests cits papildsods
27.	Persona: 1. ir agrāk izcietusi sodu brīvības atņemšanas vietā; 2. izdarīja noziedzīgu nodarījumu viena gada laikā pēc atbrīvošanas; 3. izdarīja noziedzīgu nodarījumu pēc nosacītas atbrīvošanas neizciestā soda laikā; 4. izdarīja noziedzīgu nodarījumu tiesas sprieduma izpildes atlikšanas periodā; 5. kurai agrāk piemērots arests 6. izdarījusi noziedzīgu nodarījumu citos apstākļos
28.	Persona izdarīja noziedzīgu nodarījumu: 1. atrazdamās meklēšanā; 2. nosacītas notiesāšanas laikā; 3. laikā, kad sodāmība nav bijusi noņemta vai dzēsta; 4. pirmstiesas izmeklēšanas laikā; 5. laikā, kad tika pakļauta izraidīšanai no valsts; 6. atrodoties soda izciešanas vietā; 7. pēc nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda; 8. pēc audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas; 9. citā situācijā.

Lai sniegtu informāciju par noziedzīgu nodarījumu recidīvu, sodāmībām, noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu nosacītas notiesāšanas pārbaudes laikā vai izciešot papildsodu, procesa virzītājam jāiegūst attiecīgie dati. Attiecīgās informācijas avots ir IeM Informācijas centrs. Līdz 2005. gadam, lai sniegtu IeM Informācijas centram ziņas, kas saistītas ar noziedzīgu nodarījumu recidīvu,

⁶² Ziņas, kas bija jāsniedz Noziedzīgu nodarījumu reģistram saskaņā ar MK Noziedzīgu nodarījumu reģistra noteikumiem Nr. 264., kas tika pieņemti 2003. gada 20. maijā un zaudēja spēku 2005. gada 1. oktobrī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=75200>

procesa virzītājam bija jāpieprasa un jāsaņem no leM IC informācija par konkrētās personas sodāmībām un piespriestajiem sodiem. Laikā, kad leM IC strādāja ar manuālām kartotēkām, šāda informācijas aprites organizēšana objektīvi nodrošināja procesa virzītāju iesaistīšanos datu apstrādē. Datorizējot informācijas uzglabāšanu, ir objektīvi atkritusi nepieciešamība prasīt no procesa virzītāju informācijas sniegšanu, kas jau ir leM IC rīcībā.

Patlaban leM IC ir Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas turētājs. Integrētā iekšlietu informācijas sistēma ietver arī tādu apakšsistēmu kā „Noziedzīgus nodarījumus izdarījušās personas”, kur uzkrātas ziņas par fiziskajām personām, kuras Latvijas Republikā ir aizturētas; tiek turētas aizdomās; ir apsūdzētas; notiesātas; attaisnotas noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā; pret kurām ir izbeigts kriminālprocess; Latvijas pilsoņiem, Latvijas nepilsoņiem, Latvijā pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņēmēšajiem ārzemniekiem, bezvalstniekiem un bēgļiem, kuri ir izdarījuši noziedzīgus nodarījumus citās valstīs. Atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem izmeklēšanas iestādes, prokuratūras iestādes; tiesas; ieslodzījuma vietu pārvalde; Valsts prezidenta Kancelejas Apžēlošanas dienests u.c. institūcijas ir atbildīgas par informācijas iesniegšanu Integrētajai iekšlietu informācijas sistēmā.

IIIŠ apakšsistēmā „Noziedzīgus nodarījumus izdarījušās personas” tiek uzkrātas ziņas par fiziskajām personām, kuras Latvijas Republikā ir aizturētas; tiek turētas aizdomās; ir apsūdzētas; notiesātas; attaisnotas noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā; pret kurām ir izbeigts kriminālprocess; Latvijas pilsoņiem, Latvijas nepilsoņiem, Latvijā pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņēmēšajiem ārzemniekiem, bezvalstniekiem un bēgļiem, kuri ir izdarījuši noziedzīgus nodarījumus citās valstīs. Izmantojot sistēmā ievadītos datus, ir iespējams iegūt informāciju par personām, tai skaitā tādu, kas saistīta ar noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

Noziedzīga nodarījuma izmeklēšanas rezultātu uzskaites kartē, ko procesa virzītāji aizpilda un iesniedz leM Informācijas centram ir iekļaujama informācija, kas raksturo izdarīto noziedzīgu nodarījumu. Kriminoloģiska nozīme ir likumpārkāpēju raksturojošajiem demogrāfiskajiem datiem, informācijai par personas psihisko veselību un traucējumiem, atkarībām, noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas motīviem. Kartes 7.4. punktā ir atzīmējams, vai persona iepriekš izdarījusi noziedzīgus nodarījumus, kas var nozīmēt gan noziedzīgu nodarījumu recidīvu, gan arī noziedzīgu nodarījumu kopības faktu. Sistēmā ievadāmā informācija nav pietiekami detalizēta un to nevar izmantot, lai raksturotu noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

Tātad, pirmkārt, leM IC rīcībā nav detalizētas informācijas, ko varētu izmantot, lai raksturotu un analizētu recidīvo noziedzību. Otrkārt, nav iespējams automātiski iegūt statistikas datus no esošās sistēmas – patlaban tās

primārais mērķis ir nodrošināt iespēju gūt informāciju par atsevišķām personām, nevis sniegt datus, kas raksturotu noziedzību. Sistēma dod iespēju pārbaudīt, vai konkrētā persona ir bijusi sodīta; ja bijusi sodīta, tad - kad un par kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kāds sods tai bijis piemērots, kad tika izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums utt. Tomēr sistēma neparedz informācijas pieprasījumu apstrādi, kas nodrošinātu iespēju gūt statistikas datus par recidīvo noziedzību. Piemēram, sistēma ļauj pārbaudīt vai konkrētās personas nav izdarījušas jaunus noziedzīgus nodarījumus, izciešot kriminālsodu - piespiedu darbs, tomēr tā nevar automātiski sniegt atbildi uz jautājumu, cik daudz personu, kurām tika piespriests piespiedu darbs, ir izdarījušas jaunus noziedzīgus nodarījumus, izciesto minēto kriminālsodu.

Intervētā IeM IC amatpersona ir atzinusi, ka manuāli apstrādājot Sodū reģistrā uzkrāto informāciju, ir iespējams gūt arī šāda veida statistisko informāciju, tomēr tam ir nepieciešams laiks un cilvēkresursi. Piemēram, 2010. gadā, atbildot uz informācijas pieprasījumu, Informācijas Centrs ir apkopojis statistiskos datus, kas saistīti ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu, proti, noskaidrojis, kā likumpārkāpēja vecums korelē ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Notiesāto vecums un noziedzīgo nodarījumu recidīvs⁶³

Vecuma grupas (gados)	Notiesāto skaits no 2003. gada 1. janvāra līdz 2009. gada 31. decembrim			
	Pirmais spriedums (pirmo reizi izdarīts noziedzīgs nodarījums)	%	Vairāki spriedumi% (atkārtoti izdarītie noziedzīgie nodarījumi)	%
18-20	5 763	58 %	4 162	42 %
21-25	8 271	55 %	6 677	45 %
26-30	6 456	56 %	5 049	44 %
31-35	5 717	62 %	3 446	38 %
36-40	4 838	68 %	2 278	32 %
41-45	4 100	72 %	1 583	28 %
46-50	3 093	75 %	1 016	25 %

⁶³Avots: IeM IC sagatavotais pārskats (atbildot uz pieprasījumu)

Ņemot vērā, ka sākotnējā informācija jau ir iegūta un ievadīta Sodurēģistrā, tehniski ir iespējams attīstīt sistēmu un nodrošināt iespēju gūt no tās statistikas datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvo noziedzību. Tas ir laika un finansējuma jautājums, kas nepieciešams, lai radītu speciālu programmatūru, kas varētu apstrādāt Sodurēģistrā uzkrāto informāciju.

Daudz sarežģītāks ir jautājums - kāda statistiskā informācija būtu apkopojama. Lai atbildētu uz to, nepieciešams identificēt informācijas patērētājus (a) un iegūstāmās informācijas izmantošanas mērķi (b).

Latvijas Republikas valsts pārvaldes institūcijas aktīvi izmanto dažādus statistikas datus administratīviem mērķiem – iekļaujot šādu informāciju gada (pusgada, ceturkšņa, mēneša) pārskatos, šādi ar cipariem un tabulām ilustrējot institūcijas paveikto darbu. Tomēr statistikas datiem par noziedzību, tai skaitā informācijai par recidīvo noziedzību ir arī citi pielietojuma mērķi. Attiecīgie dati izmantojami, analizējot valsts kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti (a), normatīvajos aktos definēto tiesisko iespēju un instrumentu pietiekamību, lai efektīvi reaģētu uz noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu (b), izstrādājot attīstības plānošanas dokumentus, grozījumus normatīvajos aktos un jaunu tiesību aktu projektus, kas ir paredzēti tiesisko attiecību regulēšanai kriminālsodu izpildes jomā (c).

Lai sasniegtu šos mērķus nepietiek vien noskaidrot recidīvās noziedzības līmeni un absolūto recidīvistu skaitu – lai spriestu par valsts institūciju un tiesisko instrumentu efektivitāti, jāiegūst detalizēta informācija, kas varētu palīdzēt saprast sakarības starp reāli eksistējošām parādībām. Statistisko datu zinātniska analīze ir nepieciešams priekšnosacījums iegūtās informācijas korektajai interpretācijai.

Vērtējot to iestāžu un organizāciju speciālistu viedokļus, kam būtu jābūt ieinteresētām apjomīgas informācijas ieguvē un izmantošanā par noziedzīgo recidīvu, priekšstatī par recidīvās noziedzības problēmām ļoti atšķirās. Pētījuma ietvaros intervētās personas atzina, ka informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvistiem ir svarīga un, ka tās esamība varētu noderēt valsts institūcijām. Tomēr ieinteresētība pēc šādas informācijas nav tik liela, lai rosinātu to apkopot. Ja uz jautājumu par to, vai informāciju par recidīvo noziedzību var izmantot iestāžu profesionālajās interesēs, respondenti pauda vienprātību, uzsverot, ka šāda informācijai būtu pielietojums, tad uz jautājumiem par apkopojamajiem un analizējamajiem recidīvās noziedzības rādītājiem, viedokļa vai nu nav, vai tas tomēr ietver detalizētu apkopojamo statistisko datu uzskaitījumu.

Ir pamats domāt, ka līdz brīdim, kamēr kriminālsodu politikas plānošanā, izstrādē un izpildē iesaistītās institūcijas nesapratīs nepieciešamību pēc

statistikas datiem, kas atspoguļo noteiktus procesus, detalizētu statistikas datu ieguve nesāksies.

Valsts Policija

Atbilstoši likuma Par policiju 1. pantam, - policija ir apbruņota militarizēta valsts vai pašvaldības institūcija, kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem.⁶⁴

Valsts policija ir iekšlietu ministra pārraudzībā un iekšlietu ministrijas padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā.

Kaut gan recidīvā noziedzība ir tieši saistīta ar sabiedriskās drošības garantēšanu un, jo sevišķi, ar noziedzīgo nodarījumu prevenciju, tas nav Valsts policijas īpašas uzmanības fokusā. Valsts policijas 2009. gada pārskatā⁶⁵ nav sastopami tādi jēdzieni kā „recidīvs” un „recidīvā noziedzība”. Informējot sabiedrību par valsts policijas panākumiem noziedzības apkarošanā, gada pārskatā tiek iekļauta informācija par organizētās noziedzības apkarošanu, narkotiku nelegālās aprites apkarošanu, sevišķi smago un smago noziegumu apkarošanu, tomēr nav informācijas par darbiem, kas veikti nolūkā novērst (mazināt) noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

Pētījuma gaitā intervētais Valsts policijas priekšnieks ir atzinis, ka *Valsts policija neapkopo informāciju ar noziedzīgo nodarījumu recidīva rādītājiem, to veic cita IeM institūcija – Informācijas centrs, lai policijas darbinieki to varētu izmantot pirmstiesas izmeklēšanas procesā. Policijas rīcībā esošā **informācija par NNR ir pietiekama.** Ievērojot Valsts policijas funkcijas, galvenā problēma saistībā ar informāciju ir datu savietojamība ar citu valstu informācijas apkopošanas sistēmām un metodēm. Policijai ir svarīgi, lai tās rīcībā esošā informācija būtu savietojama ar citu valstu informatīvām sistēmām, jo sevišķi svarīgi tas ir pie organizētās noziedzības apkarošanas pasākumiem, kam bieži ir starptautisks raksturs. Strādājot ar datiem, kas iegūstami no IeM IC, policijas darbinieki var noskaidrot faktus, kas raksturo izdarītos noziedzīgos nodarījumus (vietu, laiku, cilvēkiem, cilvēku un vietu specifiskās pazīmēm, apdraudētām personām; informāciju, kas dod piesaisti meklēšanas laukam utt.). Informācija par NNR pamatā tiek izmantota noziegumu atklāšanai – katram noziedzīgo nodarījumu veidam, pēc specifiskajiem policijas darba mērķiem, saskaņā ar konkrētās policijas struktūrvienības kompetenci. Informācija par NNR tiek plaši*

⁶⁴ Par Policiju, Latvijas Republikas likums, pieņemts 1991. gada 4. jūnijā <http://www.likumi.lv/doc.php?id=67957>

⁶⁵ Valsts policijas 2009.gada pārskats http://www.vp.gov.lv/doc_upl/publ_parsk_2009.doc

izmantota nepilngadīgo prevencijai (konstatējot personas, kas var vai ietekmēja nepilngadīgo uzvedību), jo sevišķi svarīgi ir zināt šādu informāciju par reģioniem un rajoniem. Šī informācija tiek izmantota speciālās un vispārējās prevencijas jomās, lai izdarītu secinājumus, kā pieaug noziedzība no kādiem Latvijas reģioniem, vai, piem., Rīgas mikrorajoniem. Informācijai nodrošināta aizsardzība – to personu loks, kurām ir piekļuve informācijai ir ierobežots, no IC saņemtā informācija netiek publiskota - tā ir izmantojama tikai dienesta vajadzībām.

Cita intervētā atbildīgā Valsts policijas amatpersona ir norādījusi, ka Valsts policijas reģionālajās pārvaldes neapkopo informāciju par NNR, šo darbu veic IeM IC. Informāciju, kas nepieciešama kriminālpolicijas darbam apkopo un atlasa manuāli divi cilvēki no Kriminālpolicijas analītiskā darba nodaļas. Kriminālpolicijas analītiķu apkopojamā informācija vairāk attiecināma nevis uz recidīvu, bet uz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas metodēm – informācija ir nepieciešama, lai veiktu salīdzinājumus un izvirzītu versijas, kas sekmētu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu un izmeklēšanu.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde

Atbilstoši Valsts Statistikas likuma 5. panta pirmajai daļai Centrālā statistikas pārvalde ir tiešās pārvaldes iestāde, kura darbojas Ekonomikas ministrijas padotībā, kas tiek realizēta pārraudzības formā. Tā ir atbildīga par valsts statistikas darba organizāciju Latvijā un par to datu pareizību, kurus ieguvusi, apkopojot no respondentiem saņemto informāciju.⁶⁶

Statistikas pārvaldes pārskatā SK03. „Noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu sastāvs” tiek atspoguļota informācija par to personu īpatsvaru, kuras iepriekš izdarījušas noziedzīgus nodarījumus.

SK03. Noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu sastāvs

gads	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ⁶⁷	2006	2007	2008	2009

⁶⁶ Valsts statistikas likums, Latvijas Republikas likums, pieņemts 1997. gada 6. novembrī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=45932>

jau agrāk izdarījušas noziegumus no izdarījušo personu kopskaita, %	Noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu skaits
33,0 %	12 879
35,1 %	12 719
34,6 %	15 231
40,4 %	15 262
40,4 %	13 350
40,1 %	17 261
39,5 %	17 180
41,2 %	17 494
41,6 %	17 476
38,0 %	17 084
37,8 %	17 807
42,3 %	19 838
41,2 %	18 377
36,9 %	21 383
24,1 %	23 320
20,7 %	17 025
Nav datu	17 533
Nav datu	18 937
Nav datu	19 216
Nav datu	18 649

Statistikas pārvaldes publiskotie dati balstās uz informāciju, kas iegūta no IeM IC. Pēdējā informācija ir par 2005. gada pirmajiem deviņiem mēnešiem, skaidrojot to ar faktu, ka „no 2005. gada 1. oktobra, saskaņā ar 2005. gada 4. oktobrī pieņemto MK noteikumu Nr. 756 „Noziedzīgu nodarījumu reģistra noteikumi” 3. pielikumu, ziņas par personām, kuras jau agrāk izdarījušas noziegumus netiek apkopotas Noziedzīgu nodarījumu reģistrā. Šādas ziņas ar laiku varētu iegūt no Sodu reģistra, bet pilnībā datorizēts tas varētu būt pēc 3 gadiem”⁶⁸.

Piecus gadus vēlāk – tas ir 2010. gada decembrī - šāda informācija joprojām netiek apkopota.

Jāpiebilst, ka arī metodoloģija, kas tika izmantota, lai apkopotu informāciju par likumpārkāpēju skaitu, kuras agrāk izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, nav bijusi labi izstrādāta un definēta, kas mazina apkopotās informācijas ticamību.

Pēdējais normatīvais akts, kas reglamentēja datu iegūšanu un apstrādi - Ministru kabineta noteikumi Nr. 264, kas tika pieņemti 2003. gada 20. maijā un zaudēja spēku 2005. gada 1. oktobrī⁶⁹, paredzēja, ka informāciju par izdarītājiem noziedzīgiem nodarījumiem un to izdarītājiem Informācijas centram sniedz izziņas izdarītāji, prokuratūras un tiesas amatpersonas, aizpildot uzskaites kartes. Kartēs „Noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas apraksts” 26. punktā bija jāatspoguļo fakti, kas raksturoja personas kriminālo pagātņi – citu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, pirms pilngadības vecuma sasniegšanas (1), iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaitu (2,3), citu noziedzīgu nodarījumu

⁶⁷ dati par 2005. gada 9 mēnešiem

⁶⁸ Sk. Centrālā statistikas pārvaldes datu bāzes. Tabula SK03. Noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu sastāvs

<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/iedzoc/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Sabiedrisk%C4%81%20k%C4%81rt%C4%ABba%20un%20tiesu%20sist%C4%93ma/Sabiedrisk%C4%81%20k%C4%81rt%C4%ABba%20un%20tiesu%20sist%C4%93ma.asp>

⁶⁹ Noziedzīgu nodarījumu reģistra noteikumi, Ministru kabineta noteikumi Nr. 264., pieņemti 2003. gada 20.maijā, zaudēja spēku 2005.gada 1.oktobrī

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=75200>

izdarīšanu personu grupā (4), atbrīvošanu no kriminālatbildības un soda par iepriekš izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem (5-7), izdarīto noziedzīgo nodarījumu vienveidību (8,9), papildsodu piemērošanu (11, 12), savukārt 27. punktā – informācija par penitenciāro recidīvu (1), noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu gada laikā pēc atbrīvošanas (2), noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu pēc nosacītas atbrīvošanas neizciestā soda laikā (3), noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu tiesas sprieduma izpildes atlikšanas periodā (4); 28. punktā – noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nosacītas notiesāšanas laikā (2), laikā, kad sodāmība nav bijusi noņemta vai dzēsta (3), pirmstiesas izmeklēšanas laikā (4), atrodoties soda izciešanas vietā (6), pēc nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda (7), pēc audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas (8).

Neraugoties uz diezgan plašas informācijas apkopošanu par recidīvo noziedzību, nedz Statistikas pārvalde, nedz leM IC nav publiskojuši datus par atsevišķu rādītāju savstarpēju korelāciju, kas veicinātu lielāku izpratni par recidīvo noziedzību Latvijā.

Noziedzīgo nodarījumu recidīva dati kā Kriminālās justīcijas rezultatīvie rādītāji

Ministru kabineta 2008. gada 18. jūnijā apstiprinātajos „Rezultātu un rezultatīvo rādītāju sistēmas pamatnostādnes 2008. - 2013. gadam”⁷⁰ ir uzsvērts, ka rezultātu un rezultatīvo rādītāju⁷¹ sistēma nodrošina iespēju izmērīt mērķu sasniegšanas pakāpi un, ja nepieciešams, koriģēt rīcību (palielinot vai samazinot ieguldījumus), lai pēc iespējas pilnīgāk apmierinātu sabiedrības vajadzības.

Ievērojot Kriminālās justīcijas funkcijas, tās rezultatīvajiem rādītājiem ir jābūt saistītiem ar sabiedrības drošību, jaunu noziedzīgo nodarījumu novēršanu, panākumiem taisnīguma atjaunošanā un likumpārkāpēju resocializācijā. Šādi rādītāji ir nepieciešami, izstrādājot kriminālpolitikas virzienus, plānojot kriminālās justīcijas institūciju budžetu, izstrādājot institūciju darbības stratēģijas. Latvijas kriminālsodu izpildes sistēmas iestādes, kā arī citas kriminālās justīcijas institūcijas nav izveidojušās uz pierādījumiem balstītus darbības vērtēšanas mehānismus, kas nodrošinātu iespēju mērīt viņu izpildīto darbu kvalitāti un efektivitāti. Administratīvos nolūkos valsts institūcijas apkopo un publisko statistiskos datus par paveiktā darba apjomu, tomēr tie nav derīgi nedz iekšējam, nedz ārējām iestāžu funkciju auditam; tie neatklāj, vai institūciju veiktais darbs, pasākumi un citas aktivitātes sekmē lielāku sabiedrības drošību un, ja sekmē, tad cik liela mērā.

Valsts institūciju rīcībā nav datu, kas apstiprinātu, ka metodes, paņēmieni un tiesiskie instrumenti ir efektīvi kriminālās justīcijas mērķu sasniegšanā. Institūciju gada pārskatos publiskojamā statistiskā informācija par notiesāto personu un izskafīto krimināllietu skaitu, uzsāktajiem un pabeigtajiem kriminālprocesiem, piemērotajiem kriminālprocesa veidiem, no kriminālatbildības atbrīvotajām personām, izpildītajām piespiedu darba stundām, nosacīti pirmstermiņa atbrīvotajām personām, veiksmīgi organizētajām izlīguma procedūrām u.c. ļauj saprast, ar ko ikdienā nodarbojās kriminālās justīcijas institūcijas, kā arī vērtēt to darba slodzi attiecībā pret darāmā darba apjomu. Tomēr tas neietver informāciju par šo institūciju darba efektivitāti (a), neatspoguļo institūciju kvalitatīvos darbības rezultātus un to

⁷⁰ Rezultātu un rezultatīvo rādītāju sistēmas pamatnostādnes 2008. - 2013. gadam Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2008. gada 18. jūnija rīkojumu Nr. 344 <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2687>

⁷¹ Rezultatīvais rādītājs - rezultāta būtiskākas pazīmes, kas nodrošina iespējami objektīvu tā sasniegšanas progresa mērīšanu un kuru var izteikt kā skaitlisku vērtību (sk. Rezultātu un rezultatīvo rādītāju sistēmas pamatnostādnes 2008. - 2013. gadam Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2008. gada 18. jūnija rīkojumu Nr. 344 <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2687>)

atbilstību normatīvajos aktos izvirzītajiem funkcionālajiem mērķiem (b); neļauj izdarīt secinājumus par sasniegtā valsts intervences līmeņa pietiekamību (c).

Objektīvu iemeslu dēļ nevar saskaitīt neizdarītos noziegumus, kā arī ciparos izteikt likumpārkāpēju resocializācijas kvalitāti. Tomēr kriminālās justīcijas ietvaros pastāv iespēja mērīt darba kvalitatīvos rezultātus un analizēt tos. Viens no kriminālās justīcijas (tai skaitā atsevišķu institūciju) darba rezultatīvajiem rādītājiem ir noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis. Statistisko informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, kā arī par recidīvo gadījumu padziļinātās analīzes rezultātiem var izmantot ne tikai, lai izprastu recidīvās noziedzības iemeslus un prognozētu nākotnes noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni, bet arī, lai vērtētu kriminālās justīcijas institūciju īstenojamo aktivitāšu iedarbību. Tas nenozīmē, ka zinot noziedzīgo nodarījumu recidīvu skaitu, ir iespējams novērtēt un izmērīt kriminālsodu izpildes iestāžu, prokuratūras, policijas vai tiesas darbu - vispārīgā informācija par recidīvo noziedzību dod vien iespēju izdarīt vispārīgus secinājumus. Zinot par noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni dažādos laika posmos un teritorijās, ir iespējams vērtēt valsts relatīvo (ne) veiksmi recidīvās noziedzības novēršanā, turklāt saprotot jēdzienu „valsts” daudz plašāk, nekā „kriminālās justīcijas institūcijas”.

Savukārt uzkrājot un apkopojot plašāku informāciju, kas raksturo likumpārkāpēju personību (a), viņu vajadzības (b), kriminogēnos faktoros (c), tiesiskos instrumentus, kas ir bijuši piemēroti, lai sodītu pārkāpējus un atturētu viņus no jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas (d), soda izpildes organizāciju un saturu (e) personu uzvedību pēc soda izciešanas (f) u.c., ir iespējams pētīt likumsakarības un ne tikai spriest par vispārīgo kriminālās justīcijas (ne)efektivitāti, bet arī vērtēt atsevišķu kriminālsodu, krimināltiesisko instrumentu, rehabilitējošo programmu, sodu izpildes organizācijas u.c. faktoru ietekmi uz personas uzvedību pēc kriminālsoda izpildes.

Pētījuma ietvaros nav gūta pārliecība, ka Latvijā vispār ir apzināta nepieciešamība vākt un analizēt datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Kaut gan visās kriminālās justīcijas institūcijās speciālisti atzīst, ka informācija par noziedzīgu nodarījumu ir svarīga un pat varētu noderēt praktiskajā darbā, tā **netiek apkopota, netiek pieprasīta un netiek izmantota praktiskos nolūkos.**

Objektīvi šāda informācija ir nepieciešama valstij, lai vērtētu kriminālās justīcijas efektivitāti (a) un atsevišķām valsts institūcijām, lai vērtētu sava darba kvalitāti (b). Šāda analīze jāveic, lai identificētu kriminālās justīcijas vājus punktus; atbilstīgu un veicinātu tādu metožu un paņēmienu praktisku piemērošanu, kas dod rezultātu – attur cilvēkus no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas; lai novērstu valsts resursu nelietderīgu tērēšanu, uzturot mehānismus, kas drudžaini darbojoties rada vien īslaicīgas drošības ilūziju sabiedrībai, lai gan patiesībā šiem procesiem nav nekā kopīga ar efektīvu

kriminālsodu mērķu sasniegšanu. **Praktiski** šāda veida analīze nenotiek un kriminālās justīcijas attīstību nosaka subjektīvi faktori – pieņēmumi, ka atsevišķi līdzekļi, paņēmieni un metodes ir efektīvākas par citām. **Problēmas būtība saistīta ar to, ka minētajiem pieņēmumiem parasti nav pierādījumu un šādus pierādījumus no kriminālās justīcijas sistēmas un tās institūcijām nav pieņemts prasīt.**

Noziedzīgo nodarījumu recidīvs nav kādas vienas valsts institūcijas neizdarības rezultāts. Problēmai ir sistēmisks raksturs, turklāt, interpretējot kriminālās justīcijas jēdzienu šauri, virkne noziedzību veicinošo faktoru nokļūst ārpus kriminālās justīcijas sistēmas darbības sfēras. Risinot recidīvās noziedzības problēmas, uz kriminālās justīcijas sistēmu jāskatās plašāk, atzīstot, ka noteiktā mērķa sasniegšanai jāpieliek pūles, kas nav saistītas ar tradicionāliem priekšstatiem par pārkāpēju sodīšanu. Atzīstot personu par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, jaunu noziedzīgo nodarījumu novēršanas nolūkā valstij jāveic pasākumi, lai cilvēks varētu nākotnē apmierināt savas vajadzības, neapdraudot svešas intereses. Lai iemācītu pārkāpējam dzīvot cilvēku vidū, ar viņu jāstrādā pedagogiem, psihologiem, konfliktologiem, mediķiem, narkologiem, sociālās jomas speciālistiem - jāsniedz **palīdzība un atbalsts.**

Recidīvo noziedzību raksturojošo datu analīze nodrošina iespēju noskaidrot, kāds kriminālsoda saturs novērš jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet kāds vien rada ilūziju un neefektīvu finanšu līdzekļu tērēšanu. Datu analīze par NNR identificē instrumentus, kas mazina noziedzīgo nodarījumu recidīvu skaitu, nodrošinot iespēju kriminālās justīcijas ietvaros veikt tēriņu un ieguvumu analīzi (*cost-benefit analysis*).

Piemēram, patlaban ir pieņemts uzskatīt, ka viens no recidīvās noziedzības veicinošajiem faktoriem ir pārkāpēju zemais izglītības līmenis. Analizējot korelācijas starp datiem, kas raksturo personu izglītības līmeni, soda izpildes laikā veiktajiem izglītojošajiem pasākumiem un personu uzvedību pēc kriminālsoda izpildes, var izdarīt secinājumus par minētā faktora ietekmi uz noziedzīgo nodarījumu recidīvu, vērtēt izglītojošās komponentes nozīmi kriminālsodu izpildes procesā, pilnveidojot to, kā arī pieņemt uz pierādījumiem balstītus lēmumus par finansiālo resursu lietderīgu izmantošanu, piemēram, piešķirot naudu jaunu izglītības pasākumu ieviešanai, kas samazinās recidīvās noziedzības līmeni un līdz ar to arī nepieciešamību pēc jauniem kriminālprocesiem un to finansēšanas.

Tā piemēram, ja noziedzīgo nodarījumu izdarīšana saistīta ar personas atkarību no alkohola lietošanas, būtu jācenšas saprast – ko darīt ar pārkāpēju, lai tieksmi lietot alkoholu *izstumtu* no viņa apziņas, līdz ar to mazinātu atkarību no apreibinošām vielām. Atkarību mazināšanas programmas efektivitāti nevar mērīt pēc to personu skaita, kas apmeklējušas programmas ietvaros

organizētās nodarbības. Arī noskaidrot, vai personas soda izpildes laikā (vai pēc tā) turpina lietot alkoholu vai atturas no tā, varētu būt sarežģīti. Savukārt dati par noziedzīgo nodarījumu recidīva gadījumiem programmas dalībnieku vidū, kā arī informācija par jaunu noziedzīgu nodarījumu saistību ar alkohola lietošanu, nodrošinātu iespēju spriest par programmas efektivitāti, tās turpināšanu, pilnveidošanu vai pārtraukšanu.

Šie piemēri ir ļoti vispārīgi – metodoloģiski aprakstītā analīze nenozīmē divu ciparu salīdzināšanu. Pamatotu secinājumu izdarīšanai jāveic komplicēta datu vākšana⁷² un izpēte, salīdzinot virkni rādītāju, kas raksturo personu, izdarītos pārkāpumus un valsts reakciju uz likumpārkāpuma izdarīšanu.

Recidīvās noziedzības rādītāju analīze nenozīmē tikai statistisko datu apkopošanu un izvērtēšanu – liela nozīme ir arī detalizētai soda izpildes lietu analīzei (*case study*). S. Farals, analizējot probācijas efektivitāti, pamatoti norādījis, ka bez individuālas lietu analīzes, pētot vien oficiāli apkopotos statistikas datus, nevar izdarīt precīzus secinājumus par sekām, ko radījis piespriestais un izpildītais sods.⁷³ Šo secinājumu noteikti var attiecināt ne tikai uz probāciju, bet arī brīvības atņemšanas sodu.

Jāpiebilst, ka problēma, ko britu kriminologs raksturojis pirms astoņiem gadiem, var kļūt arī aktuāla Latvijā pēc dažiem gadiem, ja, sekojot citām valstīm, Latvijā sāks vērtēt kriminālās justīcijas efektivitāti, ievērojot kriminālsodu un citu tiesisko instrumentu piemērošanas rezultātus. Tomēr problēmu var novērst, laikus pievēršot uzmanību datu vākšanas un apstrādes metodoloģijas izstrādei, ievērojot nepieciešamību gūt ne vien kvantitatīvos, bet arī kvalitatīvus rādītājus. Savukārt izstrādājot statistisko datu vākšanas un apstrādes metodoloģiju, svarīgi nodrošināt iespēju gūt detalizētas ziņas, kas atspoguļo informāciju par likumpārkāpēja personību, kriminogēniem faktoriem, atkarībām, likumpārkāpēja vajadzībām, konstatētajiem riskiem un to mazināšanai piemērotajiem instrumentiem, piespriestajiem kriminālsodiem un to izpildes organizāciju. Liela nozīme, vērtējot kriminālās justīcijas efektivitāti, ir

⁷² Piemēram, S. Farals, analizējot iespējas vērtēt probācijas darba efektivitāti, pamatoti norāda uz nepieciešamību pievērst uzmanību tam, lai pētījumos apkopotie dati varētu skaidrāk atspoguļot probācijas darba niānses ar darba rezultātiem. Farrall S. J'accuse: Probation Evaluation-Research Epistemologies: Part One: The Critique, *Criminology & Criminal Justice*, May 2003, vol. 3, pages 161 - 179 <http://crj.sagepub.com/content/3/2/161.full.pdf+html>, p. 166

⁷³ Sk. Farrall S. J'accuse: Probation Evaluation-Research Epistemologies: Part One: The Critique, *Criminology & Criminal Justice*, May 2003, vol. 3, pages 161 - 179 <http://crj.sagepub.com/content/3/2/161.full.pdf+html>, p. 168. Citā raksta, S. Faralls analizējot divas sodu izpildes lietas, labi pārskatāmā veidā norāda, ka statistiski labs darba rezultāts var nozīmēt arī sodu izpildes institūcijas neveiksmi soda mērķa sasniegšanā un, otrādi, statistiskā neveiksme var tomēr ietvert zināmus pozitīvus rezultātus personas resocializācijas mērķa sasniegšanā. Sk. Farrall S. J'accuse: Probation Evaluation-Research Epistemologies: Part Two: This Time its Personal and Social Factors., *Criminology & Criminal Justice*, August 2003, vol. 3, pages 249 - 268 <http://crj.sagepub.com/content/3/3/249.full.pdf+html>

datu, kas iegūti, vērtējot personas riskus un vajadzības (RVN), sasaistei ar datiem par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.⁷⁴

Vērtējot kriminālsodu un citu instrumentu iedarbību, svarīgi nošķirt tā īslaicīgu un ilglaicīgu ietekmi uz likumpārkāpēju. Izciešot kriminālsodu, persona var priekšzīmīgi pildīt viņai noteiktos pienākumus un ievērot uzvedības ierobežojumus, tomēr tas negarantē likumpaklausīgu dzīvi pēc soda izpildes. Piemēram, fakts, ka persona, kurai piespriests piespiedu darbs, centīgi pilda darba pienākumus, norāda, ka īslaicīgi kriminālsoda piemērošanas mērķis ir sasniegts, tomēr tas negarantē, ka tiks sasniegts arī ilglaicīgs rezultāts – jaunu noziedzīgu nodarījumu neizdarīšana.⁷⁵ Analizējot gadījumus, kā notiesātās personas pilda ar kriminālsodu noteiktos pienākumus, svarīgi saprast, vai personas uzvedība ir formāla vai substantīva. Proti - vai persona nepārkāpj soda izpildes kārtību, jo saprot, ka tas var radīt tai nelabvēlīgas tiesiskās sekas (a), vai arī persona ir motivēta pieņemt piedāvāto palīdzību, vēlas gūt zināšanas un iemaņas, kas palīdzētu tai dzīvot sabiedrībā, neradot kaitējumu svešām interesēm.⁷⁶

Kriminālās justīcijas darba rezultātus bieži vien vērtē kategoriski – kā veiksmi vai izgāšanos, kaut gan pareizāk būtu runāt par relatīviem panākumiem vai neveiksmēm.⁷⁷ Dihotomiskā pieeja, analizējot kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti, nevar dot labus rezultātus. Svarīgi *mērīt panākumus, rēķināt labumu, kas tiek nodrošināts, izmantojot atsevišķus instrumentus un/vai intervences.*

⁷⁴ Datu vākšanas un apstrādes metodoloģijas izstrāde nav šī pētījuma uzdevums un tādēļ šis jautājums netiek detalizēti aplūkots

⁷⁵ Par īslaicīgu un ilglaicīgu kriminālsodu ietekmi sk., Bottoms A. 'Compliance with community penalties' // Community Penalties: Changes and Challenges, Willan Publishing, 2001, 271 pages, p. 87-116

⁷⁶ Sk. Robinson G., McNeill F., Exploring the dynamics of compliance with community penalties., Theoretical Criminology, 2008, 12, pages 431 – 449, p. 434

⁷⁷ Par probācijas darba dihotomiskās vērtēšanas problēmu skatīt Farrall S. J'accuse: Probation Evaluation-Research Epistemologies: Part One: The Critique, Criminology & Criminal Justice, May 2003, vol. 3, pages 161 - 179 <http://crj.sagepub.com/content/3/2/161.full.pdf+html>, p. 167

Datu par noziedzīgo nodarījumu recidīvu apkopošana citās valstīs

Recidīvās noziedzības problemātika, recidīvās noziedzības samazināšanas stratēģijas, noziedzīgo nodarījumu recidīvu novēršana un recidīvistu resocializācija ir prioritāras nozīmes jautājumi ārvalstu kriminālajā justīcijā. Citās valstīs jau sen apkopo un analizē datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, izmantojot iegūtās zināšanas, lai mērītu panākumus likumpārkāpēju rehabilitācijā⁷⁸ un kriminālās justīcijas efektivitāti⁷⁹. Šīs pieejas pamatā ir atziņa, ka recidīvā noziedzība ir parādība, kas apdraud nozīmīgas sabiedriskās intereses, rada draudus sabiedrības drošībai, savukārt, saprotot recidīvās noziedzības iemeslus un rīkojoties proaktīvi, pastāv iespēja novērst jaunus noziedzīgus nodarījumus, šādi novēršot kaitējuma nodarīšanu svarīgām ar likumu aizsargātām interesēm, nepieļaujot sabiedrības sašķelšanos cietušajos un noziedzniekos, ekonomējot resursus, kas citādi būtu jātērē jauniem kriminālprocesiem un pārkāpēju sodīšanai.

Noziedzīga nodarījuma recidīvs ir gan pārkāpēja, gan sabiedrības, gan arī valsts neveiksme. M. Maltz ir rakstījis par neveiksmju ķēdi: personas nespēju dzīvot sabiedrībā atbilstoši tās gaidām – vai sabiedrības nespēju nodrošināt to personai; personas nespēju būt ārpus nepatīkšanām, personas „neveiksmi” tikt aizturētam un atzītam par vainīgu, notiesāto nespēju gūt labumus no korekcijas programmām, ko viņam piedāvā soda izpildes laikā vai arī sodu izpildes institūciju nespēju piedāvāt programmas, kas var rehabilitēt un resocializēt personu, un beigās – personas neveiksmi, kas izpaužas noziedzīgās karjeras turpināšanā pēc kriminālsoda izpildes.⁸⁰ Padziļināti analizējot recidīvisma rādītājus un to mījsakarību, ir iespējams labāk izprast šo parādību un radīt tādus instrumentus, kas būtu efektīvāki recidīvās noziedzības novēršanā.

Definējot nepieciešamību samazināt noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni, atbildīgās valsts institūcijas uzkrāj statistisko informāciju par likumpārkāpumiem un likumpārkāpējiem; patstāvīgi, kā arī piesaistot akadēmisko personālu, veic recidīvās noziedzības pētniecību, nolūkā atklāt likumsakarības, identificēt efektīvākās stratēģijas personu atturēšanā no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Noziedzīgo nodarījumu recidīva rādītāji ir aktīvi izmantojami, vērtējot kriminālsodu izpildes institūciju darbu un

⁷⁸ Sk. BC Ministry Of Public Safety and Solicitor General Corrections Branch Discussion Paper, April 9, 2002

⁷⁹ Sk., piemēram, Morales L.A., Garrido V., Sánchez-Meca J. Treatment Effectiveness in Secure Corrections of Serious (Violent or Chronic) Juvenile Offenders, Stockholm, 2010, 59 pages
Jolliffe D. Farrington D.P. Effectiveness of Interventions with Adult Male Violent Offenders, Stockholm, 2009, 74 pages; Piquero A., Jennings W., Farrington D. Effectiveness of Programs Designed to Improve Self-Control, Stockholm, 2009, 48 pages

⁸⁰ Sk. Maltz, Michael D. Recidivism, Orlando: Academic Press, 1984. p. 1

īstenojamās kriminālsodu politikas efektivitāti. Dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu izmantojami arī veicot ekonomiskos aprēķinus – izstrādājot finanšu plānu dokumentus, aprēķinot kriminālsodu, programmu un citu instrumentu rentabilitāti, veicot tēriņu un ieguvumu analīzi (*cost-benefit analysis*).⁸¹

Apkopojot datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, vērtējot valsts krimināltiesisko intervenču faktus, analizējot NNR rādītāju korelācijas ar demogrāfiskajiem, sociālajiem, ekonomiskajiem u.c. rādītājiem, pētniekiem ir iespēja patstāvīgi izstrādāt datu atlases un analīzes metodoloģiju. Noziedzīgo nodarījumu recidīva jēdziena atšķirīgas interpretācijas, kas izklāstītas normatīvajos aktos un speciālajā literatūrā nerada šķēršļus minētās parādības izpētei, kaut gan sagādā diskomfortu, mēģinot radīt noziedzīgo nodarījumu recidīva definīciju, kas pretendē uz universālumu.

M. Maltz 1984. gadā ir rakstījis, ka: „recidīvists ir tas, kurš, pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas ir izdarījis jaunu noziegumu, proti, nav bijis rehabilitēts. Viņš atgriezies pie iepriekšējā uzvedības modeļa un izdara jaunus noziegumus. Skaidra noziedzīgā nodarījuma recidīva koncepcija tomēr nenozīmē vienas operacionālās definīcijas esamību”.⁸²

Metodoloģiskā dažādība, analizējot recidīvo noziedzību, sarežģī iegūto rezultātu salīdzināšanu, tomēr objektīvi nodrošina iespēju to vērtēt no dažādām pozīcijām un identificēt sakarības un korelācijas, kas var sekmēt darba pilnveidošanu ar personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus. Komplicētos pētījumos bieži vienlaikus piemērojamas dažādas metodes informācijas apstrādei un informācija par recidīvo noziedzību prezentējama dažādos griezumos. Piemēram, 2010. gadā Apvienotās Karalistes sagatavotāja apkopojumā „*Compendium of reoffending statistics and analysis*”⁸³ apkopota un salīdzināta statistiska informācija par NNR, ievērojot piemēroto kriminālsodu vai citu tiesisko instrumentu veidu, jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laiku, darba esamību, alkohola un narkotiku lietošanas u.c. faktorus. Analizējot penitenciārā recidīva faktus, tiek salīdzināti dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, apkopojot datus par jaunu noziedzīgo

⁸¹ Piemēram, sk. Minnesotas Korekcijas Iestādes ziņojumu „An Outcome Evaluation of the Challenge Incarceration Program”
<http://www.corr.state.mn.us/publications/documents/CIPEvaluationReport10-06.pdf>; BC Ministry Of Public Safety and Solicitor General Corrections Branch Discussion Paper, April 9, 2002 (nav publicēts), Acevedo, Summer., MacKenzie, Doris. and Bieri, David. "An Experimental Study of the Maryland Correctional Boot Camp: Extended Follow up of Archived Data"(Conference paper presented at the annual meeting of the American Society of Criminology, Atlanta Marriott Marquis, Atlanta, Georgia, Nov 14, 2007

⁸² Sk. Maltz, Michael D. *Recidivism*, Orlando: Academic Press, 1984, p. 54

⁸³ *Compendium of reoffending statistics and analysis*. Published 4 November 2010
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf>

nodarījumu izdarīšanu pirmajos trīs mēnešos pēc atbrīvošanas no cietuma, gada laikā, divu gadu laikā, piecu gadu laikā un deviņu gada laikā.⁸⁴

Britu kriminologi, veicot NNR problēmu analīzi, pievērš uzmanību arī NNR līmenim citās valstīs, kaut gan atzīst, ka iegūtos datus tieši nevar salīdzināt, ievērojot kriminālās justīcijas sistēmu īpatnības un atšķirīgās metodes, kas tiek izmantotas, aprēķinot NNR skaitu. Tomēr salīdzinošās metodes izmantošana ir atzīstama par svarīgu, jo tā ļauj iegūt informāciju, kas apstiprina konkrētu intervenču un instrumentu efektivitāti recidīvās noziedzības novēršanā.⁸⁵

Pētījumos par noziedzīgo nodarījumu recidīvu ir izmantojamas divas atšķirīgas pieejas datu atlasei par NNR, kuru ievērojot var nošķirt **retrospektīvos pētījumus**⁸⁶ un **secīgos pētījumus**.⁸⁷

Retrospektīvajos pētījumos tiek apkopoti un analizēti dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu noteiktajā grupā, piemēram, to personu vidū, kuras izcieš brīvības atņemšanas sodu, ir probācijas dienesta klienti, izdarījušas noteikta veida noziedzīgus nodarījumus. Izmantojot šo metodi, pirmkārt, tiek noteikta analizējamo gadījumu un personu grupa, bet pēc tam tiek pētīts, cik liels ir noziedzīgo nodarījumu recidīva un /vai recidīvistu īpatsvars attiecīgajā grupā.

Savukārt *secīgajos pētījumos* uzmanība tiek pievērsta noteiktai personu grupai, piemēram, cilvēkiem, kas ir izcietuši konkrētu kriminālsodu, piedalījušies rehabilitācijas programmā, kuras ietvaros piemērota kāda konkrēta terapeitiskā metode utt., salīdzinot noziedzīgo nodarījumu recidīva rādītājus attiecīgajā grupā ar datiem citās analogiskās grupās, kurām šāds intervences veids nav bijis piemērots. Secīgie pētījumi ir svarīgs instruments kriminālās justīcijas instrumentu novērtējumā – korekti apstrādājot datus, ir iespējams izdarīt pamatotus secinājumus par kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti.

Minēto divu metožu esamība nenozīmē, ka viena pētījuma ietvaros var izmantot tikai kādu no tām. Veicot nopietnu recidīvās noziedzības izpēti, pastāv iespēja minētās pieejas kombinēt.

Anglijā par noziedzīgo nodarījumu recidīvu (*reoffending*) parasti pieņemts runāt, ja persona ir izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu noteiktā laikā posmā pēc noteikta laika punkta.⁸⁸ Minētais „laika posms”⁸⁹ nav

⁸⁴ Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf> p. 3-4

⁸⁵ Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf> p.6

⁸⁶ Angļu valodā - Retrospect study

⁸⁷ Angļu valodā - Succession study

⁸⁸ Britu kriminoloģijā to devē par „start point” vai „index date”

⁸⁹ Angļu valodā - follow up period

viennozīmīgi definēts – to nosaka katrā konkrētajā gadījumā, ievērojot datu apkopošanas metodoloģiju un mērķus. Apvienotās Karalistes Nacionālās statistikas pārskatos tas atbilst vienam gadam.

Nemot vērā, ka jaunu noziedzīgu nodarījumu persona var izdarīt minētā laika posma beidzamās dienās un tādēļ tā recidīvā daba var palikt nepamanīta, atzīstams vēl tā saucamais *gaidīšanas laiks*⁹⁰ - papildus laiks, ko sāk skaitīt, izbeidzoties tam laikam, kad jauna nodarījuma izdarīšana atzīstama par recidīvu. Šis laiks parasti ir seši mēneši un tas ir nepieciešams, lai būtu iespējams atklāt izdarīto noziedzīgu nodarījumu, savākt pierādījumus, kas apstiprina noziedzīgo nodarījumu recidīva faktu, ievadīt informāciju par to datu bāzē.

„Noteiktais laika punkts” nav stingri definēts jēdziens - par tādu, piemēram, var atzīt personas notiesāšanas dienu vai arī dienu, kad izpildīts brīvības atņemšanas sods (diena, kad persona atbrīvota no cietuma). Sniedzot informāciju par recidīvo noziedzību, Apvienotajā Karalistē pieņemts norādīt arī laika posmu, kas tiek ievērots, apkopojot informāciju par jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu.

Apstrādājot ar NNR saistītos datus, tiek ievērots, ka tāds fakts, ka persona sodīta divas vai vairākas reizes (ir divi vai vairāki notiesājošie spriedumi) ne vienmēr nozīmē noziedzīgo nodarījumu recidīva esamību. Apkopojot statistikas datus, NNR gadījumi ir nošķirami no tā saucamā „pseudorecidīva”⁹¹, t.i. gadījumiem, kad persona ir izdarījusi vairākus noziedzīgus nodarījumus un sods par tiem piespriests ar vairākiem spriedumiem, tomēr visi noziedzīgie nodarījumi izdarīti pirms pirmā notiesājošā sprieduma⁹² taisīšanas.

Anglijas kriminālās justīcijas uzmanības lokā ir ne tikai tādi nodarījumi, kas arī citās valstīs atzīti par noziedzīgiem, bet arī likumpārkāpumi, kas nerada lielu kaitējumu aizsargājamām interesēm.⁹³ To ievērojot, NNR noteikšanai un analīzei izmanto datus par nodarījumiem, kas rada lielu kaitējumu sabiedrībai un atsevišķām personām. Šajā nolūkā izšķir tā saucamos „reģistrējamus likumpārkāpumus”⁹⁴ – nodarījumus, informācija par kuriem ir ievadāma PNC⁹⁵ datorsistēmā. Sistēmā reģistrējami tikai tādi nodarījumi, par kuru izdarīšanu ir

⁹⁰ Angļu valodā - waiting period

⁹¹ Angļu valodā - „pseudo reconviction”

⁹² Arī Latvijas krimināltiesības šāda situācija nav atzīstama par noziedzīgu nodarījumu recidīvu un galīgais sods personai nosakāms nevis pēc vairākiem spriedumiem (KL 51.pants), bet par vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu (KL 50.panta piekto daļu). Latvijas problēma ir saistīta ar faktu, ka apkopojot statistikas datus, netiek ievērota noziedzīgo nodarījumu recidīva definīcija, bet tiek skaitīti gadījumi, kad persona ir sodīta vairākkārt, šādi jaucot datus par īsto un pseido recidīvu

⁹³ Latvijā par tādiem nodarījumiem ir paredzēta administratīvā atbildība

⁹⁴ Angļu valodā – recordable offences

⁹⁵ PNC – Police National Computer – datorizēta informācijas sistēma, ko izmanto Apvienotās Karalistes tiesību aizsardzības institūcijas

paredzēta iespēja sodīt vainīgo ar brīvības atņemšanas sodu, kā arī daži citi mazāk kaitīgi nodarījumi, ja normatīvajos aktos ir paredzēta to obligāta reģistrācija PNC sistēmā. Piemēram, tādi nodarījumi, kā izvairīšanās no TV licences iegādāšanās; ātruma pārsniegšana, vadot transportlīdzekli vai tā vadīšana, neapdrošinot civiltiesisko atbildību, nav reģistrējami PNC sistēmā un tādēļ netiek ņemti vērā, apkopojot informāciju par recidīvo noziedzību.

Britu kriminologi atzīst, ka izmērīt reālo NNR līmeni ir grūti. Oficiālie dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu atspoguļo informāciju par atklātajiem un PNC sistēmā ievadītajiem likumpārkāpumiem. Savukārt tādas NNR mērīšanas metodes kā likumpārkāpēju anonīmā pašintervija⁹⁶ par izdarītajiem likumpārkāpumiem nevar sniegt pietiekami ticamu un pārbaudāmu informāciju.⁹⁷

Apvienotās Karalistes statistikas publikācijās par pilngadīgajiem pārkāpējiem noziedzīgo nodarījumu recidīvs konstatējams, ja stājies spēkā notiesājošs tiesas spriedums (pierādītais recidīvs⁹⁸). Attiecībā uz nepilngadīgajiem - pierādītais recidīvs nozīmē, ka bērnam ar jaunu tiesas spriedumu piespriests kriminālsods, vai tiesa izteikusi bērnam rājienu vai brīdinājumu.

Pētījumos par NNR – tiek analizēti gadījumi, kad jauni noziedzīgi nodarījumi izdarīti viena vai divu gadu laikā pēc kriminālās represijas piemērošanas (ja tā nav bijusi saistīta ar izolāciju no sabiedrības), kā arī gada vai divu gadu laikā pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda izpildes. Piemēram, *Compendium of reoffending statistics and analysis*⁹⁹ satur statistisko informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu gadu un divu gadu laikā pēc soda piemērošanas un soda izpildes pabeigšanas. Analizējot recidīvās noziedzības tendences, uzmanību pievērš arī ilgākiem laika posmiem.

Pētījumos salīdzina vairāku rādītāju savstarpējās korelācijas, kas ļauj izdarīt uz pierādījumiem balstītus secinājumus par atsevišķu kriminālsodu, alternatīvo instrumentu, citu intervenču efektivitāti. Piemēram, *Compendium of reoffending statistics and analysis*¹⁰⁰, vērtējot kognitīvi biheiviorālās

⁹⁶ Par likumpārkāpēju pašpārskatu metodes izmantošanu, lai mēritu noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni sk. Thornberry T. P. Krohn M.D. The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime http://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04b.pdf

⁹⁷ Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010 <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf> p. 11

⁹⁸ Angļu valodā – proven reoffence

⁹⁹ Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010 <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf>

¹⁰⁰ Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010 <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf>

programmas „*The Enhanced Thinking Skills*” piemērošanas efektivitāti Anglijas cietumos 2006. - 2008. gadā, konstatēts, ka gada laikā pēc atbrīvošanas no cietuma, NNR līmenis to cilvēku vidū, kuri piedalījušies programmā ir par 6% mazāks salīdzinājumā ar tām personām, kuras nebija piedalījušās minētajā programmā.¹⁰¹ Šādi vērtējot citus faktoros un rādītājus, iegūstama uz pierādījumiem balstīta informācija, kas ļauj vērtēt kriminālsodu izpildes institūciju darba kvalitāti.

Uz noziedzīgo nodarījumu recidīva samazināšanu orientē arī „*What Works*” iniciatīva, kuras mērķis - sekmēt tādu probācijas darba organizāciju, lai mazinātu NNR varbūtību, šādi aizsargājot sabiedrības drošību. Viens no *What Works* iniciatīvas pamatprincipiem paredz tādu darba organizāciju ar likumpārkāpējiem, kas balstās uz pierādījumiem par noziedzīgo nodarījumu recidīva samazināšanu.¹⁰² Ņemot vērā minēto, tiek uzsvērtā nepieciešamība pēc probācijas programmu un citu instrumentu izmantošanas rezultātu analīzes. Dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu tiek izmantoti kā dienesta rezultatīvais rādītājs, nodrošinot iespēju vērtēt izpildītā darba kvalitāti un rūpēties par tā pilnveidošanu. Datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu vērtē gan pats dienests (iekšējais izvērtējums), gan arī pieaicinot neatkarīgus ekspertus (ārējais izvērtējums). Veiktie pētījumi apliecina, ka metodiski pareizi organizētās probācijas programmas nodrošina 10 - 15 % NNR samazinājumu.¹⁰³

Koordinējošo lomu kriminālsodu un citu krimināltiesisko intervenču izpildē Anglijā un Velsā pilda Nacionālais likumpārkāpēju menedžmenta dienests (NOMS)¹⁰⁴ - Tieslietu ministrijas institūcija, kas apvieno divas administratīvi patstāvīgas institūcijas - Probācijas dienesta un ieslodzījumu vietu pārvaldes, lai sekmētu to efektīvāku darbu. NOMS uzsver, ka neraugoties uz atšķirībām starp probācijas dienesta un ieslodzījuma vietu darbu, tām ir kopīgs mērķis – aizsargāt sabiedrību un mazināt noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni.

NOMS veic un atbalsta pētniecisko darbību nolūkā noskaidrot kādas darbības jāveic, lai efektīvāk aizsargātu sabiedrības un cietušo intereses, mazinātu izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaitu, šādi garantējot sabiedrības drošību, kā arī efektīvāk izmantotu resursus šo mērķu sasniegšanai un vērtētu veiktā darba efektivitāti.

¹⁰¹ turpāt, 4. lpp.

¹⁰²Sk. The What Works Initiative; <http://www.westyorksprobation.org.uk/content.php?pageid=363>; What works: reducing re-offending. Issue 2 – January 2003

¹⁰³ What works: reducing re-offending. Issue 2 – January 2003, p. 3

¹⁰⁴ NOMS - National Offender Management Service, vairāk sk. <http://www.justice.gov.uk/about/noms.htm>

Apvienotās Karalistes Iekšlietu ministrijas (*Home Office*) sastāvā funkcionē Pētījumu, Attīstības un Statistikas direktorāts.¹⁰⁵ Viens no tā darbības virzieniem ir pētnieciskās darbības vadīšana, noziegumu un noziedzību raksturojošo statistikas datu vākšana un analīze.

Viena no iespējam iegūt datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, ko izmanto Apvienotajā Karalistē, ir saistīta ar ciešo valsts un akadēmisko institūciju sadarbību pētniecības jomā. Iekšlietu un Tieslietu ministrijas institūcijas plāno un pasūta pētījumus, kas sniedz informāciju par situāciju ar NNR, šādi radot iespēju identificēt problēmas un pieņemt lēmumus to risināšanai. Valsts institūcijas arī atzīst recidīvās noziedzības problēmu pētījumu nozīmīgumu un atbalsta pētnieciskās iniciatīvas¹⁰⁶, kā arī nodrošina pētniekiem piekļuvi plašai informācijai.

Piemēram, 2006. gadā tika publicēts Lankasteras Universitātes ziņojums par nepilngadīgo personu recidīvu.¹⁰⁷ Pētījumā tika analizēts NNR līmenis nepilngadīgo personu vidū (kuri ir bijuši 10 - 17 gadu veci dienā, kad viņiem piemēroja ar brīvības atņemšanu nesaistītu sodu (sankciju) vai atbrīvoja no ieslodzījuma. 2010. gadā ir publicēts plašs statistikas pārskats par noziedzīgo nodarījumu recidīvu pieaugušo¹⁰⁸ un nepilngadīgo personu¹⁰⁹ vidū.

Raksturojot analizējamās NNR faktus, pētnieki neoperē ar formāli juridisko noziedzīgo nodarījumu recidīva jēdzienu, bet nosaka pētījuma priekšmetu, ievērojot pētījuma mērķus. Ziņojumā par pētījumu nav lietoti tādi jēdzieni kā „recidīvists”, „noziedzīgu nodarījumu recidīvs”, bet uzmanība fokusēta uz jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas gadījumiem (*re-offending*), ja tie izdarīti pēc tam, kad valsts jau ir iepriekš reaģējusi uz izdarītājiem likumpārkāpumiem, piemērojot kriminālsodu vai alternatīvās sankcijas, kas nav atzīstamas par

¹⁰⁵ Research, Development and Statistics (RDS), papildus informācijai sk. <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/aboutrds1.html>

¹⁰⁶ Atbalstot pētniecību, piemēram, Pētījumu, Attīstības un Statistikas direktorāts ir izstrādājis un publicējis rokasgrāmatu, kas iepazīstina ar datubāzē „*Offender index*” iekļauto informāciju un tās izmantošanas iespējām. Atsevišķa rokasgrāmatas nodaļa ir veltīta pētniekiem, kuri vēlas analizēt ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu saistītos jautājumus. Atzinīgi vērtējot pētnieku centienus izmantot datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, lai vērtētu likumpārkāpējiem piemērojamo sodu un programmu efektivitāti. Sk. *The Offenders Index: a user's guide* <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/oiusers.pdf>

¹⁰⁷ *Re-offending of juveniles: results from the 2004 cohort*. Elizabeth Whiting, Lucy Cuppleditch, National Statistics 2006, <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs06/hosb1006.pdf>

¹⁰⁸ Sk. *Reoffending of adults: results from the 2008 cohort*

<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-adults-2008-cohort.pdf>

Appendix A: Statistical tables <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-adults-appendix-a.xls>

¹⁰⁹ Sk. *Reoffending of juveniles: results from the 2008 cohort*

<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-juveniles-2008-cohort.pdf>

Appendix A: Statistical tables <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-juveniles-appendix-a.xls> Published on 18 March 2010

sodiem.¹¹⁰ Ievērojot faktu, ka personas iespējas izdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu brīvības atņemšanas soda izpildes laikā nav lielas, pētījuma ietvaros tika analizēti gadījumi, kad jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarījuši bērni, kuri atrodas brīvībā – t.i. pārkāpēji, kuri ir uzsākuši ar brīvības atņemšanu nesaistītā soda izciešanu (a), vai arī atbrīvoti no brīvības atņemšanas iestādes (b).

Pētījuma autori atzīst, ka NNR mērīšana ir komplekss un sarežģīts process; pastāv dažādas metodes un pieejas recidīvās noziedzības problēmu analīzei, lai labāk izprastu šo parādību, aktīvi jāizmanto jaunas analīzes metodes. Apkopojot informāciju par NNR gadījumiem, uzmanība jāpievērš jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas intensitātei (a), kaifīgumam un bīstamībai (b). Lai izprastu recidīvās noziedzības likumsakarības, pētījuma ietvaros apkopota datu korelācija, kas atspoguļo saikni starp noziedzīgo nodarījumu recidīvu un tādiem faktoriem, kā noziedzīgo nodarījumi veidi (a); pārkāpējiem piemērotas sankcijas un sodi (b), likumpārkāpēju vecums (c), etniskā piederība (d) u.c.

Dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu aktīvi izmantojami, lai vērtētu īstenojamo programmu un citu intervenču efektivitāti. Secinājumi izdarīti, salīdzinot datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu noziedznieku grupās, kuras piedalījušās noteiktās programmās vai kurām bijis piemērots noteikts intervences instruments ar noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni analogajā grupā, kura nav bijusi iesaistīta šādās programmās vai citās intervences aktivitātēs. Papildus tam pētījuma gaitā iegūtie statistikas dati par faktisko recidīva līmeni tiek salīdzināti ar prognozējamo NNR līmeni. Piemēram, atsevišķu kriminālsodu un krimināltiesisko instrumentu efektivitāti, saistot to ar NNR līmeni, vērtē tikko kā publicētais pētījums *Compendium of reoffending statistics and analysis*.¹¹¹ Veicot statistisko datu salīdzināšanu, pētījuma autori izdarījuši secinājumus par NNR līmeņa korelāciju ar likumpārkāpēju dzīves apstākļiem un vajadzībām. 2007. gadā publiskotajā pētījumā „*Reconviction Analysis of Programme Data using Interim Accredited Programmes Software (IAPS)*” tika norādīts, ka aktuālais NNR līmenis analizētajā pārkāpēju grupā ir bijis būtiski mazāks par prognozējamo, kas apstiprina, ka akreditētās programmas ir efektīvas, jo nodrošina noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeņa samazināšanos.¹¹²

¹¹⁰ Alternatīvās sankcijas šajā gadījumā pēc juridiskās dabas ir analogi Latvijā paredzētajiem audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem, kas piemērojami bērniem, kuri ir izdarījuši Krimināllikumā paredzētos nodarījumus

¹¹¹ *Compendium of reoffending statistics and analysis*. Published 4 November 2010
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf>

¹¹² Hollis V. *Reconviction Analysis of Programme Data using Interim Accredited Programmes Software (IAPS)*, 2007, p. 6

Lai garantētu lielāku drošību sabiedrībai, pasargātu to no noziedzīgiem apdraudējumiem un, it īpaši ļaunuma, ko tai rada cilvēki, kuri ir izvēlējušies noziedzīgo karjeru un regulāri izdara noziedzīgus nodarījumus, Tieslietu Ministrijas plānošanas dokumentā „*Make Communities Safer*” uzsvēta nepieciešamība apkopot detalizētāku un plašāku informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu.¹¹³

Apvienotās Karalistes atbildīgās amatpersonas apzinās sabiedriskās drošības jautājumu saistību ar recidīvās noziedzības problēmām. Likumsakarīgi un loģiski, ka politikas plānošanas dokumentos tiek atzīts, ka efektīva kriminālsoda izpilde un likumpārkāpēju menedžments soda izpildes laikā ir ārkārtīgi svarīgs, lai samazinātu noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni un novērstu jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Piemēram, 2002. gadā Iekšlietu ministrija (*Home Office*) kā mērķi ir izvirzījusi recidīvās noziedzības līmeņa samazināšanu¹¹⁴ līdz 2006. gadam par 5 %. Nolūkā novērst deklaratīva rakstura spekulācijas par recidīvās noziedzības samazināšanas nepieciešamību un reāli nodrošināt sabiedrībai lielāku drošību, kā kriminālsodu izpildes institūciju darbības mērķis izvirzīta noziedzīgā recidīva samazināšana 2010. gadā par 10 %.¹¹⁵ Izvirzīto mērķu sasniegšanas progresu mēra izmantojot pētnieciskās un analītiskās metodes.¹¹⁶

Kanādā recidīvās noziedzības jautājumiem uzmanība tiek veltīta gan federālā, gan arī provinču līmenī. Valstī tiek vākti un apkopoti statistiskie dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, veikts pētnieciskais darbs¹¹⁷; datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu izmanto, lai vērtētu īstenojamo programmu un

¹¹³ sk. National reoffending measures – a guide. An explanation of the headline national reoffending measure, 21 May 2009 <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/national-reoffending-measures-guide-210509.pdf>

¹¹⁴ Ar tiesas nolēmumiem konstatēto NNR līmeni, par pamatlīmeni izvēloties 2000.gada datus par NNR, kā arī ievērojot 2006. Gadam prognozējamo recidīvisma līmeni

¹¹⁵ Restructuring Probation to Reduce Re-offending.

<http://www.probation.homeoffice.gov.uk/files/pdf/Restructuring%20Probation%20to%20Reduce%20Reoffending.pdf>

¹¹⁶ Piemeram, sk. Cunliffe J., Shepherd A. Re-offending of adults: results from the 2004 cohort, March 2007, 38 pages

¹¹⁷ Piemēram, sk.: Dowden G., Antonowicz D., Andrews D.A. The Effectiveness of Relapse Prevention With Offenders: A Meta-Analysis

<http://teventerprises.com/uploads/EffectivenessOfRelapsePrevention.pdf>; Using Risk Assessments to Reduce Recidivism <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e012/e012ind-eng.shtml>; Campbell M.A., French S. Gendreau P. The Prediction of Violence in Adult Offenders. A Meta-Analytic Comparison of Instruments and Methods of Assessment// Criminal Justice and Behavior June 2009 36: 567-590; The Statistical Information about Recidivism Scale: Some Reflections on Its Application by Joan Nuffield <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e012/e012k-eng.shtml>

kriminālsodu efektivitāti¹¹⁸, analizētu kriminogēnos faktorus, vērtētu kriminālsodu izpildes institūciju darba efektu, prognozētu noziedzības līmeni.¹¹⁹

Kanādas pētnieki norāda, ka salīdzinot izmaiņas noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenī ir iespējams vērtēt efektu, ko dod izmaiņas kriminālsodu izpildes politikā un sodu izpildes organizācijā.¹²⁰ Līdzīgas domas pauž arī atbildīgās valsts amatpersonas. „Statistikas dati par recidīvismu ir *lakmusa reakcija*, vērtējot vispārējo justīcijas sistēmas efektivitāti, atturot likumpārkāpējus no jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas un rehabilitējot viņus”.¹²¹ Kriminālās justīcijas institūcijas par svarīgu sava darba mērķi atzīst noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeņa samazināšanu. Piemēram, Britu Kolumbijas Korekcijas dienests¹²² Stratēģiskajā plānā 2010. - 2013. gadam uzsver, ka Korekcijas dienests ir institūcija, kas izveidota, lai mazinātu noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni un aizsargātu sabiedrību, veicot darbu ar pieaugušajiem pārkāpējiem un kontrolējot viņu uzvedību. Tās īstenojamo programmu, klientu lietu vadības, apmācību, kā arī uz pārkāpēju reintegrāciju vērsto iniciatīvu efektivitātes kritērijs ir izmaiņas noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenī¹²³.

Par būtisku recidīvisma līmeņa mērīšanas problēmu Kanādas kriminologi atzīst konsekvētu terminoloģijas lietošanu. Termini „recidīvs” un „recidīvisms” atšķirīgi interpretējami dažādos pētījumos un zinātnieku darbos.¹²⁴ Daži pētnieki ar jēdzienu „recidīvs” apzīmē visus gadījumus, kad persona atgriežas ieslodzījumā, lai izciestu brīvības atņemšanas sodu, tai skaitā saistībā ar iepriekš piespriestā kriminālsoda nosacījumu neievērošanu (piemēram, Verbrugge, 2002); citi saskata recidīvu faktā, ja personu atkārtoti arestē (piemēram, Benda, 2005), trešie - kad personu atkārtoti notiesā (piemēram, Law, 2004), ceturtie - kad persona atkārtoti sodīta ar brīvības atņemšanas sodu

¹¹⁸ Piemēram, Britu Kolumbijas Sabiedriskās drošības Ministrijas gadā plānos dati par recidīvismu ir atzīti par darba rezultatīvo rādītāju. Sk. BC Ministry Of Public Safety and Solicitor General Corrections Branch Discussion Paper April 9, 2002 ((nav publicēts), Ministry of Public Safety and Solicitor General 2010/11 – 2012/13 Service Plan <http://www.bcbudget.gov.bc.ca/2010/sp/pdf/ministry/pssg.pdf>

¹¹⁹ Par noziedzīgo nodarījumu recidīva prognozēšanu sk., Nuffield J., The Statistical Information about Recidivism Scale: Some Reflections on Its Application by <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e012/e012k-eng.shtml>

¹²⁰ Sk. Rates of Recidivism for Women Offenders <http://www.csc-scc.gc.ca/text/rsrch/reports/r192/r192-eng.shtml>

¹²¹ Ministry of Public Safety and Solicitor General 2010/11 – 2012/13 Service Plan, p. 6 <http://www.bcbudget.gov.bc.ca/2010/sp/pdf/ministry/pssg.pdf>

¹²² B.C. Corrections (British Columbia Corrections) – Kanādas provinces Britu Kolumbijas institūcija, kas atbildīga par brīvības atņemšanas soda izpildi par noziedzīgiem nodarījumiem, kas ir provinces jurisdikcijā, kā arī probācijas funkciju izpildi

¹²³ Strategic Plan B.C. Corrections 2010-2013

<http://www.pssg.gov.bc.ca/corrections/pdf/strategic-plan-2010-2013.pdf> p. 5

¹²⁴ M.D.Maltz, piemēram, identificēja vismaz četrpadsmit dažādas recidīvisma jēdziena definīcijas, kas lietojamas Ziemeļamerikas un Kanādas praksē. Sk Maltz, Michael D. Recidivism, Orlando: Academic Press, 1984. 240 p.

(piemēram, Deschenes, Owen, & Crow, 2006). Turklāt minētās pieejas savstarpēji neizslēdz viena otru - bieži viena pētījuma ietvaros NNR jēdzienu izmanto dažādās nozīmēs.¹²⁵ Daži pētnieki uzskata, ka par recidīvu ir jārunā vien tajos gadījumos, ja persona atkaroti ir ieslodzīta par tāda nozieguma izdarīšanu, kas ir federālajā jurisdikcijā, citi – ka tam nav nozīmes, vai izdarīti federālās vai provinces jurisdikcijas likumpārkāpumi. Recidīva interpretāciju, kā atkārtota federālās jurisdikcijas nozieguma izdarīšanu, daži pētnieki skaidro ar faktu, ka attiecīgā statistiskā informācija ir pieejamāka, nekā dati par provinču jurisdikcijas likumpārkāpumiem.¹²⁶

Uz jautājumu par noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni Kanādā nevar atbildēt vienkārši, nosaucot kādu ciparu. Kanādas Korekcijas dienests¹²⁷ skaidro to ar sarežģījumiem, definējot noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Par recidīvu Kanādā dēvē gan jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas faktu (a), gan personas atgriešanos Kriminālās justīcijas sistēmā (b), gan personas atkārtotu ievietošanu ieslodzījuma vietā (c). Atbilstoši vienai koncepcijai NNR konstatējams neatkarīgi no iemesla, kura dēļ persona atkal kļuvusi par sodu izpildes institūcijas klientu - par noziedzīgo nodarījumu recidīvu atzīstama personas atgriešanās ieslodzījumā gan sakarā ar jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, gan arī sakarā ar tehnisko pārkāpumu¹²⁸ (d), atbilstoši citai pieejai recidīvs ir vien tad, kad persona izdarījusi nopietnu pārkāpumu (e).¹²⁹

Kanādas federālā Korekcijas iestāde nošķir īstermiņa un ilgtermiņa recidīvismu. Īstermiņa recidīvisms (*Short-term Recidivism*) ir aprēķināms kā no federālajām brīvības atņemšanas iestādēm atbrīvoto personu īpatsvars, kas uzņemti atpakaļ ieslodzījumā noteiktā laika posmā. Atpakaļuzņemšana konstatējama divos gadījumos, t.i. sakarā ar tehniskajiem pārkāpumiem, ja persona bijusi atbrīvota nosacīti pirms termiņa, kā arī sakarā ar jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Lai gūtu labāku priekšstatu par izpildītā kriminālsoda efektivitāti, recidīvisma rādītāji tiek salīdzināti, ievērojot secīgus trīs mēnešu periodus. Ilgtermiņa recidīvisma (*Long-term*) statistikas dati ietver

¹²⁵ Rates of Recidivism for Women Offenders <http://www.csc-scc.gc.ca/text/rsrch/reports/r192/r192-eng.shtml>

¹²⁶ Rates of Recidivism for Women Offenders. <http://www.csc-scc.gc.ca/text/rsrch/reports/r192/r192-eng.shtml>

¹²⁷ Kanādas Korekcijas dienests (Correctional Service of Canada, CSC) ir federālās valdības institūcija, kas ir atbildīga par brīvības atņemšanas soda, kura ilgums nav mazāks par diviem gadiem, izpildi, kā arī nosacīti pirms termiņa atbrīvoto personu uzraudzību. Dienests saredz savu misiju sabiedrības drošības veicināšanu, sniedzot likumpārkāpējiem palīdzību un aktīvi motivējot viņus kļūt par likumpaklausīgiem sabiedrības locekļiem.

¹²⁸ Tehniskais pārkāpums (technical violation) – uzvedība, kas pati par sevi nav atzīstama par noziedzīgu, bet ir aizliegta noteiktajai personai, ja šāds aizliegums ir piemērotā kriminālsoda vai citas valsts intervences komponente. Piemēram, tehniskais pārkāpums ir konstatējams, ja persona neievēro viņai noteiktu pienākumu atturēties no alkoholisko dzērienu lietošanas

¹²⁹Sk. FORUM on Corrections Research <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e053/e053h-eng.shtml>

informāciju par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu vismaz septiņu gadu laika posmā pēc personas atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas.¹³⁰

Virkne pētnieku, analizējot ar NNR saistītos jautājumus, izmanto datus par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu divu gadu laikā.¹³¹ Šī pieeja ir skaidrojama ar nepieciešamību sabalansēt iespējas recidīvās uzvedības ilgtermiņa prognozes veikšanai ar nepieciešamību saistīt pētījuma rezultātus ar noteiktu (diezgan īsu) laika posmu. Nozīme ir arī lietderīguma faktam. Piemēram, viena no pētījumiem, kur tika analizēts sieviešu recidīvisms, apkopojot datus par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu 18 gadu laikā tika konstatēts, ka 80 % gadījumos recidīvs ir noticis pirmajos divos gados (Putkonen, 2003),¹³² citā pētījumā tika konstatēts, ka gandrīz 70 % no NNR, kas konstatējams trīs gadu laikā, notiek pirmajā gadā pēc personas atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes.¹³³

Kanādas Korekcijas dienestā valda uzskats, ka ir iespējams precīzi noteikt NNR pazīmes un, tās ievērojot, aprēķināt noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni. Tomēr šādi iegūtā informācija par vispārējā NNR līmeni neatklāj recidīvisma problēmas, jo vienai noziedznieku grupai recidīva līmenis ir daudz mazāks par vidējo, bet citā – būtiski to pārsniedz. Pētot kādu atsevišķu noziedznieku grupu, var redzēt, ka arī tajā nošķiramas apakšgrupas, kur recidīva līmenis būtiski atšķiras, piemēram, analizējot dzimumnoziedznieku recidīva līmeni, ir konstatēts, ka tas ir būtiski mazāks pēc asinsgrēku noziegumu izdarīšanas, salīdzinājumā ar pedofilijas noziegumiem.¹³⁴

Atzīstot statistikas datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu kā rādītāju, kas izmantojams, lai vērtētu atsevišķu krimināltiesisko intervenču, programmu un sodu izpildes sistēmas efektivitāti, Kanādas speciālisti norāda, ka to praktiskā realizācija ir diezgan sarežģīta, tostarp tādēļ, ka nav vienprātības par to, kas ir sekmīgs rezultāts. Sodu izpildes mērķis ir sasniegts, ja persona vairs neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, tomēr viedokļi nesakrīt, vērtējot situāciju, kad persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kas atšķiras no iepriekš izdarītā, piemēram, izvarotājs, kurš izcietis sodu un piedalījies speciālās

¹³⁰ FORUM on Corrections Research <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e053/e053h-eng.shtml>

¹³¹ Rates of Recidivism for Women Offenders. <http://www.csc-scc.gc.ca/text/rsrch/reports/r192/r192-eng.shtml>

¹³² Rates of Recidivism for Women Offenders. <http://www.csc-scc.gc.ca/text/rsrch/reports/r192/r192-eng.shtml>

¹³³ Mbuba M. J., Grenier Ch. E. Prognostics of Recidivism for Incarcerated Juvenile Offenders: More evidence// International Journal of Social Inquiry, Volume 1, Number 1, 2008 pp. 75-88 <http://www.socialinquiry.org/articles/IJSI-V1N12008%20-%20004.pdf> p. 80

¹³⁴Sk. FORUM on Corrections Research <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e053/e053h-eng.shtml>

programmās vairs neizdara dzimumnoziegumus, bet radījis kaitējumu personas veselībai vai īpašumam.¹³⁵

Zinot vienīgi noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni, grūti vērtēt arī sodu izpildes institūciju darba efektivitāti, jo personas uzvedību ietekmē virkne faktoru un vēlamo efektu var sasniegt gan pateicoties amatpersonu profesionāli paveiktajam darbam, gan arī saņemtajam sociālajam atbalstam.

1997. gadā Ontario valdība ar diviem pilotprojektiem uzsāka programmu „Tiesa vardarbībai mājāsaimniecībā”¹³⁶ (TVM), tā, 2005. gadā aktīvi strādāja 42 TVM. Lai novērtētu projekta un jaunieviestās prakses efektivitāti, tika veikts pētījums, kura ietvaros ar noziedzīgo nodarījumu un likumpārkāpēju saistītie rādītāji salīdzināti divās kontrolgrupās – vienu veidoja 500 personas, kuras par izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem atbildēja vispārējā kārtībā, otro – 500 personas, kuru lietas skatīja TVM. Dati par noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni šajā pētījumā tika izmantoti kā pamatkritērijs, salīdzinot atšķirīgas valsts intervences, reaģējot uz vardarbību ģimenē. Ievērojot pētījuma mērķi, tika noskaidrots un salīdzināts noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis dažādās personu apakšgrupās - ievērojot personu vecumu, dzimumu, attiecības starp cietušo un pārkāpēju, pārkāpuma raksturu, piemēroto sodu u.c. Nosakot noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni, uzmanība tika pievērsta jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdim, proti, izšķirot noziedzīgo nodarījumu recidīvu pirmajos sešos mēnešos kopš valsts piemērojusi sodu vai citu tiesisko instrumentu par pirmo likumpārkāpumu, recidīvu 6.-12 mēnesī, 1. - 2. gadā, un 2. - 3. gadā.¹³⁷

Pētījumā „Sieviešu noziedzīgā recidīva līmenis (2008)”¹³⁸ noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis tika analizēts trijos greizumos, proti, konstatējot:

1. nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas atcelšanu, ja tam par iemeslu ir bijusi noteikto pienākumu neievērošana, jauna apsūdzība vai jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšana, un, ja tas noticis divu gadu laikā pēc personas atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas;
2. jaunu personas notiesāšanu divu gadu laikā pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas;
3. jaunu personas notiesāšanu par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, ja tas noticis divu gadu laikā pēc personas atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas.

¹³⁵ FORUM on Corrections Research <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e053/e053h-eng.shtml>

¹³⁶ No angļu valodas: Domestic Violence Court (DVC) Program

¹³⁷ Sk. Quann N. Offender Profile and Recidivism among Domestic Violence Offenders in Ontario; http://www.justice.gc.ca/eng/pi/rs/rep-rap/2006/rr06_fv3-rr06_vf3/rr06_fv3.pdf

¹³⁸ Rates of Recidivism for Women Offenders <http://www.csc-scc.gc.ca/text/rsrch/reports/r192/r192-eng.shtml>

Statistikas dati par recidīvo noziedzību **Zviedrijā** ir pieejami Zviedrijas noziedzīgo nodarījumu novēršanas nacionālās padomes interneta mājas lapā.¹³⁹ Publiskotie statistikas dati atspoguļo korelācijas starp jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas faktu un likumpārkāpēju vecumu, dzimumu, izdarīto noziedzīgo nodarījumu veidu. Tāpat kā citās valstīs, arī Zviedrijā analizē noziedzīgo nodarījuma līmeņa dinamiku, ievērojot laiku, kad jaunais noziedzīgais nodarījums ticis izdarīts – statistikas pārskats atspoguļo informāciju par noziedzīgu nodarījumu recidīvu skaitu pirmajā gadā pēc personas notiesāšanas, pirmajos divos gados, laika posmā no 3 līdz 4 gadiem, no 5 līdz 9 gadiem un laiku, kas nav mazāks par 10 gadiem.¹⁴⁰

Pētot ar recidīvo noziedzību saistītās problēmas, Zviedrijas kriminologi izmanto atšķirīgas NNR definīcijas, kuru izvēle ir cieši saistīta ar pētījuma mērķiem. Piemēram, recidīvās noziedzības problēmas var pētīt, ievērojot izdarīto noziegumu smagumu, vai, izmantojot citu pieeju – analizēt NNR, neņemot vērā izdarīto noziegumu raksturu un klasifikāciju. Izplatīti ir pētījumi, kuros noziedzīgu nodarījumu recidīvs tiek analizēts konkrētu noziedzīgu nodarījumu kontekstā, piemēram, pievēršot uzmanību dzimumnoziegumu vai ar vardarbību saistīto noziedzīgo nodarījumu analīzei. Definējot noziedzīgo nodarījumu recidīvu, iespējama arī resoriska pieeja – piemēram pētījumā „*Kriminalvårdens redovisning om återfall, uppföljningsperiod 1994-2000*” uzmanība tika pievērsta tikai tādiem gadījumiem, kad sodus pārkāpējiem izpildīja Zviedrijas Cietumu un Probācijas dienests”.¹⁴¹

Zviedrijas Cietumu un Probācijas dienests (CPD) ir institūcija, kas izpilda tiesas piespriestos sodus, uzrauga nosacīti atbrīvotās personas, nodrošina rīkojumu par sabiedriskā darba izpildi nosacīti notiesātajām personām, veic citas funkcijas sodu izpildes jomā. Savu misiju dienests saista ar tādas kriminālās un sociālās politikas īstenošanu, kas mazinātu kriminalizāciju un veicinātu lielāku sociālo drošību. Recidīvās noziedzības novēršana, noziedzīgo nodarījumu recidīva skaita samazināšana ir mērķis, kas tiek ievērots, organizējot dienesta darbu un visas īstenojamās aktivitātes.

¹³⁹ Sk. Recidivism

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=19&module_instance=11

¹⁴⁰ Sk. Tabell 850. Persons found guilty for criminal offences 2004 and percentage of relapse into crime within 3 years, by the first adjudication & number of previous adjudications in the last 10 years

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Criminal%20offences%201991-2004%20and%20percentage%20of%20relapse%20into%20crime%20within%201%20resp%203%20years&url=/dynamaster/file_archive/100610/460f1d0d51298d91e6f5b2b9a3d5b399/850%2520eng%25202004.xls

¹⁴¹ Sk. Krantz. L., Lindsten K. Recidivism statistics for imprisonment and probation. All sentences 1994-1999 followed up until 2000., Norrköping, 2002., p. 37

Zviedrijas Cietumu un Probācijas dienesta Vīzijas dokumentā ir uzsvērts, ka noziedzīgo nodarījumu recidīva rādītāji ir izmantojami, lai vērtētu to programmu efektivitāti, kurās piedalās notiesātās personas.¹⁴²

Zviedrijas ieslodzījuma vietu sistēmas atbildīgās amatpersonas uzskata, ka brīvības atņemšanas soda izpildes laiks jāizmanto, nevis, lai sodītu personu, bet, lai mazinātu noziedzīgo nodarījumu recidīva risku. Šo mērķi var sasniegt, radot notiesātajai personai tādas iespējas, kas atturētu viņu no krimināla dzīvesveida pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas.¹⁴³ Arī rehabilitējošās programmas, kurās piedalās likumpārkāpēji, ir orientētas uz noziedzīgo nodarījumu recidīva novēršanu – tādējādi tiek mēģināts palīdzēt pārkāpējam pašam saprast noziedzīgās uzvedības kaifīgumu, kā arī identificēt likumpārkāpumu izdarīšanas iemeslus.¹⁴⁴ Pirms personai pilnīgi izpildīts piespriestais sods, izmantojami arī tādi speciālie tiesiskie instrumenti kā - pusceļa māja, nosacīta atbrīvošana, aprūpes centri u.c., tā uzsverot nepieciešamību mazināt recidīva risku un sekmēt personas sociālo reintegrāciju.¹⁴⁵

Vērtējot īstenojamo stratēģiju, piemērojamo kriminālsodu un instrumentu efektivitāti, kā rezultatīvo rādītāju izmanto datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Piemēram, 2008. gadā Zviedrijas Noziedzīgo nodarījumu novēršanas Padome ir publiskojusi pētījumu „Mentoringa ietekme uz noziegumu recidīvu”¹⁴⁶, kurā tiek analizētas iespējas novērst noziedzīgo nodarījumu recidīvu, izmantojot minēto metodi. Pētījuma ietvaros konstatēts, ka mentoringa izmantošana samazina noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni par 4 – 10 %.¹⁴⁷

Zviedrijas Nacionālais Audits 2009. gadā ir publiskojis pārskatu par „Zviedrijas Cietumu un Probācijas dienesta (CPD) darbu noziedzīgo nodarījumu recidīva novēršanai”.¹⁴⁸ Audita ziņojumā kritiski vērtēts Cietumu un Probācijas dienesta darbs sodu izpildes plānošanā, uzsverot, ka šis darbs ir ļoti svarīgs noziedzīgo nodarījumu recidīva novēršanai. Audita ziņojumā ir norādīts, ka laika posmam uzreiz pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma ir izšķiroša nozīme noziedzīgo nodarījumu recidīva novēršanā. Svarīgi, lai CPD un citu institūciju speciālisti cieši sadarbotos nolūkā sasniegt šo mērķi, savukārt sodu izpildes

¹⁴² Information about Vision and core values of the Swedish Prison and Probation Service. P. 11.

¹⁴³ Basic facts. The Swedish Prison and Probation Service, 2010., Norrköping, 2010., p. 22

¹⁴⁴ Turpat, p. 22

¹⁴⁵ Turpat, p. 18

¹⁴⁶ Jolliffe D., Farrington D.P. The Influence of Mentoring on Reoffending, Stockholm, 2008, 65 p.

¹⁴⁷ Jolliffe D., Farrington D.P. The Influence of Mentoring on Reoffending, Stockholm, 2008, p. 6

¹⁴⁸ The work of the Swedish Prison and Probation Service to prevent reoffending. The Swedish National Audit office http://www.riksrevisionen.se/upload/521/summary_rir_%202009_27.pdf

darba neatbilstoša plānošana un nepietiekama sadarbība var mazināt piespriedē soda rehabilitējošo efektu.¹⁴⁹

2006. gadā Zviedrijā ar brīvības atņemšanu tika sodīts nedaudz mazāk kā 10 000 cilvēku. Ap 40 % no viņiem sodīja par nodarījumiem, kas veidoja penitenciāro recidīvu, vispārējā recidīva līmenis ir bijis ap 50 % robežā.¹⁵⁰ Nacionālajā Audita ziņojumā ir uzsvērts, ka noziedzīgo nodarījumu recidīvs dārgi izmaksā sabiedrībai. Savukārt ikviens gadījums, kad personu izdevies atturēt no jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas ir vērtējams kā ieguvums sabiedrībai un pašam cilvēkam.¹⁵¹

Audita pārbaudes ietvaros tika analizēti divi jautājumi, kuriem ir liela nozīmē NNR novēršanā: kriminālsoda izpildes plānošana un starpinstitucionālā sadarbība pirms notiesāto atbrīvošanas no cietuma. Auditori ir konstatējuši, ka 9 % notiesāto vispār nav bijis sastādīts soda izpildes plāns, bet vairākos gadījumos plāns ticis sastādīts formāli, kas pēc auditoru viedokļa mazina iespēju atturēt notiesātos no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.¹⁵²

Jaunzēlandes kriminālsodu izpildes institūcija – Korekcijas departaments par savas darbības prioritāti atzīst sabiedriskās drošības veicināšanu, šajā nolūkā nodrošinot sodu izpildes atbilstību Kriminālās justīcijas mērķiem (a), kā arī veicot darbus, lai samazinātu noziedzīgo nodarījumu recidīva gadījumus, t.i. radot iespēju pārkāpējiem piedalīties rehabilitācijas programmās, izglītojošās aktivitātēs, kā arī profesionālajā apmācībā.¹⁵³

Lai mazinātu NNR līmeni, departaments fiksē un analizē rādītājus, kas raksturo recidīvo noziedzību. Kriminālsodu izpildes institūcijas strādā individuāli ar ikvienu pārkāpēju, lai atstātu uz viņu tādu ietekmi, kas atturētu šo cilvēku no jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas pilnībā. Tomēr par pozitīvu rezultātu arī atzīstama noziedzīgo nodarījumu recidīva intensitātes samazināšanās, kā arī fakts, ka jaunizdarītie noziedzīgie nodarījumi ir mazāk kaifīgi salīdzinājumā ar iepriekš izdarītajiem likumpārkāpumiem.¹⁵⁴

¹⁴⁹ The work of the Swedish Prison and Probation Service to prevent reoffending. The Swedish National Audit office http://www.riksrevisionen.se/upload/521/summary_rir_%202009_27.pdf

¹⁵⁰ Sk. Kriminalvårdens redovisning om återfall, Norrköping, 2010., 125 p

¹⁵¹ The work of the Swedish Prison and Probation Service to prevent reoffending. The Swedish National Audit office http://www.riksrevisionen.se/upload/521/summary_rir_%202009_27.pdf p. 3

¹⁵² The work of the Swedish Prison and Probation Service to prevent reoffending. The Swedish National Audit office http://www.riksrevisionen.se/upload/521/summary_rir_%202009_27.pdf p. 5

¹⁵³ Sk. informāciju Jaunzēlandes Korekcijas departamenta interneta mājas lapā <http://www.corrections.govt.nz/>

¹⁵⁴ Department of Corrections, Annual report , 1 July 2009 – 30 June 2010, 104 pages http://www.corrections.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0004/480820/Annual_Report_09-10.pdf p. 11

Departaments izmanto divus mērīšanas instrumentus, lai vērtētu darba rezultātus noziedzīga recidīvisma samazināšanā - Recidīvisma indeksu (RI)¹⁵⁵ un Rehabilitācijas Koeficientu (RQ).¹⁵⁶

Recidīvisma indekss (RI) nosaka jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas līmeni noteiktu likumpārkāpēju grupās noteiktā laika posmā pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas vietām, kā arī uzsākot ar brīvības atņemšanu nesaistīto sodu izpildi. RI instruments apkopo informāciju par NNR viena un divu gadu laikā kopš soda izpildes uzsākšanas un atbrīvošanas no ieslodzījuma. RI pārskatos ir atspoguļojama informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni atsevišķām likumpārkāpēju kategorijām, ievērojot likumpārkāpēju dzimumu, vecumu, etnisko piederību, noziedzīgo nodarījumu veidus, noziedzīgo nodarījumu smagumu, piemērotos kriminālsodus un citus krimināltiesiskos instrumentus, piesprietā soda laiku, atbrīvošanas veidu no kriminālsoda u.c. kritērijus.

Rehabilitācijas Koeficients (RQ) ir izmantojums, lai mērītu piemērojamo rehabilitējošo un reintegrējošo pasākumu efektu uz notiesāto personu uzvedību. Programmu un citu rehabilitējošo instrumentu efektivitāte tiek vērtēta, salīdzinot noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni, penitenciārā recidīva līmeni, noziedzīgo nodarījumu smagumu, kas veido recidīvu, kā arī citus rādītājus divās līdzīgas personu grupās – vienā, kur personas bijušas pakļautas noteiktai rehabilitējošai intervencei (a) un citā, kurai tā nav bijusi izmantota (b).¹⁵⁷

2009. – 2010. gada ziņojumā Departaments informē par to metožu pilnveidošanu, kas izmantojamas, lai monitorētu un vērtētu dienesta darba rezultātus. Uzlabojumi ir saistīti ar jaunu metožu izmantošanu, kas ļauj vērtēt soda izpildes laikā veikto pasākumu ietekmi uz noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeņa samazināšanos. Minētie mērīšanas instrumenti ļauj vērtēt kriminālsodu izpildes efektu, ievērojot noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas biežumu un intensitāti, izdarīto noziedzīgo nodarījumu smagumu un atsevišķu noziedzīgo nodarījumu veidus, kā arī nodrošinot iespēju salīdzināt efektu, ko nodrošina atšķirīgu kriminālsodu u.c. instrumentu piemērošana.¹⁵⁸

Vienlaikus Korekcijas Departamenta amatpersonas atzīst, ka vairāki kriminogēnie faktori, kas kļūst par noziedzīgo nodarījumu recidīva iemeslu, ir

¹⁵⁵ Angļu valodā - Recidivism Index (RI)

¹⁵⁶ Angļu valodā - Rehabilitation Quotient (RQ)

¹⁵⁷ Detalizētākā informācija par Jaunzēlandes Korekcijas departamenta izmantojumiem RI un RQ metodēm ir pieejama Departamenta 2004.-2005. Gada pārskatā 36. - 42. lappusē // Department of Corrections, Annual report 1 July 2004 – 30 June 2005

http://www.corrections.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0020/176231/ar2005-complete.pdf

¹⁵⁸ Department of Corrections, Annual report , 1 July 2009 – 30 June 2010, 104 pages

http://www.corrections.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0004/480820/Annual_Report_09-10.pdf
p. 11

ārpus tā tiešas kontroles un tādēļ dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu nebūtu vērtējami kā tiešs Departamenta darba efektivitātes atspoguļojums.¹⁵⁹

Noziedzīgo nodarījumu recidīvs nav legāli definēts **Igaunijas** normatīvajos aktos un atkarībā no veikto pētījumu mērķiem un metodoloģijas var to var definēt plašāk vai šaurāk. NNR definīcijas variē, ievērojot analizējamo laika posmu, nozīmes piešķiršanu tādiem faktiem, kā piemērotā kriminālsoda veids, izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs, tomēr visos gadījumos noziedzīgo nodarījumu recidīvs saprotams kā personas atgriešanās pie noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Aktīvu darbību recidīvās noziedzības analīzē veic Igaunijas Republikas Tieslietu ministrija. 2010. gadā ministrija prezentēja pētījumu „Recidivisms Igaunijā”¹⁶⁰, kas ietver plašu informāciju par analizējamo sociālo parādību. Pētījuma fokusā ir penitenciārais recidīvs – jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšana pēc personu atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda izciešanas. Nolūkā veikt recidīva līmeņa salīdzinājumu, pētījumā tika apkopoti arī dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu pēc tādu kriminālsodu piemērošanas, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu. Raksturojot recidivismu Igaunijā, pētījuma autori ir izmantojuši tā saucamo „nepierādītā recidīva” pieeju, proti, analizēja datus par gadījumiem, kad personas turētas aizdomās vai apsūdzētas par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet nav tiesas nolēmuma, kas šo faktu konstatētu. Arī paši pētījuma autori norādījuši, ka juridiski tas nav korekti, tomēr praktiski attaisnojams, ievērojot tiesvedības ilgstošo procedūru, kas ierobežo iespējas izmantot salīdzināmos datus, kā arī faktu, ka Igaunijas Kriminālajā justīcijā ir pieaugusi prokurora loma, kuriem ir tiesības izbeigt kriminālprocesus un tādēļ noziedzīga nodarījuma recidīva fakts netiek fiksēts ar tiesas spriedumiem. Pētījums galvenokārt tiek balstīts uz 2004. - 2007. gada statistikas datiem, laika posms, kurā tiek reģistrēts noziedzīgo nodarījumu recidīvu skaits ir viens gads.¹⁶¹

¹⁵⁹ Sk. Department of Corrections, Annual report , 1 July 2008 – 30 June 2009, 143 pages http://www.corrections.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0004/480820/Annual_Report_09-10.pdf p. 21

¹⁶⁰ Ahven A., Salla J., Vahtrus S. Retsidiivsus Eestis, Tallinn, 2010, 217 pages

¹⁶¹ Sk. Ahven A., Salla J., Vahtrus S. Retsidiivsus Eestis, Tallinn, 2010, 217 pages

Secinājumi un rekomendācijas

1. Noziedzīga nodarījuma recidīvs ir valsts neveiksme. Latvijas valsts tiesību aktos deklarējusi vēlmi ne vien sodīt vainīgo par izdarīto, bet arī novērst jaunus noziedzīgus nodarījumus. Tas, ka noticis noziedzīga nodarījuma recidīvs:

- a) apliecina, ka valsts cietusi neveiksmi, reaģējot uz iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu;
- b) demonstrē, ka valsts centieni sasniegt kriminālsoda mērķi nav bijuši rezultatīvi.

2. Noziedznieku personības īpatnības neizslēdz valsts līdzatbildību par jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Par pašu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no tā, vai tas izdarīts pirmo reizi vai veido recidīvu - jāatbild tā izdarītajam. Savukārt NNR gadījumā valstij būtu jāatzīst, kas tie tiesiskie instrumenti un paņēmieni, kas izmantoti, lai atturētu personu no jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, nav bijuši izraudzīti un/vai piemēroti pareizi, ka valstij nav izdevies radīt apstākļus, kas palīdzētu cilvēkam atrast savu vietu sabiedrībā un dzīvot, nepārkāpjot likumu. Valsts institūciju amatpersonas neapzinās vai nevēlās atzīt Latvijas kriminālās justīcijas sistēmas līdzvainīgumu recidīvās noziedzības atražošanā. Nenoliedzot recidīvās noziedzības problēmu, valsts institūcijām nav skaidras un uz pierādījumiem balstītas stratēģijas NNR mazināšanai.

3. Atbildīgo valsts institūciju, kā arī pētnieku rīcībā nav precīzu datu par recidīvo noziedzību Latvijā. Valsts institūcijas nevāc, neapkopo un neapstrādā statistiskos datus par recidīvo noziedzību. Atsevišķu valsts institūciju rīcībā esošie dati ir fragmentāri, metodoloģiski nepilnīgi, iegūti administratīviem nolūkiem, proti, lai raksturotu institūciju gada laikā izpildīto darbu, un tādēļ nav derīgi recidīvās noziedzības iemeslu atklāšanai.

4. Realizējamā valsts reakcija uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu rada noziedzības apkarošanas ilūziju, bet objektīvi uztur noziedzības līmeni noteiktās robežās. Saskatot noziedzīgajā nodarījumā personas nespēju patstāvīgi risināt savas dzīves problēmas, valsts reakcijai uz izdarīto noziedzīgo nodarījumu jābūt tādai, kas ne vien represē, bet sniedz personai palīdzību. Represija jāpozicionē nevis kā pašpietiekama reakcija uz noziedzīgu nodarījumu, bet piespiešanas mehānisms, kas nodrošina personas piedalīšanos pasākumos, kas var sniegt tai atbalstu, mazināt to faktoru ietekmi uz personu, kas rada vai var radīt jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku.

5. Kriminālsods ir līdzeklis, lai atjaunotu taisnīgumu un pasargātu sabiedrību no jauniem noziedzīgiem nodarījumiem. Ir laks mainīt attieksmi pret recidīvo noziedzību - tā vietā, lai atkārtotu ar faktiem nepierādītas tēzes par „nelabojamajiem” noziedzniekiem un Latvijas sociāli ekonomiskajiem faktoriem, kas veicina noziedzību, uzmanība jāpievērš tiesību aizsardzības institūciju darba efektivitātei NNR novēršanā. Valsts institūciju darba kvalitāti nedrīkst mērīt, ievērojot vien notiesāto, cietumos uzņemto un atbrīvoto personu skaitu. Lielāka nozīme ir tam, kas tieši tiek darīts ar personām kriminālsoda izpildes laikā, un, cik lielā mērā piemērojamās valsts intervences ietekmē notiesāto turpmāko uzvedību.

6. NNR ir kopējais kriminālās justīcijas brāķis un tā īpatsvaru var mazināt, noskaidrojot katras valsts institūcijas „ieguldījumu” tajā. Dati par recidīvo noziedzību ir tiesību aizsardzības institūciju darba kvalitātes rādītāji. Atklājot neefektīvas krimināltiesiskās prakses – kriminālsodus, krimināltiesiskos instrumentus, kriminālsodu izpildes organizēšanu – rodas iespēja no tām atteikties, mainīt tās, aizstājot ar efektīvākām. Tikai šādi ir iespējams samazināt NNR iespējamību un garantēt lielāku drošību sabiedrībai.

7. Noziedzīgo nodarījumu recidīvs nav kādas vienas valsts institūcijas neizdarības rezultāts. Recidīvo noziedzību raksturojošo datu analīze nodrošina iespēju noskaidrot, kāds kriminālsoda saturs novērš jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet kāds vien rada ilūziju un neefektīvu finanšu līdzekļu tērēšanu. Problēmai ir sistēmisks raksturs, turklāt, interpretējot kriminālās justīcijas jēdzienu šauri, virkne noziedzību veicinošo faktoru nokļūst ārpus kriminālās justīcijas sistēmas darbības sfēras. Risinot recidīvās noziedzības problēmas, uz kriminālās justīcijas sistēmu jāskatās plašāk, atzīstot, ka noteiktā mērķa sasniegšanai jāpieliek pūles, kas nav saistītas ar tradicionāliem priekšstatiem par pārkāpēju sodīšanu. Atzīstot personu par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, jaunu noziedzīgo nodarījumu novēršanas nolūkā valstij jāveic pasākumi, lai cilvēks varētu nākotnē apmierināt savas vajadzības, neapdraudot svešas intereses. Lai iemācītu pārkāpējam dzīvot cilvēku vidū, ar viņu jāstrādā pedagogiem, psihologiem, konfliktologiem, mediķiem, narkologiem, sociālās jomas speciālistiem - jāsniedz palīdzība un atbalsts. Datu analīze par NNR identificē instrumentus, kas mazina noziedzīgo nodarījumu recidīvu skaitu, nodrošinot iespēju kriminālās justīcijas ietvaros veikt tēriņu un ieguvumu analīzi (*cost-benefit analysis*).

8. Valstij jāisteno pasākumi, kas radītu iespēju analizēt recidīvās noziedzības tendences, kriminogēno faktoru ietekmi uz personu, kriminālsodu

izpildes institūciju darbības un kriminālās justīcijas efektivitāti. Lai izdarītu pirmo soli pretī šim mērķim, atbildīgajām valsts amatpersonām un politiķiem būtu:

a) jāatzīst, ka recidīvā noziedzība ir būtisks valsts un sabiedrības apdraudējums; ka valsts ir apņemas rīkoties, lai mazinātu recidīvo noziedzību;

b) jāveic praktiski pasākumi, kas nodrošinātu iespēju vākt un apstrādāt statistisko informāciju un citus datus, kas raksturo recidīvo noziedzību;

c) jādefinē mērķi, ko valsts vēlējas sasniegt, analizējot datus, kas raksturo recidīvo noziedzību.

9. Valsts līmenī jāizstrādā NNR raksturojošo datu iegūšanas un apstrādes metodoloģija. Šaura resoriskā pieeja nevar nodrošināt nepieciešamo datu iegūšanu, starpinstitucionālo informācijas apmaiņu, recidīvās noziedzības problēmu risināšanu valsts līmenī. Nepieciešamība uzsākt tādu datu vākšanu un apkopošanu, kas raksturo noziedzīgo nodarījumu recidīvu, nenozīmē, ka jāfiksē un jāanalizē visi iespējamie rādītāji, kuriem ir kaut minimālais sakars ar NNR. Patlaban būtiskākā problēma Latvijā - analizējamo datu neesamība.

10. Latvijā nav domstarpību par to, kā pariezi definēt noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvismu. Tas ir saistīts ar noziedzīgā nodarījuma recidīva jēdziena definēšanu Krimināllikumā un tas ir atskaites punkts diskusijās par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Universāla NNR definīcija objektīvi nav iespējama, nedz arī nepieciešama, lai analizētu un vērtētu kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti. Ņemot vērā analizējamo problēmu saturu un pētījumu mērķus, būtu jāizmanto metodoloģiski atšķirīgas pieejas recidīva definēšanai.

11. Sodu izpildes institūciju darba kvalitātes analīzei jāizmanto vien dati par personām, kas izdarījušas jaunus noziedzīgus nodarījumus relatīvi īsā laikā kopš dienas, kad tām izpildīts piespriestais sods. Izstrādājot jaunu NNR raksturojošo datu vākšanas kārtību ir jāņem vērā laika periods, kurā noziedzīgais nodarījums izdarīts: a) izciešot jau piespriesto sodu, vai b) noteiktā laika posmā pēc soda izpildes, piemēram, viena un trīs gadu laikā. Izmantojot datus par NNR, lai vērtētu kriminālsodu un to izpildes kvalitāti, jāievēro, ka izpildītā kriminālsoda ietekme uz personu ir atkarīga no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laika. Jo ilgāks laiks ir pagājis kopš dienas, kad personai ticis izpildīts piespriestais sods, jo mazāka sasaiste ir starp sodu izpildes institūciju darbību un nodarījumu, kas veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

12. Informācija par noziedzīgo recidīvu ir cieši saistīta ar piemērojamo kriminālsodu, citu krimināltiesību instrumentu, kriminālsodu izpildes un īstenojamās kriminālsodu politikas efektivitāti. Tomēr nav pamata uzskatīt, ka relatīvi liels noziedzīgo nodarījumu recidīva līmenis nozīmē tikai un vienīgi

kriminālās justīcijas zemo efektivitāti, bet mazāks recidīvās noziedzības īpatsvars nozīmē pareizāku politikas realizāciju noziedzības samazināšanai. Informācija par noziedzīgo recidīvu jāvērtē kompleksi.

13. Noziedzība, tai skaita recidīvā noziedzība, ir kompleksa parādība, kas atkarīga no vairākiem faktoriem un to mijiedarbības. Latvijā netiek pētītas saiknes starp atsevišķiem recidīvās noziedzības rādītājiem (a), piespriežamajiem kriminālsodu veidiem un mēru (b) un piesprietā kriminālsoda izpildes organizāciju (c). Nav nedz teorētiskā pamatojuma, nedz empīrisko datu par to, kāda ir saistība un nozīme starp minētajiem rādītājiem. Publiskajā diskusijā par recidīvo noziedzību šādas saiknes tiek ignorētas vai pavirši interpretētas.

14. Latvijā nav precīzas informācijas par NNR faktiem, recidīvās noziedzības dinamiku, tās tendencēm un faktoriem, kas to ietekmē. Pieejamie statistikas dati neļauj izdarīt secinājumus par faktisko NNR līmeni un vispusīgi raksturot recidīvās noziedzības fenomenu. Šo objektīvo apstākļu dēļ nav iespējams iegūt pilnīgu informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Tiesību aizsardzības institūcijas reģistrē tikai daļu no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Precīzu neregistrēto noziedzīgo nodarījumu skaitu nav iespējams noskaidrot, tomēr Latvijā nav arī veikts pētnieciskais darbs, lai novērtētu reālo apdraudējumu, ko sabiedrībai rada noziedzīgo nodarījumu izdarīšana.

15. Lielākā Latvijā reģistrēto noziedzīgo nodarījumu daļa paliek neatklāta. Noziedzīgo nodarījumu reģistrēšana negarantē to atklāšanu. Objektīvi nav iespējams noskaidrot, kādu daļu no neatklātajiem noziedzīgiem nodarījumiem izdara iepriekš sodītās personas (recidīvistu), tomēr nav pamata uzskatīt, ka to īpatsvars varētu būt mazāks salīdzinājumā ar noziedzīgo nodarījumu recidīvu to noziegumu starpā, kas atklāti.

16. Nepieciešams pievērst uzmanību un analizēt tos gadījumus, kad sodāmība ir dzēsta, bet jauns noziedzīgs nodarījums ir izdarīts salīdzinoši īsā laikā pēc iepriekš piesprietā kriminālsoda izpildes, nevis grozīt sodāmības dzēšanas kārtību.

17. Recidīvās noziedzības problēmu izpēte no valsts puses netiek finansēta un tās nepieciešamība Latvijas kriminālās justīcijas institūcijās joprojām nav apzināta. Latvijas problēma ir ne tikai tajā apstākļi, ka dati par recidīvo noziedzību neatspoguļo reālo situāciju šīs parādības sakarā, bet arī ieinteresētības trūkumā iegūt šādu informāciju un izmantot to institūciju darba kvalitātes uzlabošanai. Latvijā nav nedz pieprasījuma pēc detalizētas informācijas par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, nedz tādas informācijas

pieāvājuma. Informācija par situāciju ar recidīvo noziedzību ir iegūstama, apvienojot fragmentārus datus no dažādiem avotiem, kas iegūti, izmantojot atšķirīgu metodoloģiju un kuras ticamība lielākā vai mazākā mērā ir apšaubāma.

18. Tiesnešiem ir nepieciešama informācija par recidīvo noziedzību, tās ietekmējošajiem faktoriem, piespriežamo kriminālsodu un citu krimināltiesisko instrumentu ietekmi uz notiesāto personu nākotnes uzvedību. Likums „Par tiesu varu” neparedz tiesām un tiesnešiem pienākumu pievērst uzmanību recidīvās noziedzības problēmām, kā arī apkopot datus par noziedzīgo recidīvu. Tomēr noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir fakts, kuram ir nozīme kriminālprocesā un tādēļ, lemjot par noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju un pārkāpējiem piespriežamajiem sodiem, šis fakts tiek ņemts vērā. Informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, sasaistot to ar kriminālsodu vai citu krimināltiesisko instrumentu piemērošanu, varētu tikt izmantota, vērtējot kriminālsodu politikas, ko īsteno Latvijas tiesas, efektivitāti.

19. Patlaban piespriežamo kriminālsodu veidu un mēru izvēles kritērijs nav ziņas par to efektivitāti un iespēju sasniegt kriminālsodu mērķus, bet intuitīvā nojausma un pieredzē balstītā pārliecība, ka piespriežamais sods konkrētajā gadījumā varētu būt efektīvs. Ne TIS, nedz citas informācijas sistēmas nesniedz atbildi uz jautājumu, kā likumpārkāpējiem piespriežamie sodi, krimināltiesiskie līdzekļi un nosakāmie pienākumi ietekmē personas uzvedību un, proti - vai tie attur personas no jaunu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas.

20. Prokuratūra neizmanto datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, lai analizētu piemērojamo kriminālsodu, krimināltiesisko instrumentu, īpašu kriminālprocesa veidu efektivitāti. Likumdevējs nav uzdevis prokuratūrai veikt zinātniski pētniecisko darbu, analizēt noziedzības, tai skaitā recidīvās noziedzības, iemeslus un faktoros, kā arī izstrādāt stratēģiju to mazināšanai. Ģenerālprokuratūra apkopo datus par veiktajām procesuālajām darbībām un kriminālprocesiem administratīvos nolūkos. Informācija par recidīvo noziedzību, tās faktoriem un tendencēm, dati par atsevišķu kriminālsodu piemērošanas preventīvo efektu, palīdzētu prokuroriem izvēlēties kriminālprocesa veidu un ierosināt piemērošanu vai arī piemērot likumpārkāpējiem tādus kriminālsodus, kas maksimāli sekmētu jaunu noziedzīgo nodarījumu novēršanu.

21. Prokuroru darba kvalitātes vērtēšanu būtiski sekmētu Prokuratūras Informācijas sistēmas izveidošana, kas fiksētu informāciju par kriminālprocesa gaitu, aizdomās turētajām un apsūdzētajām personām. Nodrošinot šādas sistēmas savienojumu ar TIS, PLUS, IeM IC sistēmām, kā arī vēl neizveidoto, bet objektīvi nepieciešamo leslodzījuma vietu Informācijas sistēmu, būtu iespējams

gūt informāciju, kas ir nepieciešama, lai izstrādātu efektīvu stratēģiju noziedzības mazināšanai, kā arī lai iegūtu patiesu informāciju par kriminālās justīcijas institūciju darba efektivitāti. Statistikas datus par noziedzīgo recidīvu, ja tie ir pietiekami detalizēti, var izmantot, vērtējot prokuratūras darba kvalitāti, šādi sekmējot efektīvāku krimināltiesisko instrumentu piemērošanu un kriminālās justīcijas mērķu sasniegšanu.

22. Tieslietu ministrijai būtu jāieņem aktīvāka pozīcija, jāpauž lielāka ieinteresētība, informācijas iegūšanā par recidīvo noziedzību Latvijā, jo tas ir tieši saistīts ar tās padotībā esošo kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti, resursu lietderīgu izmantošanu, kā arī izstrādājot un īstenojot politiku kriminālās justīcijas jomā. Tomēr Tieslietu ministrijas pozīcija šajā jautājumā ir diezgan neitrāla – nenoliedzot šādas informācijas un tās analīzes svarīgumu, Ministrija nav uzņēmusies līdera lomu, neveic darbības, lai mainītu esošo kārtību un uzsāktu detalizētāku informācijas vākšanu.

23. TIS iespējas un potenciāls ir daudz lielāks nekā patlaban tiek izmantots – sistēmā uzkrāto informāciju var izmantot, vērtējot valstī realizējamo kriminālsodu politiku, kā arī atsevišķu kriminālsodu efektivitāti, ne tikai sekmēt informācijas apmaiņu starp tiesām. Valsts interesēs ir veidot jaunus statistikas pārskatus, kas maksimāli detalizēti atspoguļotu informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvo noziedzību. TIS izmantošana būtu daudz lietderīgāka, ja tā plašāk atspoguļotu informāciju attiecībā uz kriminālsodu un citu krimināltiesisko instrumentu piemērošanu, fiksējot gan krimināltiesiskos, gan arī kriminoloģiskos noziedzīgo nodarījumu recidīva faktus. Patlaban TIS dati atspoguļo nevis reāla (kriminoloģiskā), bet krimināltiesiskā NNR līmeni, turklāt pārskatos nav iekļauti dati par personām, kurām sods tiek piemērots ar prokuroru priekšrakstiem par sodu, kā arī personām, kuras atbrīvotas no kriminālatbildības pirmstiesas izmeklēšanas laikā. Šī informācija sniedz vispārējo priekšstatu par Latvijas kriminālās justīcijas efektivitāti. To tomēr nevar izmantot, lai vērtētu policijas, prokuratūras, Valsts probācijas dienesta un ieslodzījuma vietu darba efektivitāti. Lai vērtētu likumpārkāpējiem piespriesto kriminālsodu un to izpildes efektivitāti, jāanalizē nevis recidīvistu īpatsvars notiesāto personu vidū, bet to personu uzvedība, kurām kriminālsods tiek izpildīts un kurām soda izpilde pabeigta.

24. Valsts probācijas dienests izmanto atsevišķus datus par krimināltiesisko recidīvu, raksturojot VPD klientus un VPD darba apjomu, tomēr informācija par NNR nav sistematizēta un tā nav izmantojama VPD darba kvalitātes vērtēšanai. Valsts probācijas dienesta darbinieki atzīst, ka viens no rādītājiem, kas ilustrē dienesta darba efektivitāti izvirzīto mērķu sasniegšanā ir noziedzīgo nodarījumu

recidīva līmenis, tomēr ikviens noziedzīga nodarījuma recidīva gadījums ir arī fakts, kas norāda, ka dienesta darbiniekiem nav izdevies atrast un piemērot tādus instrumentus, kas atturētu personu no jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Neskatoties uz to patlaban iegūstamie dati ļauj spriest vien par dienesta darba apjomu, bet nenodrošina iespēju izdarīt secinājumus par paveiktā darba kvalitāti.

25. Atzinīgi vērtējama Valsts probācijas dienesta informācijas sistēma PLUS, tomēr patlaban tā vēl nenodrošina iespēju efektīvi apstrādāt tajā iekļaujamo informāciju un radīt saikni starp noziedzīgo nodarījumu recidīvu un Valsts probācijas dienesta darba organizēšanu ar klientiem, klientu vajadzībām un riskiem. Attīstot PLUS sistēmu, svarīgi nodrošināt iespēju ģenerēt statistiskos pārskatus, kas detalizēti atspoguļotu depersonificēto informāciju par VPD klientiem, viņu vajadzībām, atklātajiem riskiem un probācijas dienesta intervencēm, kas izmantotas šo risku mazināšanai. Valsts probācijas dienestam jāiegūst, jāapkopo un jāanalizē informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīva gadījumiem, ja jauns noziedzīgs nodarījums izdarīts laikā, kad persona ir bijusi VPD klients, kā arī vismaz viena gada laikā pēc soda izpildes vai uzraudzības pabeigšanas.

26. Valsts probācijas dienesta darbiniekiem jābūt nevis tiesībām iegūt informāciju par bijušo klientu jauniem noziedzīgiem nodarījumiem, bet gan pienākumam šādu informāciju vākt un analizēt, nolūkā pilnveidot darbu ar notiesātajām personām. VPD darbiniekiem nav tiesiskā pamata pieprasīt un saņemt informāciju par bijušajiem VPD klientiem. Šāds regulējums nav pareizs un atspoguļo valstiskas domāšanas trūkumu par NNR novēršanu un sabiedrības drošību. Problēmu būtu vēlams risināt, nevis piešķirot VPD darbiniekiem tiesības gūt šādu informāciju, bet nodrošinot informācijas automātisku apstrādi, proti, Sodreģistrā esošās informācijas automātisku lejupielādi par VPD bijušajiem klientiem PLUS sistēmā ar iespēju vēlāk iegūt statistisko informāciju par noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni.

27. Ieslodzījuma vietu pārvalde neizmanto informāciju par NNR penitenciārās sistēmas darba kvalitātes un brīvības atņemšanas soda izpildes procesa efektivitātes uzlabošanai, neveic mērķtiecīgu NNR raksturojošās statistiskās informācijas vākšanu un analīzi. Nepietiekamās detalizācijas dēļ apkopotos datus par vairākkārt sodītām personām var izmantot vienīgi administratīvos nolūkos - kā ilustrāciju iestādes gada pārskatam, bez iespējām vērtēt iestādes darbības efektivitāti. Noziedzīga nodarījuma recidīva fakti netiek ignorēti ieslodzījuma vietās – tos ievēro, organizējot darbu ar konkrētiem notiesātajiem, kā arī lemjot par iespēju nosacīti pirms termiņa atbrīvot

notiesātos no soda izpildes brīvības atņemšanas iestādē. Tomēr leVP apkopotie statistikas dati neļauj izdarīt secinājumus par NNR līmeni pēc iepriekš piesprietā kriminālsoda izpildes, jo sevišķi nepilngadīgo noziedzīgo nodarījumu recidīva problēmām būtu jāpievērš īpaša uzmanība.

28. Ievērojot ieslodzījuma vietu darbības sfēru, uzmanība jāpievērš penitenciārā recidīva radītājiem, jo tieši tajos var saskatīt cietumu darbinieku (ne)izdarīto, kad NNR riski ignorēti vai pat palielinājušies. Ieslodzījumu vietu sistēma neļū atbildību par personu uzvedību pēc viņu atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādēm. Noliezot vai nesaskatot saikni starp brīvības atņemšanas soda izpildes organizēšanu un penitenciāro recidīvu, leVP amatpersonas neredz nepieciešamību apkopot un analizēt datus, kas raksturo recidīvo noziedzību un noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Statistikas datus par NNR var izmantot, vērtējot brīvības atņemšanas soda izpildes kvalitāti. leVP ir institūcija, kas organizē brīvības atņemšanas soda izpildi, un tādēļ tās darbiniekiem jābūt ieinteresētiem to šķēršļu novēršanā, kas traucē kriminālsoda mērķu sasniegšanai.

29. Recidīvo noziedzību raksturojošo statistikas datu apkopošana un to rūpīga analīze nepieciešama, lai korekti definētu brīvības atņemšanas soda lomu mūsdienu kriminālajā justīcijā, kā arī, lai noteiktu ieslodzījuma vietu darbības prioritāros un tiem pakārtotos uzdevumus. Dati par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, it īpaši penitenciāro recidīvu, ir svarīgs rādītājs, kas būtu ņemams vērā, analizējot brīvības atņemšanas piemērošanas un izpildes efektivitāti. Detalizētie statistikas dati par recidīvo noziedzību ir nepieciešami, lai efektīvi īstenotu valsts politiku brīvības atņemšanas soda izpildes jomā. Statistiskie dati par penitenciāro recidīvu un to analīze ir nepieciešami, ievērojot kardināli atšķirīgās domas par brīvības atņemšanas soda izpildes mērķi un cietumu (kā valsts institūciju) misiju šī mērķa sasniegšanā.

30. Ieslodzījuma vietu pārvaldei ir nepieciešams izveidot Informatīvo sistēmu un izstrādāt noteikumus, kas skaidri definētu depersonificētās informācijas apstrādes kārtību. Nepieciešamo statistisko datu uzkrāšanu un apkopošanu sekmētu Ieslodzījuma vietu Informatīvās sistēmas izveide, kas būtu analoga Valsts probācijas dienestā izveidotajai sistēmai PLUS. Ņemot vērā, ka tuvākajā laikā leVP nav iecerējusi šādas sistēmas izveidošanu, uzmanība būtu jāpievērš tam, kā un kādu statistisko informāciju leVP apkopo, kādi ir informācijas apkopošanas mērķi, iegūšanas un apstrādes metodoloģija. Lai nodrošinātu kvalitatīvu statistisko datu iegūšanu, leVP būtu vēlams izstrādāt un apstiprināt noteikumus, kas skaidri definētu depersonificētās informācijas

apstrādes kārtību un mazinātu tādu kļūdu skaitu, kas saistītas ar neskaidri norādītajiem pieprasāmās informācijas kritērijiem.

31. Kā vadošajai valsts pārvaldes iestādei iekšlietu nozarē, iekšlietu ministrijai jābūt ieinteresētai tādu datu iegūšanā, kas atspoguļotu recidīvās noziedzības rādītājus un to sasaisti ar valstī īstenojamajiem pasākumiem noziedzības līmeņa mazināšanai. IeM IC neapkopo un neanalizē informāciju, kas raksturo noziedzīgo recidīvu un recidīvo noziedzību.

32. Patlaban IeM IC primārais mērķis ir nodrošināt iespēju gūt un sniegt informāciju par atsevišķām personām, nevis gūtu un analizētu datus, kas raksturo noziedzību. Šīs institūcijas rīcībā nav detalizētas informācijas, ko varētu izmantot, lai raksturotu un analizētu recidīvo noziedzību. Nav iespējams automātiski iegūt statistikas datus no esošās sistēmas. Sistēma dod iespēju pārbaudīt, vai konkrētā persona ir bijusi sodīta; ja bijusi sodīta, tad - kad un par kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kāds sods tai bijis piemērots, kad tika izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums utt. Tomēr sistēma neparedz informācijas pieprasījumu apstrādi, kas nodrošinātu iespēju gūt statistikas datus par recidīvo noziedzību. Ņemot vērā, ka sākotnējā informācija jau ir iegūta un ievadīta Sodu reģistrā, tehniski ir iespējams attīstīt sistēmu un nodrošināt iespēju gūt no tās statistikas datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu un recidīvo noziedzību.

33. Statistikas dati par noziedzību (tai skaitā recidīvo) izmantojami, analizējot kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti. Latvijas Republikas valsts pārvaldes institūcijas aktīvi izmanto dažādus statistikas datus administratīviem mērķiem – iekļaujot šādu informāciju gada (pusgada, ceturkšņa, mēneša) pārskatos. Tomēr statistikas datiem par noziedzību ir arī citi pielietošanas mērķi. Dati izmantojami: a) analizējot valsts kriminālsodu izpildes institūciju darba efektivitāti; b) normatīvajos aktos definēto tiesisko iespēju un instrumentu pietiekamību, lai efektīvi reaģētu uz noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu; c) izstrādājot attīstības plānošanas dokumentus, grozījumus normatīvajos aktos un jaunu tiesību aktu projektus. Lai sasniegtu šos mērķus nepietiek vien noskaidrot recidīvās noziedzības līmeni un absolūto recidīvistu skaitu – lai spriestu par valsts institūciju un tiesisko instrumentu efektivitāti, jāiegūst detalizēta informācija, kas varētu palīdzēt saprast sakarības starp reāli eksistējošām parādībām.

34. Valsts policijas pēdējo gadu publiskajos pārskatos tādi jēdzieni kā „recidīvs” un „recidīvā noziedzība” nav sastopami. Kaut gan recidīvā noziedzība ir tieši saistīta ar sabiedriskās drošības garantēšanu un, jo sevišķi, ar noziedzīgo nodarījumu prevenciju, tas nav Valsts policijas īpašās uzmanības fokusā. Valsts policijas 2009. gada pārskatā nav sastopami tādi jēdzieni kā

„recidīvs” un „recidīvā noziedzība”. Informējot sabiedrību par valsts policijas panākumiem noziedzības apkarošanā, gada pārskatā tiek iekļauta informācija par organizētās noziedzības apkarošanu, narkotiku nelegālās aprites apkarošanu, sevišķi smago un smago noziegumu apkarošanu, tomēr nav informācijas par darbiem, kas veikti nolūkā novērst (mazināt) noziedzīgo nodarījumu recidīvu.

35. Valsts institūciju rīcībā nav datu, kas apstiprinātu, ka metodes, paņēmieni un tiesiskie instrumenti ir efektīvi kriminālās justīcijas mērķu sasniegšanā. Pētījuma ietvaros nav gūta pārliecība, ka Latvijā vispār ir apzināta nepieciešamība vākt un analizēt datus par noziedzīgo nodarījumu recidīvu. Kaut gan visās kriminālās justīcijas institūcijās speciālisti atzīst, ka informācija par noziedzīgu nodarījumu ir svarīga un pat varētu noderēt praktiskajā darbā, tā netiek apkopota, netiek pieprasīta un netiek izmantota praktiskos nolūkos. Objektīvi šāda informācija ir nepieciešama valstij, lai vērtētu kriminālās justīcijas efektivitāti (a) un atsevišķām valsts institūcijām, lai vērtētu sava darba kvalitāti (b). Šāda analīze jāveic, lai identificētu kriminālās justīcijas vājos punktus; atbalstītu un veicinātu tādu metožu un paņēmienu praktisku piemērošanu, kas dod rezultātu – attur cilvēkus no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas; lai novērstu valsts resursu nelietderīgu tērēšanu, uzturot mehānismus, kas drudzaini darbojoties rada vien īslaicīgas drošības ilūziju sabiedrībai, lai gan patiesībā šiem procesiem nav nekā kopīga ar efektīvu kriminālsodu mērķu sasniegšanu. Praktiski šāda veida analīze nenotiek un kriminālās justīcijas atfistību nosaka subjektīvi faktori – pieņēmumi, ka atsevišķi līdzekļi, paņēmieni un metodes ir efektīvākas par citām. Problēmas būtība saistīta ar to, ka minētājiem pieņēmumiem parasti nav pierādījumu un šādus pierādījumus no kriminālās justīcijas sistēmas un tās institūcijām nav pieņemts prasīt.

Literatūra

Acevedo Summer, MacKenzie, Doris and Bieri, David. "An Experimental Study of the Maryland Correctional Boot Camp: Extended Follow up of Archived Data"(Conference paper presented at the annual meeting of the American Society of Criminology, Atlanta Marriott Marquis, Atlanta, Georgia, Nov 14, 2007

Ahven A., Salla J., Vahtrus S. Retsidiivsus Eestis, Tallinn, 2010, 217 pages

An Outcome Evaluation of the Challenge Incarceration Program
<http://www.corr.state.mn.us/publications/documents/CIPEvaluationReport10-06.pdf>;

Appendix A: Statistical tables, Published on 18 March 2010
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-juveniles-appendix-a.xls>

Appendix A: Statistical tables
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-adults-appendix-a.xls>

Basic facts. The Swedish Prison and Probation Service, 2010., Norrköping, 2010.,. 28 p.

BC Ministry Of Public Safety and Solicitor General Corrections Branch
Discussion Paper April 9, 2002

Bottoms A. 'Compliance with community penalties'// Community Penalties: Changes and Challenges, Willan Publishing, 2001, 271 pages

Campbell M.A., French S. Gendreau P. The Prediction of Violence in Adult Offenders. A Meta-Analytic Comparison of Instruments and Methods of Assessment// Criminal Justice and Behavior June 2009 36: 567 - 590

Centrālā statistikas pārvaldes datu bāzes. Tabula SK03. Noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu sastāvs
<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ledzsoc/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Sabiedrisk%C4%81%20k%C4%81rt%C4%ABba%20un%20tiesu%20sist%C4%93ma/Sabiedrisk%C4%81%20k%C4%81rt%C4%ABba%20un%20tiesu%20sist%C4%93ma.asp>

Christie, Nils (1976). "Is It Time to Stop Counting?" In Evaluation Research in Criminal Justice, pages 63 - 76

Compendium of reoffending statistics and analysis. Published 4 November 2010 <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/compendium-of-reoffending-statistics-and-analysis.pdf>

Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008, R. Kristoffersen, 2010, Oslo, 67 p.

Cunliffe J., Shepherd A. Re-offending of adults: results from the 2004 cohort, March 2007, 38 pages

Department of Corrections, Annual report 1 July 2004 – 30 June 2005
http://www.corrections.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0020/176231/ar2005-complete.pdf

Department of Corrections, Annual report , 1 July 2009 – 30 June 2010, 104 pages
http://www.corrections.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0004/480820/Annual_Report_09-10.pdf

Department of Corrections, Annual report , 1 July 2008 – 30 June 2009, 143 pages
http://www.corrections.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0004/480820/Annual_Report_09-10.pdf

Dowden G., Antonowicz D., Andrews D.A. The Effectiveness of Relapse Prevention With Offenders: A Meta-Analysis
<http://teventerprises.com/uploads/EffectivenessOfRelaspePrevention.pdf>

Effectiveness of Interventions with Adult Male Violent Offenders
http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Adult_Male_Violent_Offenders_webb.pdf&url=/dynamaster/file_archive/091023/e2f6da0f234666375a771e0105292dfc/Adult%255fMale%255fViolent%255fOffenders%255fwebb.pdf

Extra support to help reduce reoffending
<http://www.beehive.govt.nz/ViewDocument.aspx?DocumentID=27334>

Farrall S. J'accuse: Probation Evaluation-Research Epistemologies: Part One: The Critique, Criminology & Criminal Justice, May 2003, vol. 3, pages 161 – 179 <http://crj.sagepub.com/content/3/2/161.full.pdf+html>

Farrall S. J'accuse: Probation Evaluation-Research Epistemologies: Part Two: This Time its Personal and Social Factors., Criminology & Criminal Justice, August 2003, vol. 3, pages 249 - 268
<http://crj.sagepub.com/content/3/3/249.full.pdf+html>

Faye S. Taxman, Douglas Young, M.S. Maryland's Approach to Improving Outcomes through Science and Research: The Recidivism Reduction Laboratory// <http://www.bgr.umd.edu/pdf/RRL.pdf>

FORUM on Corrections Resarch <http://www.csc-cc.gc.ca/text/pblct/forum/e053/e053h-eng.shtml>

Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša pārskats par prokuratūras darbu 2009. gadā http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/Generalprokurora_Jana_Maizisa_pars_kats_par_2009.gadu.pdf

Hayes H., Daly K., Conferencing and Re-offending in Queensland// The Australian and New Zealand Journal of Criminology, Volume 37, number 2, 2004., pp. 167-191

Hayes H., Daly K., Yourth Justice conferencing and reoffending.// Justice Quarterly: JQ; Dec 2003; 20, 4; Academic Research Library, 725-764 p.

Hollis V. Reconviction Analysis of Programme Data using Interim Accredited Programmes Software (IAPS)", 2007, 38 pages

Iekšlietu ministrijas Informācijas centra nolikums, MK noteikumi Nr. 526, pieņemti 2004. gada 8. jūnijā

Iekšlietu ministrijas nolikums, Ministru kabineta noteikumi Nr. 240, pieņemti 2003. gada 29. aprīlī, <http://www.likumi.lv/doc.php?id=74751&from=off>

Iekšlietu ministrijas Valsts policijas 2006. gada publiskais pārskats http://www.vp.gov.lv/doc_upl/Fish/publ_parskats_2006.doc

Iekšlietu ministrijas Valsts policijas publiskais pārskats 2009. http://www.vp.gov.lv/doc_upl/publ_parsk_2009.doc

Ieslodzījuma vietu pārvalde 2009. gada publiskais pārskats http://www.ievp.gov.lv/images/stories/faili/leVP_2009gada_publicais_parskats.zip

Ieslodzījuma vietu pārvaldes atskaite „Par notiesāto skaitu, pārvietošanu un sastāvu 2010. gada 2. ceturksnī (uz 2010. gada 1. jūliju)”

Ieslodzījuma vietu pārvaldes atskaite „Par notiesāto skaitu, pārvietošanu un sastāvu 2010. gada 3. ceturksnī (uz 2010. gada 1. oktobri)”

Ieslodzījuma vietu pārvaldes likums, Latvijas Republikas likums, Saeimā pieņemts 2002. gada 31. oktobrī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68492>

Information about Vision and core values of the Swedish Prison and Probation Service. Norrköping, 2008. 20 pages

Jolliffe D. Farrington D.P. Effectiveness of Interventions with Adult Male Violent Offenders, Stockholm, 2009, 74 pages;

Judins A., Par atkārtotību Krimināllikumā// Jurista Vārds, 2008. gada 11. marts

Kārtība un apjoms, kādā iesniedzamas ziņas Sodū reģistram un izsniedzamas Sodū reģistrā iekļautās ziņas, Ministru kabineta noteikumi Nr. 687, pieņemti 2006. gada 22. augustā <http://www.likumi.lv/doc.php?id=142521>

Krantz. L., Lindsten K. Recidivism statistics for imprisonment and probation. All sentences 1994-1999 followed up until 2000., Norrköping, 2002., p. 37

Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga, 2008, 298. lpp.

Krastiņš U., Noziedzīgu nodarījumu atkārtotības un kopības teorētiski praktiskie risinājumi// Jurista Vārds, 2010. gada 30. novembris;

Kriminalvårdens redovisning om återfall, Norrköping, 2010., 125 pages

Kriminoloģija. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. A.Vilka zinātniskajā redakcijā, Rīga, Nordik, 1998., 395. lpp.

Latvijas Republikas Prokuratūras darba rezultāti par 2009. gadu http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/2009_gads.pdf;

Latvijas Republikas Tieslietu Ministrijas 2009. gada pārskats http://www.tm.gov.lv/lv/documents/parskati/2009/gada_parskats_2010_tm2.doc

Lee Y., Recidivism as Omission: a Relational Account., Texas Law Review, February 2009, pages 573-622

Lietotāja ceļvedis TIS.JM.LCV.1.0.0; Tiesu informācijas sistēmas judikatūras modulis. Versija 1.0.0, Rīga, 2005

Maltz, Michael D. Recidivism, Orlando: Academic Press, 1984. p. 25

Mbuba M.J., Grenier Ch. E. Prognostics of Recidivism for Incarcerated Juvenile Offenders: More evidence// International Journal of Social Inquiry, Volume 1, Number 1, 2008 pp. 75-88 <http://www.socialinquiry.org/articles/IJSI-V1N12008%20-%20004.pdf>

Ministry of Public Safety and Solicitor General 2010/11 – 2012/13 Service Plan <http://www.bcbudget.gov.bc.ca/2010/sp/pdf/ministry/pssg.pdf>

Ministry of Public Safety and Solicitor General 2010/11 – 2012/13 Service Plan, p. 6 <http://www.bcbudget.gov.bc.ca/2010/sp/pdf/ministry/pssg.pdf>

Morales L.A., Garrido V., Sánchez-Meca J. Treatment Effectiveness in Secure Corrections of Serious (Violent or Chronic) Juvenile Offenders, Stockholm, 2010, 59 pages;

National Community Safety Plan 2006-2009.//
<http://www.crimereduction.gov.uk/communitysafety01a.pdf>

National reoffending measures – a guide. An explanation of the headline national reoffending measure, 21 May 2009
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/national-reoffending-measures-guide-210509.pdf>

NOMS - National Offender Management Service,
<http://www.justice.gov.uk/about/noms.htm>

Noziedzīgu nodarījumu reģistra noteikumi Nr. 264., Ministru kabineta noteikumi, pieņemti 2003. gada 20. maijā, zaudēja spēku 2005. gada 1. oktobrī
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=75200>

Nuffield J., The Statistical Information about Recidivism Scale: Some Reflections on Its Application by <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e012/e012k-eng.shtml>

Offenders: More evidence// International Journal of Social Inquiry, Volume 1, Number 1, 2008 pp. 75-88 <http://www.socialinquiry.org/articles/IJSI-V1N12008%20-%20004.pdf> p. 80

Par Policiju, Latvijas Republikas likums, pieņemts 1991. gada 4. jūnijā
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=67957>

Par tiesu informatīvās sistēmas izveidošanas, uzturēšanas un izmantošanas kārtību un minimālo iekļaujamās informācijas apjomu, Ministru kabineta noteikumi Nr. 582, pieņemti 2007. gada 28. augustā
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=162608&from=off> ;

Par tiesu varu, Latvijas Republikas likums, pieņemts 1992.gada 15.decembrī, (Ziņotājs, 1, 14.01.1993.) <http://www.likumi.lv/doc.php?id=62847>

Piquero A., Jennings W., Farrington D. Effectiveness of Programs Designed to Improve Self-Control, Stockholm, 2009, 48 pages

PLUS v1.0 Probācijas lietu uzskaites informācijas sistēma. Lietotāju un administratora rokasgrāmata, Rīga, b.g.

Prokuratūras likums, Latvijas Republikas likums, pieņemts 1994. gada 19. maijā <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57276>

Quann N. Offender Profile and Recidivism among Domestic Violence Offenders in Ontario http://www.justice.gc.ca/eng/pi/rs/rep-rap/2006/rr06_fv3-rr06_vf3/rr06_fv3.pdf

Rates of Recidivism for Women Offenders <http://www.csc-scc.gc.ca/text/rsrch/reports/r192/r192-eng.shtml>

Recidivism

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=19&module_instance=11

Reoffending of adults: new measures of reoffending 2000 - 2005
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/re-offending-adults-2000-05.pdf>

Reoffending of adults: results from the 2007 cohort
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-adults-2007.pdf>

Appendix A: Statistical tables

<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-adults-2007-appendix-a.xls> Appendix I: PSA 2000 - 2006 tables

<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-adults-2007-appendix-i.xls>

Reoffending of adults: results from the 2008 cohort
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-adults-2008-cohort.pdf>

Re-offending of juveniles: results from the 2004 cohort. Elizabeth Whiting, Lucy Cuppleditch, National Statistics 2006,
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs06/hosb1006.pdf>

Reoffending of juveniles: results from the 2008 cohort
<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/reoffending-juveniles-2008-cohort.pdf>

Research, Development and Statistics (RDS),
<http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/aboutrds1.html>

Restructuring Probation to Reduce Re-offending
<http://www.probation.homeoffice.gov.uk/files/pdf/Restructuring%20Probation%20to%20Reduce%20Reoffending.pdf>

Reviewing the Priority 44 Programme. A process evaluation of a Home Office crime reduction initiative Stephen Finer, Sally Marshall, Lauren van Staden, Gemma Stringer and Andy Feist
<http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs10/horr47c.pdf>

Rezultātu un rezultatīvo rādītāju sistēmas pamatnostādnes 2008. - 2013. gadam Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2008. gada 18. jūnija rīkojumu Nr. 344 <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2687>

Robinson G., McNeill F., Exploring the dynamics of compliance with community penalties., *Theoretical Criminology*, 2008, 12, pages 431 – 449

Sodu reģistra likums, Latvijas Republikas likums, pieņemts 2005. gada 13. oktobrī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=119360&from=off>

Strategic Plan B.C. Corrections 2010 - 2013 <http://www.pssg.gov.bc.ca/corrections/pdf/strategic-plan-2010-2013.pdf> p. 5

Tabell 850. Persons found guilty for criminal offences 2004 and percentage of relapse into crime within 3 years, by the first adjudication & number of previous adjudications in the last 10 years http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Criminal%20offences%201991-2004%20and%20percentage%20of%20relapse%20into%20crime%20within%20%20resp%203%20years&url=/dynamaster/file_archive/100610/460f1d0d51298d91e6f5b2b9a3d5b399/850%2520eng%25202004.xls

The Offenders Index: a user's guide <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/oiusers.pdf>

The What Works Initiative <http://www.westyorksprobation.org.uk/content.php?pageid=363>;

The work of the Swedish Prison and Probation Service to prevent reoffending. The Swedish National Audit office http://www.riksrevisionen.se/upload/521/summary_rir_%202009_27.pdf

Thornberry T. P. Krohn M.D. The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime http://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04b.pdf

Tieslietu ministrijas nolikums, Ministru kabineta noteikumi Nr. 243, pieņemti 2003. gada 29. aprīlī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=74748>

Tiesu informācijas sistēmas publiskie pārskati// Krimināllietu statistikas pārskati https://tis.lursoft.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=70224229&groupid=tisstat&topmenuid=151

Using Risk Assessments to Reduce Recidivism <http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e012/e012ind-eng.shtml> ;

Valsts policijas 2009. gada pārskats http://www.vp.gov.lv/doc_upl/publ_parsk_2009.doc

Valsts probācijas dienesta likums, Latvijas Republikas likums, pieņemts 2003. gada 18. decembra <http://www.likumi.lv/doc.php?id=82551>

Valsts probācijas dienests. 2009. gada publiskais pārskats http://www.probacija.lv/upload/gada_parskati/2009_vpd_publicais_parskats.pdf

Valsts statistikas likums, Latvijas Republikas likums, pieņemts 1997. gada 6. novembrī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=45932>

Vignaendra S., Fitzgerald J. Reoffending among young people cautioned by police or who participated in a youth justice conference, BOCSAR NSW Crime and Justice Bulletins, Nr 103, October, 2006

What works: reducing re-offending. Issue 2 – January 2003

White T. F., Re-engineering probation towards greater public safety. A framework for recidivism reduction through evidence-based practice. State of Connecticut, 2005, 3.- 5. lpp.

http://nicic.org/downloads/pdf/misc/ReEngineeringProb_ct1105.pdf

Pielikumi

Valsts un pašvaldību institūciju un amatpersonu lomu redzējums attiecībā uz informāciju par recidīvo noziedzību

Institūcija/ amatpersona	Sākotnējo datu iesniedzējs	Datu patstāvīga apstrāde	Statistikas datu analīze	Apkopotās informācijas "patērēšan a"	Statistikas datu izmantošanas veids/mērķis
Tiesneši	X			X	Fona informācija, kas sekmē adekvāta un efektīva soda piemērošanu likumpārkāpējiem
Prokurori	X			X	Fona informācija, kas sekmē adekvāta un efektīva soda piemērošanu likumpārkāpējiem
Tiesu administrācija				X	Realizējamās kriminālsodu politikas efektivitātes novērtējums, Atsevišķu tiesu darba kvalitātes novērtējums
Ģenerālprokuratūra			X	X	Realizējamās kriminālsodu politikas efektivitātes novērtējums, Atsevišķu prokuratūru un prokuroru darba kvalitātes novērtējums
Tieslietu ministrija			X	X	Kriminālsodu politikas veidošanā; politikas dokumentu projektu sagatavošana, īstenojamās kriminālpolitikas novērtējums
Valsts probācijas dienests	X	X	X	X	Kriminālsodu un tās piemērošanas efektivitātes novērtējums, VPD struktūrvienību un atsevišķu darbinieku darba kvalitātes vērtējums; VPD attīstības stratēģijas izstrāde
Ieslodzījuma viestu pārvalde	X	X	X	X	Brīvības atņemšanas piemērošanas efektivitātes novērtējums, ieslodzījuma vietu un atsevišķu darbinieku darba kvalitātes vērtējums; ieslodzījuma vietu stratēģijas izstrāde
Iekšlietu ministrija			X	X	Politikas plānošanas dokumentu un tiesību normu izstrāde, lai efektīvāk veikt noziedzīgo nodarījumu profilakse, noziedzības līmeņa samazināšanos
Iekšlietu ministrijas		X	X		Datu vākšana un analīze; statistisko izejmateriālu

informācijas centrs					apkopošana un piekļuves tiem tehniska nodrošināšana
Valsts policija	X			X	Noziedzīgo nodarījumu profilakses darbs
Vietējo pašvaldību sociālie dienesti				X	Sociālā darba efektīvākā organizēšana, sociālās palīdzības sistēmas attīstība